

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 902

31. SRPNJA 2020. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

Trideset godina višestranačja

4

Predsjednik Pokrajinske vlade razgovara s izaslanstvom HNV-a
Potpoma obnovi kuće bana Jelačića

10

75 godina od pokretanja *Hrvatske riječi* (II. dio)
Ukidanje i obnavljanje hrvatskog tiska

12

Stanko Krstin, poduzetnik i član UO Unije poslodavaca Vojvodine
Izlaz je u stimuliranju domaće proizvodnje

15

Kulturni turizam
Kuća – centralna identitetska tema šokačkih Hrvata

26

Naši gospodarstvenici (I.)
Vinska priča sestara Đipanov

30

Kulturne manifestacije u doba korone
Razmotriti alternativne načine održavanja

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Ladislav Suknović (predsjednik), Josip Stantić (zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić, Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav Đaković, Josip Dumendžić, Tomislav Vuković i Karolina Bašić

RAVNATELJ:

Ivan Ušumović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Zvonko Sarić
(koordinirator dopisne službe)

dr. sc. Jasminka Dulić

(novinarka, urednica političke rubrike)

Željka Vukov

(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković

(novinar, urednik rubrike kultura)

Jelena Dulić Bako

(novinarka)

Ivana Petrekanić Sić

(novinarka)

Suzana Darabašić

(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)

Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić (pravnik@hrvatskarijec.rs)

Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)

Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)

KOMERCIJALISTICA:

Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Sajnos DOO Novi Sad

List je upisan u Registar javnih glasila
Agencije za privredne registre Republike Srbije
pod registarskim brojem: NV000315
COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

Demo(n)kracija

Od prvih višestranačkih izbora u Srbiji prošlo je 30 godina. Tri burna desetljeća u nizu. Bili su to drugi izbori na kojima sam imala pravo glasovati i prvi izbori na koje sam išla znajući kome ću dati svoj glas. Iskreno, svoj prvi izlazak na izbore pamtim samo po nizu glasačkih kutija u velikoj dvorani salašarskog doma kulture i svog nasumičnog zaokruživanja imena za izbor, kako se tada zvalo, delegata za općinske, republičke i savezne izbore. Od te 1986. godine, pa do prijelomne 1990. desilo se toliko toga i toliko toga se naslućivalo što nije davalo mogućnosti da se bude samo nijemi promatrač. Oni koji dulje pamte sjetit će se da su ti prvi višestranački izbori donijeli uvjerljivu pobjedu socijalista ili točnije njihovog lidera **Slobodana Miloševića**. Potpora dijela biračkog tijela graničila se s obožavanjem voljenog Slobe.

Od tada pregurali smo, računajući i ovo posljednje ispitivanje volje birača, još 11 izbornih procesa. Bilo je tu raznih stranaka, lidera, poruka biračima. Za neke smo od prve znali da su samo prazne političke poruke za jednokratnu uporabu. U neke smo, pak, vjerovali kao da su naše, vlastite izgovorene riječi. U većini slučajeva glasovali smo – protiv, rijetko – za.

I gdje smo danas poslije svega toga? Pa tamo gdje smo bili i prije 30 godina. Kod obožavanog vođe i gotovo narodnog pokreta potpore. Krug je zatvoren, a 30 godina nepovratno izgubljeno, ne samo u političkom životu Srbije već i u našim osobnim životima. Znači li to da smo zatvorili jedan politički krug? Znači li to da sada možemo krenuti opet iznova? S nekim novim liderima, s nepotrošenim porukama biračima? Ili smo možda te sreće da se vrteška nastavlja? Nova tri desetljeća.

Podsjetila me ova saga o našim izborima na Sokratovo viđenje demokracije. Ako ste zaboravili podsjetite se što je rekao, ako ne znate pročitajte. Korisno je. Jer ono što nam se događa nije naš usud, već, na žalost, predvidiv slijed događaja. Tko nam je kriv kada smo vjerovali onome što su nas naučili još u nižima razredima osnovne škole. O demokraciji, kao riječi izvedenoj iz grčkog jezika, koja u prijevodu znači vladavina naroda. Ako se na varam, tako nešto u povijesti se još nikada nije desilo. Što bi onda mi bili iznimka.

Z. V.

Predsjednik Pokrajinske vlade razgovarao s izaslanstvom HNV-a

Potpورا obnovi kuće bana Jelačića

Predsjednik Pokrajinske vlade **Igor Mirović** primio je prošlog četvrtka, 23. srpnja, izaslanstvo Hrvatskog nacionalnog vijeća, koje je predvodila predsjednica **Jasna Vojnić**. Na sastanku održanom u Pokrajinskoj vladi bilo je riječi o pitanjima od značaja za hrvatsku nacionalnu manjinu u Vojvodini. Na sastanku su sudjelovali i dopredsjednik HNV-a za Srijem **Darko Vuković**, upravnik Fondacije *Spomen dom Josipa bana Jelačića* **Goran Kaurić** i predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini **Tomislav Žigmanov**.

»Glavni povod je bio otkup kuće bana Jelačića i mi smo se zahvalili na tome jer je Pokrajinska vlada uložila 10 do 15 milijuna dinara u obnovu fasade, a najavili su da će sudjelovati i dalje u obnovi. Prethodno smo bili na sastanku s ravnateljem Zavoda za zaštitu spomenika Grada Novog Sada koji su uputili zahtjev Pokrajinskoj vladi za financiranje izrade projektne dokumentacije koja bi trebala biti izrađena do 16. listopada kada planiramo svečano otvorenje kuće bana Jelačića na koju su pozvani i predstavnici Vlade Republike Srbije, Pokrajine, predstavnika donatora pa se nadamo da će to biti i realizirano. Pokrajinska vlada će u prvom koraku platiti izradu projektne dokumentacije, a izrazili su spremnost platiti i buduće renoviranje i obnovu objekta. Osim toga Mirović je naglasio da je voljan sudjelovati i u rekonstrukciji i adaptaciji crkve svetog Jurja u Petrovaradinu, o čemu smo započeli razgovore kada su bili u posjetu župani iz Hrvatske«, kaže Jasna Vojnić.

Na dnevnom redu su bile i druge teme od značaja za hrvatsku zajednicu kao što je pitanje osnivanja Hrvatskog školskog centra. »Na to nismo imali konkretnije odgovore, ali se predsjednik Mirović obćao založiti da se izmijeni odluka o mreži srednjih škola što je u njihovoj nadležnosti. Postoji još jedan izazov, a to je iseljenje Tehničke škole iz tih prostorija što je obćao da će se riješiti i budući da je pokrajina osnivač izdvojili su sredstva za projektnu dokumentaciju kako bi se napravila nova zgrada gdje bi iselili strojeve Tehničke škole koji su trenutno u zgradi biskupije koja je namijenjena za HŠC«, kaže Vojnić.

Također se razgovaralo i o problemima koji postoje u oblasti obrazovanja kod zapošljavanja stručnih kadrova u nastavi na hrvatskom jeziku. »Imali smo problem s gimnazijom i prosvjetnom inspektorom Grada Subotice koja je dala odgovor da profesorica koja je trenutno uposlena na mjesto one koja je jezično stručna poznaje hrvatski jezik ali nema papir o tome na što smo se mi žalili pokrajinskoj inspekciji. Sada smo na to ukazali predsjedniku Miroviću i on je rekao da će provjeriti cijeli slučaj i da će se založiti da imamo osobu koja će moći vršiti kontrolu kvalitete nastave na hrvatskom jeziku u smislu da će se založiti ili da imamo prosvjetnog inspektora u APV ili ćemo pokušati ovdje u Gradu Subotici što bi za nas bilo izuzetno značajno jer trenutno nemamo niti jednu osobu koja vrši nadzor nad nastavom na hrvatskom jeziku«, kaže predsjednica HNV-a.

Prvi puta su predstavnici HNV-a stavili na dnevni red i pitanje pokretanja Drame na hrvatskom jeziku u Subotici te su zamolili »za neku vrstu posredovanja« da se izmijeni odluka o osnutku

Predsjednik Mirović je istaknuo da Pokrajinska vlada svojim programima pruža značajnu potporu očuvanju i razvoju identiteta hrvatske manjine u cjelini, najavljujući da ta potpora neće izostati ni u budućnosti, dok je predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić izrazila uvjerenje da će uspješna suradnja biti nastavljena.

Narodnog kazališta u Subotici kako bi se moglo ući u proces formiranja Drame na hrvatskom jeziku uz postojeće drame na srpskom i na mađarskom jeziku. Vojnić kaže kako je predsjednik Mirović rekao kako se planira za kraj sljedeće godine otvaranje Narodnog kazališta pa bi do tog vremena trebali privesti korake u osnivanju i hrvatske drame, za što će on dati preporuku.

Razgovaralo se i o problematici Franjevačkog samostana u Baču. »Prije mjesec dana je trebao biti potpisan Memorandum između Narodne biblioteke Bač, Pokrajinskog tajništva za kulturu, Ministarstva kulture, Arhiva i drugih subjekata kako bi se samostan u Baču stavio u okvir jednog velikog projekta Narodne biblioteke u Baču s kojim bi se išlo na listu UNESCO-a. »Problem je bio taj što mi nigdje nismo bili prepoznati kao partneri, ne samo kao potpisnici memoranduma već i da sudjelujemo u upravljanju i da jedan od naših članova bude u Upravnom odboru. Oni su dali načelnu suglasnost da mi budemo dio tih struktura i da nas uključe u dalje aktivnosti i procese jer je obnova završena. Uputit ćemo zahtjev AP Vojvodini koja će onda dati svoju potporu da i mi budemo dio tih struktura što će biti poslano Ministarstvu kulture. A onda očekujemo da će Memorandum biti izmijenjen na način da i mi budemo potpisnici i sudjelujemo dalje u aktivnostima«, iznijela je predsjednica HNV-a, te je dodala kako će HNV na sljedećoj sjednici staviti na dnevni red proglašenje Narodne biblioteke u Baču kao instituciju od značaja za hrvatsku zajednicu.

Na sastanku se razgovaralo i o mostu Šmaguc u Monoštoru i najavljeno je da će radovi biti gotovi do 7. listopada.

J. D.

Trideset godina višestranačja u Srbiji (I.)

Red izbora, red demonstracija

Politolozi kažu: Iako su postupne reforme možda jedina održiva strategija demokratizacije, postoji potencijalna opasnost da će tranzicija skrenuti na sporedni kolosijek poludemokracije. Na kojem je kolosijeku danas Srbija, tri decenija od uvođenja višestranačja?

Donošenjem novog Ustava 28. rujna 1990. godine Srbija je postala parlamentarna demokracija s višestranačkim izbornim sustavom. Prvi višestranački izbori za Narodnu skupštinu (nakon Drugog svjetskog rata) održani su 9. i 23. prosinca 1990. godine. Do tog vremena već su formirane (ili obnovljene) političke stranke – Demokratska stranka, Srpski pokret obnove i Socijalistička partija Srbije kao stranka slijednica Saveza komunista. Ove su stranke (i stranke koje su iz njih nastale) bile i ostale glavni akteri političkog života tijekom tri decenija. Lideri koji su obilježili ova tri decenija bili su predsjednici ovih stranaka **Slobodan Milošević, Vuk Drašković, Zoran Đinđić, Vojislav Šešelj, Vojislav Koštunica i Aleksandar Vučić.**

Izgradnja demokracije je proces koji politolozi dijele na tri faze – fazu liberalizacije na samom početku kada autoritarna elita popušta pritisak i dopušta oporbi da se organizira, u fazi tranzicije stari se režim raspada, novi se dogovara i održavaju se konstitutivni izbori, a u trećoj (teorijski završnoj) fazi konsolidacije svi najvažniji akteri se navikavaju na novu demokraciju i prihvaćaju je kao »jedinu igru u gradu« (Przeworski, 1991.). Međutim, kako ističu politolozi, iako su postupne reforme možda jedina održiva strategija demokratizacije, postoji potencijalna opasnost da će tranzicija skrenuti na sporedni kolosijek poludemokracije. Na kojem je kolosijeku danas Srbija, tri decenija od uvođenja višestranačja?

Portal N1 je objavio opsežan prikaz svih izbora u protekla tri decenija uz sve aktere i kontekst u kojima su se odvijali izborni ciklusi – do danas održano je ukupno 12 izbora za Narodnu skupštinu, većinom izvanrednih. U ovom kratkom pregledu podsjetit ćemo se na izbore koji su određivali put kojim je Srbija išla ovih 30 godina.

Prvi decenij – dominacija socijalista i radikala

Prvi izbori koncem 1990. godine održani su po većinskom, dvokružnom sustavu u 250 izbornih jedinica. Do tog vremena formirane su prve stranke DS, SPO, dok je SPS postala partija slijednica ujedinjenjem Saveza komunista Srbije i Socijalističkog saveza radnog naroda Srbije. Izborni sustav nametnut Ustavom koji je donijela jednostranačka skupština favorizirao je velike partije pa su manje stranke nakon raspisivanja izbora proglasile bojkot zbog nezadovoljavajućih izbornih uvjeta i negativnog tretmana u medijima. Održavane su demonstracije, mitinzi i kontramitinzi, Milošević je pristao ispuniti dio zahtjeva te je oporba pozvala birače da ipak iziđu na izbore. SPS je vodio pozitivnu programsku kampanju, a oporba je vodila kampanju suprotstavljanja režimu.

Izišlo je 71,49 % od 7.036.303 birača koji su glasali za 44 liste. Prvi višestranački parlament je izabran 11. siječnja. Pobijedio je SPS i od 250 mjesta je imao 194 zastupnika. Osim socijalista zastupnike su imali SPO (19), DS (7), Demokratska zajednica vojvođanskih Mađara (8), Demokratski savez Hrvata u Vojvodini (1), Partija za demokratsko delovanje (1), Stranka Jugoslavena (1), Demokratska reformska stranka Muslimana (1) i grupe građana (8). Oporba je pokušala osporiti legitimitet izbora ukazujući na izborne nepravilnosti, ali su međunarodni promatrači dali prijelaznu ocjenu. SPS je formirao jednostranačku vladu s premijerom **Dragutinom Zelenovićem.**

Već 9. ožujka 1991. održane su prve oporbene masovne demonstracije, povod je bio izvještavanje državne televizije i optužbe na račun SPO koji je nazvan produženom rukom ustaškog hrvatskog režima. U sukobima između demonstranata i policije poginuo je jedan učenik i jedan policajac. Tenkovi su izišli na ulice, uhićen je **Vuk Drašković.**

SPS je sredinom 1992. godine inicirao formiranje koalicije DEPOS (Demokratski pokret Srbije). Iz DS-a se izdvojila frakcija na čelu s **Vojislavom Koštunicom** i formirana je Demokratska stranka Srbije. DEPOS organizira demonstracije, također i studenti, zahtijevajući ostavku Miloševića, raspuštanje skupštine, izmjenu izbornih pravila, slobodu medija. Na kraju je vladajuća stranka prihvatila proporcionalni izborni sustav, a Srbija je podijeljena na 9 izbornih jedinica.

Prvi prijevremeni izbori su održani 20. prosinca 1992. godine, a izišlo je 69,72 % od 6.774.995 upisanih birača. SPS je osvojio 101 mandat, Srpska radikalna stranka koja se izdvojila iz SPO-a 73 mandata, DEPOS 50 mandata, DS je osvojio 6, DZVM 9, Seljačka stranka Srbije 3, Demokratska stranka i Reformska demokratska stranka Vojvodine 2, Arkan 5 (na Kosovu, gdje su Albanci bojkotirali izbore) i Demokratska reformska stranka Muslimana je osvojila 1 mandat. Formirana je prva manjinska vlada SPS-a, a većinu je osigurao SRS. Za premijera je izabran **Nikola Šainović.**

Kada je SRS uskratio podršku manjinskoj SPS-ovoj Vladi ponovno su održani prijevremeni izbori 19. prosinca 1993. godine. Izišlo je 61,34 % od 7.010.389 birača. Socijalisti su osvojili 123 mandata, DEPOS 45, SRS 39, DS 29, DSS 7, DZVM 5, Partija za demokratsko delovanje i Demokratske partije Albanaca 2. Nova demokracija dala je SPS-u podršku za formiranje vlade čiji je premijer bio **Mirko Marjanović.**

Ponovno su koncem 1996. godine izbile masovne demonstracije zbog izborne krađe na lokalnim izborima kao i Studentski protest. Demonstracije su nastavljene i 1997. godine.

Četvrti parlamentarni izbori održani su po novim izbornim pravilima, umjesto 9 ponovno se Srbija dijeli na 29 izbornih je-

dinica. Dvanaest oporbenih stranaka (među njima DS, DSS, Građanski savez Srbije...) nezadovoljne izbornim uvjetima donijele su odluku o bojkotu izbora 21. rujna.

Bojkot nije uspio, na izbore je izašlo 4,1 milijun birača, za 200.000 manje nego na prethodne. SPS, JUL i Nova demokratija osvojili su 110 mandata, SRS 82, SPO 45 mandata, Koalicija Vojvodina 4, SVM 4, Lista za Sandžak 3, Demokratska alternativa, Seljačka stranka Srbije, Penzionerska partija Srbije 1, Demokratska koalicija Preševo-Bujanovac 1. Nova Vlada koju su formirali (crveno-crna) koalicija SPS, JUL i SRS formirana je 24. ožujka 1998., a za premijera je ponovno izabran Mirko Marjanović.

Drugi decenij – promjene na vrhu i ubojstvo premijera

Godine 1998. oporbene stranke su formirale Savez za promjene i osnovan je studentski pokret *Otpor* koji su 1999. pokrenuli demonstracije protiv Miloševićevog režima. Na Vuka Draškovića je dva puta pokušao atentat. Na inicijativu SPO-a 10. siječnja 2000. godine osnovan je DOS (Demokratska opozicija Srbije) koju je sačinjavalo 19 stranaka među njima i DSS. Lideri oporbenih stranaka su zatražili raspisivanje izbora na svim nivoima.

Na predsjedničkim izborima održanim 24. rujna predsjednički kandidat Vojislav Koštunica je pobijedio Slobodana Miloševića koji je priznao svoj poraz nakon višednevne demonstracije i prosvjeda održanog 5. listopada.

Raspisani su prijevremeni parlamentarni izbori za 23. prosinca po novim izbornim pravilima, po kojima se zastupnici biraju u Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici, po proporcionalnom sustavu uz cenzus od 5 posto. Na izborima je sudjelovalo 8 lista, sedam stranaka je nastupilo samostalno, a jedina koalicija je bio DOS koju su predvodile DS (Zoran Đinđić) i DSS (Vojislav Koštunica).

Od 6,5 milijuna glasača izašlo je 57,72 %. DOS je osvojio 176 mandata, SPS 37, SRS 23, Stranka srpskog jedinstva 14, a SPO, Demokratska socijalistička partija, Srpska socijal-demokratska partija i JUL nisu prošle cenzus. Nova Vlada, koju je činilo 18 stranaka, izabrana je 25. siječnja 2001. godine s premijerom **Zoranom Đinđićem**.

Atentat na Zorana Đinđića doveo je do uvođenja izvanrednog stanja od 12. ožujka do 22. travnja. Nakon što je Vlada **Zorana Živkovića** izgubila skupštinsku većinu raspisani su izbori za 28. prosinca 2003. godine. Na izbore su izašli SRS, SPS i JUL i DOS u 11 kolona plus G17+ i Otpor. Od upisanih 6.511.450 birača izašlo je 58,75 %, SRS je osvojio 82 mandata, DSS 53, DS 37, G17+ 34, SPO-NS 22 i SPS 22 mandata.

Nisu prešli cenzus koalicija manjinskih stranaka Zajedno za toleranciju (osvojili su 4,22 %), Demokratska alternativa, SSJ-NSS, Otpor i DHSS. Sredinom veljače koalicijski sporazum su formirali DSS, G17+, NS i SPO uz potporu SPS-a i 3. ožujka je na dužnost stupila manjinska Vlada s premijerom Vojislavom Koštunicom.

Izvanredni parlamentarni izbori su ponovno raspisani za 21. siječnja 2007. godine. To su bili sedmi parlamentarni izbori i prvi nakon što je Državna zajednica Srbija i Crna Gora prestala postojati, a Srbija dobila »Koštuničin« Ustav usvojen 28. i 29. listopada 2006. godine.

I na ovim izborima su važili isti izborni uvjeti kao i na prethodnim dok je za stranke nacionalnih manjina uveden »prirodni prag« ili osvojenih 0,4 % posto glasova koliko je vrijedio jedan zastupnički mandat.

Od upisanih 6.653.851 birača izašlo je 60,62 %. SRS je osvojio 81 mandat, DS 64, DSS 47, G17+19, SPS 16, LDP 15, SVM 3, Koalicija lista za Sandžak 2, Unija Roma Srbije 1, Koalicija Albanaca Preševske doline 1 i Romska partija 1. SPO, PUPS-SDP i Karićev PSS nisu prošle cenzus.

Pregovori o novoj vladi između DS-a i DSS-a trajali su skoro četiri mjeseca i nova vlada koju su činili DS, DSS, NS i G17+ je izabrana pola sata prije isteka zakonskog roka 15. svibnja u 23 i 30. Za premijera je drugi put izabran Vojislav Koštunica. Ova koalicijska Vlada je trajala svega 10 mjeseci, tadašnji predsjednik **Boris Tadić** raspisao je izbore za 11. svibnja 2008. nakon što je Vojislav Koštunica »vratio mandat narodu«.

Od upisanih 6.749.688 birača izašlo je 61,35 %. Lista pod nazivom »Za europsku Srbiju - Boris Tadić« (ZES) osvojila je 102 mandata, SRS 78 mandata, DSS 30 mandata, SPS 20, LDP 13, Mađarska koalicija 4, Bošnjačka lista 2 i Koalicija Albanaca 1. Vlada Srbije je izabrana 7. srpnja 2008. godine s premijerom **Mirkom Cvetkovićem** iz DS-a uz sudjelovanje SPS-a čiji je predsjednik **Ivica Dačić** postao prvi potpredsjednik Vlade.

Priredila: Jasminka Dulić

30 godina od osnutka DSHV-a (II.)

Milost vladara ili tango

»U atmosferi svakodnevnog propagandnog sotoniziranja svega što je hrvatsko, gubitka radnih mjesta, šikaniranja djece u školi, napada na imovinu, nesigurnosti života i potpunog izostanka bilo kakve zaštite od strane države čiji smo građani, Hrvati su se počeli iseljavati iz Vojvodine«, kaže Tonković, među ostalim, o »olovnim« 90-im godinama * U Europi je, naime, nemoguće povući granice ni jedne države, a da unutar tih granica ne budu i pripadnici naroda neke susjedne države * Pitanje rješenja položaja i prava tih dijelova naroda u susjednim zemljama je ključno pitanje za mir u Europi

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini osnovan je prije 30 godina, 15. srpnja 1990. godine, na Osnivačkoj skupštini u Subotici. U ovom broju našeg tjednika nastavljamo razgovor s prvim predsjednikom DSHV-a **Belom Tonkovićem** o radu stranke, postignućima DSHV-a za vrijeme njegovog predsjednikovanja, kao i o »olovnim« 90-im godinama prošloga stoljeća.

»Humano preseljenje«

»Godine 1995. bila je vojno-redarstvena akcija *Oluja* i organizirano kolektivno iseljenje pobunjenih Srba iz Hrvatske. U Srbiji se to iseljenje zove drukčije, ali u svjetlu raspoloživih dokumenata danas se vidi da je to bila brižno pripremana i uvežbana akcija. Naime, ovo prvi put iznosim u javnost, na proslavi 100 dana Vlade **Milana Panića** u studenom 1992., imao sam priliku razgovarati s **Dobricom Ćosićem**, predsjednikom SRJ. Razgovoru su bili nazočni: msgr. nadbiskup **Gabriel Montalvo**, papinski nuncij u Beogradu, **Antun Skenderović**, narodni zastupnik u Narodnoj skupštini Republike Srbije i **Svetozar Stojanović**, savjetnik predsjednika SRJ. Tom prigodom sam pitao gospodina predsjednika Ćosića za autentično tumačenje sadržaja sporazuma o 'humanom preseljenju' i on je odgovorio da se tim sporazumom regulira mogućnost povratka saveznih dužnosnika u matične republike, kao i drugih, koji to žele.

Ubrzo poslije tog razgovora s Ćosićem imao sam priliku pitati isto i dr. **Matu Granića**, ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske. On mi je potvrdio što je rekao Ćosić, s posebno naglašenom napomenom 'bez prisile'. Kasnije vijesti o pripremama 'evakuacije' civilnog stanovništva s okupiranih područja Hrvatske u Srbiju davale su naslutiti o čemu se radi.

U ozračju svakodnevnog propagandnog sotoniziranja svega što je hrvatsko, gubitka radnih mjesta, šikaniranja djece u školi, napada na imovinu, nesigurnosti života i potpunog izostanka bilo kakve zaštite od strane države čiji smo građani, Hrvati su se počeli iseljavati iz Vojvodine. Prema mojim podacima, u razdoblju 1990. – 1995. iselilo se oko 45.000 ljudi. Nemam informacija je li se netko vratio. Ta iseljenja najčešće nisu bila dobrovoljna, već pod prijetnjom sile, zato ih nazivamo progonom.

Konačna potvrda riječi Ćosića 'koji to žele' je i odluka **Milana Martića** od 4. kolovoza 1995., o 'planskoj evakuaciji' svega za

borbu nesposobnog stanovništva. Točku na 'i' stavio je **Borisav Jović** svojom izjavom da se 'povlačenje' stanovništva s teritorija pod kontrolom Srba moralo učiniti 'da bi se sačuvalo demografsko jezgro', kaže Tonković i tvrdi kako je to bilo unaprijed planirano i uvežbano.

»Nas je zapljusnuo ogroman val razočaranih i izgubljenih ljudi, među kojima su glavnu riječ vodili organizirani vrlo agresivni ljudi. Čim su došli na teritorij Vojvodine, odmah je počeo progon Hrvata iz kuća i nasilno useljavanje u hrvatske kuće, te pljačka imanja, opće bezvlašće, nered i kaos. Policija Republike Srbije nije ništa poduzimala protiv toga, dapače u nekim mjestima je ona izbacivala Hrvate iz kuća i nasilno useljavala pridošlice, nerijetko i protiv njihove volje. Predsjedništvo DSHV-a je odmah reagiralo osnivanjem radne grupe za praćenje događaja i ovlastilo predsjednika DSHV-a da zatraži od vlade Republike Hrvatske zadržavanje zarobljenih pripadnika paravojnih formacija: dok SRJ ne da 100% garancije da će zaštititi Hrvate u SRJ i dopustiti slobodan i djelotvoran međunarodni nadzor te zaštite, dok SRJ ne vrati svojim kućama sve prognane Hrvate, državljane SRJ koji to žele.

Vlada Republike Hrvatske je na prijedlog **Nikice Valentića** odmah donijela odluku o zaustavljanju otpuštanja zarobljenika dok Srbija ne zaštiti Hrvate u Vojvodini i to je objavila. U roku od nekoliko sati tijela MUP-a RS zaustavili su najteži teror i postupno, vrlo sporo, situacija se donekle smirila.

Za vrijeme te krize DSHV je svakodnevno izdavao *Bilten kriznih dana* kojim je obavještavao domaću i svjetsku javnost o događajima u Vojvodini. O svemu tome su redovito i na vrijeme obavještavana nadležna tijela Republike Srbije, ali bez rezultata. Za 13 godina, koliko sam bio predsjednik DSHV, država Srbija nikada nije htjela razgovarati s nama, niti se osvrta na naše pričužbe i zahtjeve«, kaže Tonković.

Postignuća DSHV-a

Postignuća DSHV-a za vrijeme njegovog predsjednikovanja, Tonković je podijelio na tri područja: na rezultate unutar zajednice, one na unutarnje-političkom i one na vanjsko-političkom planu.

»Odmah nakon osnutka DSHV je pokrenuo osnivanje i drugih, novih institucija i fondova.

Stjepan Skenderović, Bela Tonković, Antun Skenderović, Stanka Kujundžić, Ana Kopunović i Bogoljub Kujundžić

Svjесni da bez inteligencije narodu nema opstanka, predsjedništvo DSHV-a je na proširenoj sjednici 25. travnja 1991., u Novom Slankamenu donijelo odluku o osnivanju fonda za potporu učenika i studenata *Antun Gustav Matoš*. Bez potpore ove zaklade vrlo bi malo studenata u to vrijeme moglo studirati i dobiti mjesto u domovima u Hrvatskoj. To je bila kapitalna investicija dobročinitelja u budućnost našeg naroda. Mnoga kulturna društva vratila su 'hrvatski' u svoj naziv. Pokrenuli smo ponovno osnivanje *Bunjevačke matice* i izdavanje časopisa *Klasje naših ravni*. *Bunjevačka matica* je brzo postala ogranak *Matice Hrvatske*. Za ublažavanje vrlo teških društvenih i socijalnih uvjeta života DSHV je pokrenuo osnivanje Dobrotvornog društva *Amor vincit*. Kroz desetak najtežih godina ovo društvo je samostalno skupljalo i dijelilo socijalnu pomoć ugroženima u Vojvodini i na Kosovu. I kad smo konačno kadrovski malo ojačali osnovali smo izdavačko poduzeće *HRID* Hrvatsko izdavačko društvo, koje se brinulo o redovitom izlaženju glasila DSHV-a *Glas ravnice* i bilo nakladnik mnogih vrijednih knjiga.

U političkom radu treba ukazati na uspjeh DSHV-a na prvim slobodnim izborima 1990. godine. DSHV je tada bio u koaliciji s DZVH i od šest kandidata jedan, **Antun Skenderović**, je bio izabran za narodnog zastupnika u republičkoj Skupštini. Ostalima je nedostajao vrlo mali broj glasova i uvelike se sumnjalo na izborne manipulacije, kaže Tonković i posebno ističe suradnju s demokratski usmjerenim političkim strankama u Republici Srbiji.

»Vrhunac te suradnje je možda bilo sudjelovanje u pisanju prvog Zakona o pravima i slobodama nacionalnih manjina u SR Jugoslaviji. U taj zakon su bili ugrađeni i svi naši zahtjevi. Na razini AP Vojvodine posebno je bilo plodno razdoblje 2000. – 2004. U to vrijeme je na inicijativu DSHV-a vraćen hrvatski jezik u službenu uporabu u Vojvodini i osnovana je nakladnička kuća *Hrvatska riječ*.

Na razini lokalne samouprave na prijedlog DSHV-a je 4. studenog 1993. hrvatski jezik opet postao službenim jezikom u Općini Subotica. Na području parlamentarnog zastupstva u vrijeme od 1990. – 2003. imali smo jednog republičkog i dva pokrajinska zastupnika, u mnogim općinama vijećnike, a u Subotici smo, osim u razdoblju 1996. – 2000., u koaliciji s Mađarima bili na vlasti.

Bez obzira, možda čak unatoč desetljetnom odbijanju naših zahtjeva od strane države za dijalogom i rješavanjem statusa dijela hrvatskog naroda u Republici Srbiji, parlamentarnog zastupstva, samouprave, školstva, javnih medija i službene uporabe hrvatskog jezika – naše kulturne autonomije, nastojanja oko internacionalizacije hrvatskog pitanja u Republici Srbiji kao demokratskog načina borbe za svoja prava, DSHV je vremenom maksimalno ojačao.«

Nastupi DSHV-a na međunarodnoj sceni

Prvi nastup na međunarodnoj sceni je bio u srpnju 1991. kada je DSHV na poziv Konferencije za europsku suradnju i sigurnost (KESS-a), sudjelovao na skupu eksperata za pitanja nacionalnih manjina u Ženevi.

»Na tom skupu je u jednosatnom predavanju KESS bio upoznat sa situacijom Hrvata u Republici Srbiji. Tu su uspostavljeni važni kontakti za budućnost, tako, između ostalog i s FUEM-om, Federalnom unijom europskih manjina. U rujnu 1992., *Društvo za ugrožene narode* održalo je u Frankfurtu međunarodno saslušanje svjedoka o etničkom čišćenju i ratnim zločinima na teritoriju Hrvatske, BiH, Kosova, Sandžaka i Vojvodine. Na ovom saslušanju je o položaju Hrvata u Vojvodini vrlo argumentirano izvijestio mr. **Ivan Poljaković**, kaže Tonković i ističe kako je DSHV bio suosnivač Hrvatskog svjetskog kongresa i u jednom mandatu je dao potpredsjednika za Europu.

»U ovom kontekstu se ne smije zaboraviti da u iseljeništvu ima preko tri milijuna Hrvata i da oni imaju vrlo utjecajne organizacije. I one su nam mnogo pomogle, ponajviše one u Europi. Kako se rat protiv Hrvatske razbuktavao, tako je jačao interes međunarodne zajednice za područje bivše Jugoslavije. Počele su se održavati međunarodne konferencije o Jugoslaviji, pa o bivšoj Jugoslaviji itd. Prva je bila konferencija u Den Haagu u studenom 1991., onda u Ženevi, Bruxellesu... Najvažnija je bila svakako Mirovna konferencija o bivšoj Jugoslaviji u Londonu, kojoj su predsjedali generalni tajnik OUN **Buthros Gali** i premijer Ujedinjenog Kraljevstva **John Major**. Na konferenciju u Londonu službeno je bio pozvan i DSHV i mi smo dali naš doprinos definiranju pravca za rješenje pitanja pravnog položaja Vojvodine i položaja nacionalnih manjina i zajednica u njoj. Na koncu je utemeljena Stalna konferencija o bivšoj Jugoslaviji sa sjedištem u Ženevi i pod predsjedanjem lorda **Owensa**. DSHV je sudjelovao u radu svih tih konferencija na poziv organizatora, imali smo prilike razgovarati sa svim izaslanstvima i predložiti im našu situaciju i predati im naše prijedloge rješenja. S uredom KESS-a u Beogradu održavali smo redovitu komunikaciju i oni su često dolazili na naše manifestacije i sastanke«, kaže Tonković i naglašava kako je i Ured visokog komesara UN za ljudska prava bio vrlo aktivan i u Srbiji.

»I njih smo redovito upoznavali s našom situacijom. U siječnju 1994. izaslanstvo DSHV-a je posjetilo glavno sjedište visokog komesara za ljudska prava u New Yorku i nevladine organizacije – savjetnice visokog komesara, *Helsinki Watch*, *Amnesty International*, *Freedom House*, *Helsinki Committee*, Međunarodni crveni križ..., i Ured za humanitarna pitanja. Od državnih ustanova SAD-a izaslanstvo je posjetilo i State Department, Komisiju SAD-a pri KESS-u, te Kongres. U Kongresu nas je primio kongresmen **McKloskey** i poslije dugog razgovora obećao da će se kod odgovarajućeg odbora kongresa založiti za rješenje hrvatskog pitanja u Srbiji. U svim tim ustanovama smo vidjeli da im situacija u Republici Srbiji nije nepoznata, da im ni hrvatsko pitanje u Srbiji nije nepoznato i da su spremni i nadalje podupirati nastojanja oko rješenja pitanja ljudskih prava i sloboda, pa tako i naša nastojanja oko mirnog rješavanja hrvatskog pitanja.«

Ključno pitanje za mir u Europi

Od hrvatskih ustanova izaslanstvo DSHV-a je posjetilo sjedište Hrvatske bratske zajednice. »Predsjedniku **Bernardu Luketichu** se zahvalilo za potporu koju su nam pružali zastupnici hrvatskog porijekla u državnim ustanovama SAD-a, a on je obećao da će ta potpora biti još jača.

Tijekom procesa obnove ustanova u ratom razorenoj Europi pokretači europskog ujedinjenja **Adenauer**, **Schuman** i de **Gasper** brzo su uvidjeli da je važan čimbenik europskog pomirenja i integracije pitanje nacionalnih manjina. U Europi je, naime, nemoguće povući granice ni jedne države, a da unutar tih granica ne budu i pripadnici naroda neke susjedne države. Pitanje rješenja položaja i prava tih dijelova naroda u susjednim zemljama je ključno pitanje za mir u Europi. Zato su oci buduće ujedinjene Europe pokrenuli osnivanje Federalne unije europskih manjina (FUEM) kao krovne organizacije reprezentativnih organizacija nacionalnih manjina Europe, koja će pratiti stanje manjinskih prava i sloboda i predlagati rješenja. DSHV je primljen u FUEM

1994. godine, a 1997. je izaslanik DSHV-a, moja malenkost, izabran za jednog od potpredsjednika. Više puta ponovno izabranom mandat je trajao do 2004. Članstvo u FUEM-u je izuzetno važno jer FUEM ima status savjetnika kod Visokog komesara OUN za ljudska prava. Osim toga, podrška članova – gotovo sve nacionalne manjine od Atlantika do Kavkaza – neprocjenjivo je vrijedna zbog njihova utjecaja na politike svojih vlada«, kaže Tonković i naglašava kako je u ovom kontekstu eminentno i za konkretan život od presudne važnosti pitanje odnosa između Republike Srbije i Republike Hrvatske.

»Poslije normalizacije odnosa prišlo se izradi dokumenata kojima se uređuju ne samo međusobni odnosi, već i položaj i prava hrvatske manjine u SRJ, danas Srbiji i srpske manjine u Hrvatskoj. Aktivnim sudjelovanjem u nalaženju rješenja za otvorena pitanja i DSHV je bitno pridonio da ti dokumenti budu što konkretniji, bliži svakodnevnom životu i obvezujući. I u ovom pitanju mogu reći da do 2000. godine Srbija nikada nije konzultirala DSHV ni u jednom pitanju. Potpuno ignoriranje DSHV-a od strane domicilne države je dostiglo svoj vrhunac u tome da DSHV nije bio čak ni obavještavan od strane Srbije o stanju pregovora. Da nas Hrvatska nije uključila u tijek izrade dokumenata, oni bi bili izrađeni potpuno bez nas i bili bi nam nametnuti bez da nas se pita. Zahvaljujući Hrvatskoj do toga nije došlo. Poslije pobjede demokratskih snaga 2000. godine stav Vlade Republike Srbije se u ovoj točki promijenio na bolje. Problemi su, međutim, i dalje nastajali zbog različitog tumačenja obvezatnosti tih dokumenata.«

Za tango treba dvoje

Rezultate DSHV-a na nedavnim izborima, Tonković nije htio komentirati.

»Prije točno 17 godina, ja sam isključen iz stranke. Budući da više nisam član, smatram da nije na meni da procjenjujem i ocjenjujem njezin rad i dostignuća. To je posao članova. Ako su oni zadovoljni – dobro. Neka uživaju u svom zadovoljstvu. Kao pripadnik hrvatskog naroda mislim da se stari plan depolitizacije hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji uspješno ostvaruje.«

Aktualni predsjednik DSHV-a **Tomislav Žigmanov** je napisao na Twitteru kako konsolidirane demokracije imaju razvijene inkluzivne politike spram nacionalnih manjina, no, što je Hrvatima u Srbiji na političkom planu činiti kad tako što ne postoji? Pitao sam Tonkovića ima li odgovor na to pitanje?

»Ako je problem stvaran, a ne samo afektiranje, pametni ljudi u rješavanje problema uključuju i one koje taj problem pogađa. Međutim 'za tango treba dvoje'. Osim toga, za dobar ples oba partnera trebaju znati plesati. Poziv na ples nije jamstvo da partner zbilja zna plesati. A ako ne zna, onda je to samo gaženje po nogama. Isto tako sâm izbor na neku funkciju ne daje i realnu kvalifikaciju za taj posao. Međutim, treba dobro promisliti isključuje li ta inkluzivnost politički subjektivitet, u ovom slučaju Hrvata u Republici Srbiji. Naime, nije svejedno u kakvom svojstvu netko sudjeluje u rješavanju nekog problema. Nije svejedno ima li u ovom slučaju DSHV politički legitimitet za rješavanje problema ili je on u postupak uključen trenutnom 'milošću vladara'«, kaže Tonković.

Zvonko Sarić

Ukidanje i obnavljanje hrvatskog tiska

Kada je Subotički partizanski odred, sastavljen uglavnom od Bunjevaca-Hrvata, 10. listopada 1944. oslobodio Suboticu, stvoreni su uvjeti i za razvoj tiska na hrvatskom jeziku

Ratni vihor, koji je prošao kroz gotovo cijelu Europu do 1941., nadvio se na posljedku i nad Jugoslavijom. Ulazak mađarske vojske u Suboticu travnja 1941. je zapečatio sudbinu hrvatskom mjesnom tisku. Međutim, ništa bolje nije prošao ni mađarski mjesni tisak. Pod mađarskom okupacijom ugašen je čak i najčitaniji vojvođanski dnevnik *Bácsmegyei Napló*, jer se, kako su to mađarske okupatorske vlasti obrazložile, »stavio u službu srpskog okupatora i kroz 23 godine okupacije surađivao i služio srpskim interesima« (Joso Šokčić, *Sto godina štampe u Subotici*).

Sudeći po ostavštini Jose Šokčića, hrvatskom čitateljstvu u okupiranoj Bačkoj je u prvo vrijeme na raspolaganju stajao mađarski mjesni i prijestolnički tisak (*Magyar Nemzet, Hírlap, 8 Órai Ujság, Magyar-ság, Délvidék, Délvidéki Magyar-ság* itd.). Tko je imao više mogućnosti, taj se o događajima u svijetu i zemlji obavještavao preko radio emisija Londona, Moskve i drugih stanica. Situacija se mijenja 1943., kada je somborski odvjetnik **Grga Vuković** pokrenuo u Somboru *Naše novine*. Međutim, ovaj tjednik je bio snažno ideološki obojen.

Obnova hrvatskog tiska

Obnova slobodnog novinstva u Subotici uslijedit će tek s pojavom pokreta otpora. Poznato je kako je za vrijeme okupacije daktilograf redakcije subotičkog dnevnika *Délvidéki Magyar-ság* **József Kiss** razmnožavao na svom aparatu za umnožavanje bilten *Radio vesti*, ali nijedan njegov primjerak nije dostupan. Situacija se korjenito promijenila kada je Subotički partizanski odred, sastavljen uglavnom od Bunjevaca-Hrvata, 10. listopada 1944. oslobodio Suboticu. Tako su stvoreni uvjeti i za razvoj tiska na hrvatskom jeziku.

Naime, osnovan je Narodnooslobodilački odbor za Suboticu, koji je izabrao komitet za tisak. Već 16. listopada 1944. pojavio se prvi i jedini broj planiranog dnevnika *Slobodna Bačka*. Međutim, izišao je sa zakašnjenjem i nije zaživio. Umjesto toga, Agitprop Gradskog narodnooslobodilačkog odbora je pokrenuo 19. listopada 1944. *Radio vijesti*. U početku su izlazile na hrvatskom jeziku, a od 27. listopada 1944. i na srpskom. Izlazile su do 13. siječnja 1945. i tiskale se u tiskari *Minerva*. Od Hrvata u redakciji

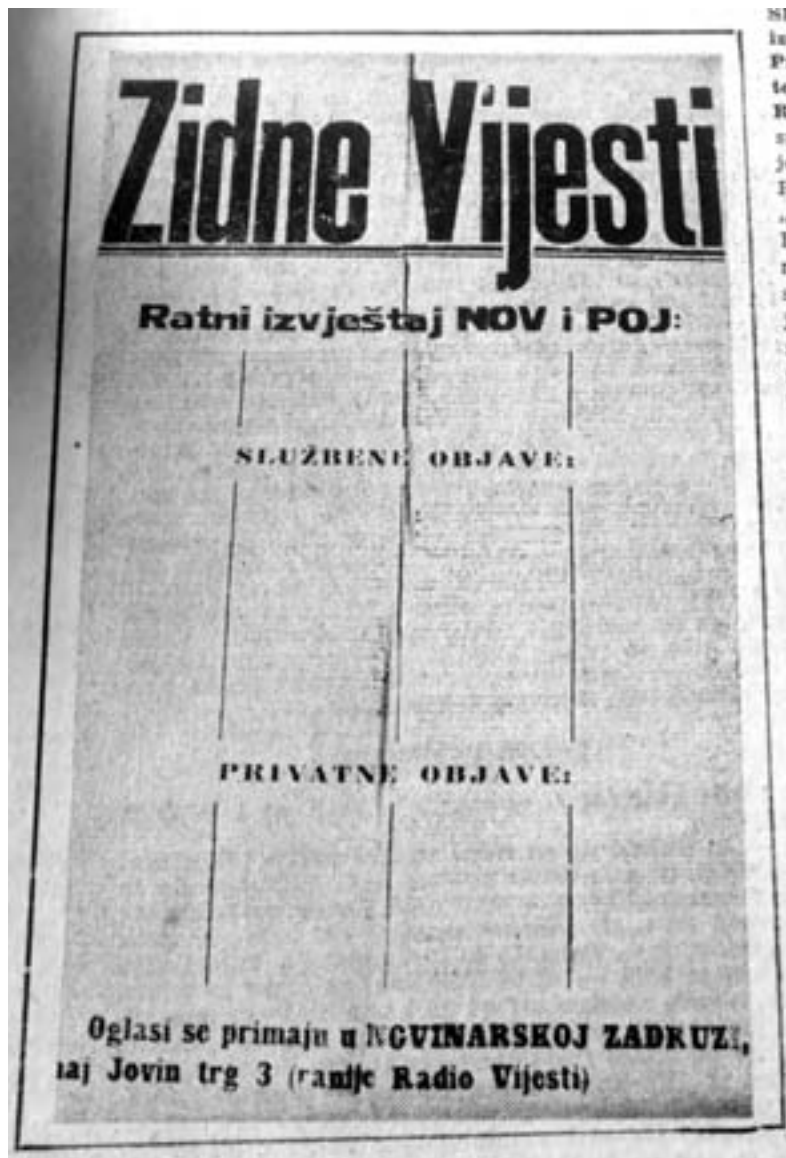

su radili Joso Šokčić, **Ante Vojnić Purčar**, **Joso Kujundžić-Kejo**, **Joso Kujundžić**, **Marija Pejić** i **Ana Šarčević**.

»Radio vijesti« stvarno su ispunile veliku prazninu i vršile istorijski zadatak u danima slobode i radosti. Njih su raznosili po čitavoj Bačkoj po naročitim kuririma na motociklima, a štamparija nije nikada mogla da štampa dovoljno novina. Bilo je dana kada je list štampan u deset hiljada primeraka na rotacionom stroju«, piše Joso Šokčić.

Zidne novine

Prometne prilike u ratom razorenoj Jugoslaviji bile su kao-tične. Stoga se doturivanje beogradskog i novosadskog tiska u rubne dijelove države odvijalo otežano. Kako bi omogućili građanstvu da se pravovremeno obavijesti o događajima u državi,

Joso Šokčić i József Kiss pokrenuli su prve zidne novine u Subotici pod naslovom *Zidne Vijesti*. Izlazile su do 25. siječnja 1945.

»Biće interesantno zabeležiti da su *Zidne Vijesti* lepljene po svim plakatnim mestima, tablama i po kafanama i javnim lokalima. Ovaj fizički rad po hladnoći od -18 vršili su takođe članovi redakcije Šokčić i Kiš, a skoro svakodnevno im je pomagala i pomoćnica u štampariji **Vita Rudinski**. Nema sumnje da su time ostavili istoriji subotičke štampe ne samo jedan kuriozum, već i dokaz novinarske nesebičnosti i gotovosti da se pre svega služi interesima naroda«, piše Šokčić.

Pokretanje *Slobodne Vojvodine*

U međuvremenu, dok su se u Subotici prilike normalizirale, a u Baranji i Srijemu odvijale borbe, u Novom Sadu je 1942. pokrenuta *Slobodna Vojvodina* kao glasilo Pokrajinskog narodnooslobodilačkog odbora za Vojvodinu.

»U prosinačkim noćima u Novom Sadu ratne 1944. moglo se čuti, i ka-

snije još se dugo čulo, potmulo gruvanje topova sa fronte u Srijemu i na Dunavu, a u Futoškoj ulici rotacioni stroj tiskare Uranije tiskao je dnevne listove *Slobodna Vojvodina* u dva izdanja, ćirilicom i latinicom, i *Szabad Vajdaság*«, piše **László Rehák** (*Vojvodina* 1944. – 1956.: *Almanah povodom 10-godišnjice oslobođenja*).

Od latiničnog izdanja *Slobodne Vojvodine* koja je tiskana u Subotici dostupno je svega nekoliko brojeva. Od reprezentativnijih članaka vrijedi izdvojiti onaj koji govori o delegaciji bajskih Hrvata kod maršala **Josipa Broza Tita**: »Hrvati iz Bajskog Trokuta traže pripojenje Jugoslaviji – Razgovor maršala Tita sa delegacijom trajao je sat i po« (*Slobodna Vojvodina* od 18. siječnja 1945.).

Premještanje u Suboticu

Redakcija *Slobodne Vojvodine* premještena je svibnja 1945. u Suboticu u državnu tiskaru *Minerva*. *Slobodna Vojvodina* je izlazila u Subotici kao dnevni list od 31. svibnja 1945. u redakciji **Dragutina Frankovića**, profesora iz Zagreba. Poslije manje od tri mjeseca, 26. kolovoza 1945. promijenila je ime u *Hrvatska riječ*, vjerojatno zato da se pokaže da je pandan *Srpskoj riječi*, tjedniku Srba u Hrvatskoj. (Na spomenuti datum, 26. kolovoza, ove godine bit će jubilarnih 75 godina od pokretanja novina *Hrvatska riječ*!).

Prema Šokčićevim riječima, subotičku redakciju *Slobodne Vojvodine* je zapravo stvorio **Blaško Vojnić Hajduk**, književnik, ravnatelj Gradske knjižnice Subotica i aktivni suradnik lista. Ostali suradnici su bili **Vladislav Kopunović**, **Stevan Kolar**, **Josip Kujundžić**, **Lazar Merковиć**, **Ljubomir Milin**, **Mileta Ognjanov**, **Đuro Kemenj**, **Ante Vojnić Purčar** i **Joso Šokčić**. Koncem 1945. redakciji se priključio i **Balint Vujkov**, koji je proveo zarobljeništvo po njemačkim logorima.

Vladimir Nimčević

Stanko Krstin, poduzetnik i član UO Unije poslodavaca Vojvodine

Izlaz je u stimuliranju domaće proizvodnje

*Dio ekonomista ovu krizu uspoređuju s Velikom depresijom 30-ih godina prošloga stoljeća, neki misle da aktualna kriza može biti i veća. * Najveći problem bila je panika, stvarana među građanstvom od strane najviših državnih tijela * Mjere pomoći države poslodavcima dvosjekli su mač*

Intervju vodio: Ivan Andrašić

Stanko Krstin rođen je u Odžacima, u obitelji šokačkih Hrvata, podrijetlom iz Sonte. Po izobrazbi je ekonomist. U Odžacima je radio u *Hipolu*, a u Novom Sadu u *Hicoopu*, na poslovima vanjske trgovine. Od 1996. godine vodi privatnu tvrtku. Bio je predsjednik Unije poslodavaca Vojvodine u dva mandata, danas je član Predsjedništva. Vlasnik je tiskarskog poduzeća, osnovanog 1996. u Odžacima, deset godina kasnije preseljenog u Novi Sad. Krstinova tvrtka postala je jedan od najvažnijih opskrbitelja flekso tiskara fotopolimernim pločama i pratećim materijalom na prostorima jugoistočne Europe.

Uspješan ste gospodarstvenik i korektan poslodavac. Kako ste uspostavili takav sklad?

Nisam izmišljao toplu vodu, neke obiteljske vrijednosti sam prenio i na svoju tvrtku. Moji roditelji bi uvijek prvo podmirili sve svoje dugove, dalje bi raspolagali ostatkom. Nikada nikome

nisu ostali dužni. Tako i moja tvrtka. Mnogi kupci nama duguju, ali ni ja osobno, ni moja tvrtka, nikom. Redovito izmirujemo sve poreze, doprinose i ostala davanja kojima smo opterećeni, kako prema državi, tako i prema dobavljačima i uposlenicima. Ukoliko bi netko želio raditi u mojoj tvrtki, mora vladati određenim znanjima. Na tržištu rada nema gotovih ljudi. Svi uposlenici dugo su kod mene, neki od samog početka rada tvrtke. Cijenim njihov rad i oni su potrebni meni, a njima je potrebno radno mjesto. Sve poreze i doprinose na zarade im redovito uplaćujemo, prvog radnog dana u mjesecu isplaćuje im se cijela plaća za protekli, imaju ovjerene zdravstvene knjižice, mirovinsko im je uplaćeno, imaju čak i jedan dio dragovoljnog osiguranja. Osiguran im je i topli obrok i ostali uvjeti za nesmetan rad. Sve ovo uposlenici tvrtki vraćaju punim angažmanom na radnom mjestu i tu smo u cijelosti usklađeni.

U prethodna dva mandata obnašali ste dužnost predsjednika UPV. Koliko je to iziskivalo napora i čime je re-zultiralo?

Osam godina sam bio na čelu tima koji je radio na istoj zadaći. Najviše napora smo uložili u jačanje kapaciteta Unije poslodavaca Vojvodine, ali i cijele Srbije, jer sam istodobno bio i još uvijek sam i član Predsjedništva Unije poslodavaca Srbije. Radili smo na razvijanju svijesti poslodavaca o potrebi udruživanja, jačanja svoje poslodavačke organizacije, na razvijanju socijalnog dijaloga, na razgovorima i pregovorima sa sindikatima, ali i vlastima. Brojčano, iskustveno i na druge načine, Unija poslodavaca Vojvodine je znatno ojačala. Ojačala je i pregovaračka pozicija poslodavaca, na lokalnoj, pokrajinskoj i državnoj razini. Na početku mandata ni plaće uposlenima u uredu Unije nisu bile redovite ili su bile minimalne. Sve je to prevladano, skupa sa svojim timom ojačao sam temelje organizacije i trasirao put za bolje sutra. Zadovoljan sam i svojim nasljednikom. Mlađi je, pun entuzijazma i mislim da će nastaviti istim putem. Na mjestu predsjednika UPV nisam imao nikakve financijske benefite, naprotiv, sva putovanja, čak i u inozemstvo, financirali smo ja i moja tvrtka. I novi predsjednik će, osim sebe i svojeg vremena, morati uložiti i dosta svojih financijskih sredstava. Moja tvrtka je dosta trpjela. Bio sam često odsutan, a sada sam riješio 100 posto svojeg vremena ponovno uložiti u tvrtku.

Mnogi vas znaju i kao donatora. Što vas je u tom segmentu motiviralo, a očito vas motivira i danas?

Na ovom svijetu, po mojem mišljenju globalno, ali lokalno prilično nepravednom, ima puno onih kojima je pomoć potrebna. Na drugoj strani ima i ljudi koji mogu pomoći drugima. Drago mi je što sam među onima koji mogu pomagati. Mislim i da je to neka ljudska obveza, ali mene to prije svega ispunjava i čini me zadovoljnim. Pomagao sam, pomažem i dokle god mogu, pomagat ću.

Kako su zbivanja u okviru državnih mjera borbe protiv Covid-19 utjecala na rad vaše tvrtke?

Covid-19 izazvao je ogromne probleme na globalnoj razini, a koliko velike će do kraja biti, mislim da još uvijek nitko u svijetu ne zna. Tako smo se i mi, kao mala tvrtka s deset uposlenika, našli u problemima i tražili načine kako umanjiti štetu. Na jednoj strani, kako su naši kupci ambalaže proizvođači koji su na početku krize čak imali više posla, naši problemi izazvani Covidom-19 bili su manji. Mi ćemo krizu osjetiti u kasnijem razdoblju, vjerojatno manje, jer veliki dio ambalaže proizvodimo za subjekte u prehrambenoj industriji, koja ipak nije doživjela krizu poput drugih djelatnosti. Mi smo se kao i svi ostali orijentirali na zaštitu uposlenih kroz primjenu svih mjera propisanih od države, čak smo primjenjivali i mjere koje nisu bile obvezatne, a bile su efikasne u smislu zdravstvene zaštite. Neki uposleni su radili od kuće, *home office*, čime su njihovi kontakti s vanjskim svijetom bili svedeni na ništicu. Jednom uposlenom, starom 64 godine, dao sam plaćeno odsustvo. Njegov posao nije bilo moguće raditi kroz *home office*, ali smo se tako rasporedili da kupci i tvrtka ne trpe štetu. Supruga jednog zaposlenog vratila se iz Italije i bila u kućnoj izolaciji. I njemu sam dao plaćeni dopust dok mjera kućne izolacije ne prestane. Naravno, svi uposleni su svo vrijeme dobivali pune plaće. Uposleni koji su dolazili u tvrtku sjedili su u manjem broju u uredima i na većoj udaljenosti jedni od drugih. Osim te tjelesne distance, bile su osigurane maske, rukavice, dezinfekcijska i sva ostala zaštitna sredstva. Primopredaja

pošte i robe vršila se u dvorištu, bez izravnog kontakta. Primo-predajnice nisu potpisivane. Svu ulaznu robu smo dezinficirali. Putovanja u inozemstvo su zaustavljena, realizirao sam samo jedno u Hrvatsku. Čak i poslovna putovanja unutar Srbije bila su svedena na minimum.

Država je u ožujku uvela izvanredno stanje i skoro hermetički zatvorila granice. Koliko su, s vaše pozicije, te mjere bile svrsishodne?

Zatvaranje granica je bilo, ali nažalost još uvijek jeste, veliki problem ne samo za sve građane, nego i za gospodarstvo. Uvođenje policijskog sata kao najdrastičnije, možda i nepotrebne mjere, stvaralo nam je velike probleme u životu i radu. Nadamo se da ta mjera više neće biti uvedena. Dobro je što je na svjetskoj razini nastavljeno s transportom robe. Iako je bio znatno otežan, ipak je funkcionirao, a vozači i posade transportnih sredstava bili su pod posebnim režimom izolacije. Mislim da su u cijeloj priči najveći problemi u Srbiji bili panika i strah, stvarani među građanstvom upravo od strane najviših državnih tijela.

I ranijih godina ukazivali ste na fiskalno preopterećenje privatnog sektora, odnosno na prevelika zahvatanja od strane države. Pojasnite to našim čitateljima.

Na fiskalna, ali i parafiskalna opterećenja gospodarstva ukazujemo u kontinuitetu i moramo priznati da se na tom planu ne krećemo u dobrom pravcu. Predlagali smo i još uvijek predlažemo, manju, efikasniju i jeftiniju državnu administraciju. U današnje doba to je posve moguće. Velika administracija/birokracija je i veliki trošak za tvrtke. Davanja na zarade bi trebalo smanjiti do ispod 40 posto na neto plaću, lokalne takse i porezi su previsoki. Porez na imovinu, firmarina, komunalne usluge i mnogi drugi troškovi veći su nego u bogatim državama. Obvezni smo plaćati ogromne članarine u Privrednoj komori Srbije, a većina tvrtki osim plaćanja članarine, nema nikakvih dodira s njima. Država se plaši da bi smanjivanjem zahvatanja od gospodarstva ostala bez potrebnih sredstava u proračunu. Mi ukazujemo da bi efekti bili upravo suprotni. Gospodarstvo bi, rasterećeno nepotrebnih davanja, stvaralo veću novu vrijednost i time povećalo bruto društveni proizvod, povećale bi se i uplate u proračun, povećao bi se i broj radnih mjesta. Država sve želi riješiti administrativno i zabranama. Gospodarstvu je potrebna sloboda, ali i jasna i dugoročna pravila igre, znači potrebno je osloboditi poduzetnički duh po jasnim, unaprijed poznatim i dugoročnim pravilima rada. Mi poduzetnici/poslodavci ćemo samoinicijativno razvijati svoje tvrtke, time i cijeli gospodarski sustav. Smanjivanjem zahvatanja od gospodarstva, država bi stvarala povoljan gospodarski ambijent u koji bi investirali mnogi strani, ali prije svega domaći gospodarstvenici. Tako bi došlo do rasta BDP-a, broja radnih mjesta, boljitka uvjeta za poslodavce i za uposlene, a i za cijelu državu.

Gledano u svjetlu sadašnjeg stanja, koliko su navedeni problemi izmijenjeni?

Kriza izazvana Covidom-19 je potpuno nova i potpuna nepoznanica za svijet. Ne znamo koliko će trajati i na što će sve utjecati. Dio ekonomista ovu krizu uspoređuju s Velikom depresijom 30-ih godina prošloga stoljeća, neki misle da aktualna kriza može biti i veća. Da bi itko mogao sagledati dubinu i veličinu ukupne krize, prvo bi trebala prestati zdravstvena, kako bi medicinska struka riješila ovaj problem i stavila ga pod kontrolu. Tek nakon toga ćemo vidjeti gdje smo s gospodarstvom. Svi mi, kako građani, tako i tvrtke, moramo shvatiti da problem postoji

i svatko mora poći od sebe. Ne izlažimo se nepotrebnim kontaktima, zaštitimo prvo sebe, time i svoju okolicu, primijenimo sve propisane mjere! U ovoj krizi koja je zahvatila svijet, vidimo da su se države postavile na različite načine. Neke su uspješnije u borbi protiv virusa, neke su manje uspješne. Uvjeti za rad tvrtki, ali i za običan život građana, znatno su izmijenjeni. Svi se prilagođavamo, neki uspješnije, neki manje uspješno. Sigurno je da se promet u tvrtkama smanjio, kod nekih nažalost skroz prestao. Koliko će tvrtki i kako opstati, vidjet ćemo u bliskoj budućnosti.

DR **Država je poduzela mjere pomoći poslodavcima, a građanima isplatila po 100 eura. Kako i koliko su te mjere pomogle gospodarstvu?**

Isplatu 100 eura građanima, kao mjeru za pomoć gospodarstvu, ne mogu ni komentirati. Ova pomoć se zasniva na teoriji nekih ekonomista koji misle da se povećavanjem potrošnje izravno može potaknuti domaća proizvodnja. Nisam baš pristalica takvih ekonomskih teorija. Unija je predložila stimuliranje domaće proizvodnje, ali država to nije usvojila. Tri minimalca je moja tvrtka iskoristila i 100 posto ih prenijela uposlenima. Naravno, moji uposlenici su, pored tog minimalca, dobili i redovitu plaću. Poreze i doprinose na zarade platili su tvrtke. Najavljuje se i dodatna državna pomoć u iznosu od 60 posto minimalca, za naredna dva mjeseca. Neke tvrtke ovu pomoć države nisu koristile, jer nisu mogle jamčiti da neće otpustiti više od 10 posto uposlenih do 31. listopada. Pomoć u vidu odgode plaćanja poreza i doprinosa nisam koristio, kao i mnoge tvrtke, jer ne znamo kakva će biti situacija iduće godine, kad bi ta plaćanja dospjela. Od svih tvrtki očekuje se i u ovim uvjetima krize redovito ispunjavanje obveza plaćanja – svih računa javnim, komunalnim poduzećima, zakupa, raznih fiskalnih i parafiskalnih nameta, tj. taksi, ali nažalost to je za veliki broj tvrtki teško ostvarivo. Tu imamo primjer Grada Novog Sada, koji je napravio ustupke za zakup poslovnog prostora i takva mjera će sigurno pomoći gospodarstvenicima koji su u takvom zakupu, ali svi ostali računi su ostali. Svi bismo željeli biti u mogućnosti ispuniti obveze, ali trenutačno je to moguće jedino ukoliko u tvrtkama postoje financijske pričuve. Nažalost, takvih je malo. U ovim kriznim vremenima sigurno je svaka pomoć dobrodošla. Neke države s bogatijim proračunom pomažu svoje tvrtke s većim iznosima. Najavljena pomoć je vjerojatno mjera ovisna o mogućnostima naše države. Osim toga, nude nam se odgode nekih plaćanja, što po meni predstavlja dvosjekli mač. Ukoliko bi znali kada će kriza točno prestati, mogli bismo odrediti i kada se ta odgođena plaćanja mogu izvršiti. Ovako je lako moguće da ćemo u isto vrijeme morati plaćati tekuće obveze i ove zaoštale, što može dovesti do novih problema. Država je osigurala i mogućnost povoljnijeg kreditiranja, ali krediti za investicije se uzimaju u vrijeme konjunktura, kada su investicije najpotrebnije. Ne poznajem, primjerice, niti jednog ugostitelja koji bi kredite za investicije uzimao sada.

DR **Sve grane gospodarstva nisu podjednako pogođene. Koje su najviše stradale?**

Prvo su stradali ugostitelji i sve djelatnosti vezane izravno za pružanje usluga ljudima: turizam, prijevoz putnika, marketinške agencije, frizeri, kozmetičari... itd. Njima je odmah i posve zabranjen rad. Onda dolazi u problem i cijeli lanac, svi dobavljači prethodno pobrojanih, potom tržišni centri, koji su isto tako zatvoreni. Udar je bio jak, još ne znamo sve posljedice. Mi koji se bavimo ambalažom i ambalažerima, osobito vezanim za pre-

hranu, manje smo pogođeni u tom prvom udaru, jer i u kriznim vremenima ljudi moraju jesti. Danas imamo čak i goru zdravstvenu situaciju nego u ožujku i travnju, ali država se ne usuđuje ponovo uvesti iste ili slične, drastične mjere, jer je iskustvo prethodnih ogromno smanjenje uplata u proračun, tako da se sada pokušava na neke druge načine riješiti zdravstvena kriza, bez toliko radikalne redukcije rada gospodarstva.

DR **U nekoliko javnih istupa argumentirano ste naveli koje bi mjere bile od najveće pomoći gospodarstvenicima. Pojasnite to i našim čitateljima.**

Možemo navesti dvije vrste mjera, koje bi pomogle stavljanju gospodarstva na noge. Prvo, dugoročna i stalna mjera bila bi stvaranje povoljnog gospodarstvenog ambijenta. Dugoročno predvidiv i stabilan gospodarstveni ambijent, stvaranje pravne države, borba protiv korupcije, reforma pravosudnog sustava, smanjivanje svih vrsta birokracije i nepotrebnog administriranja, smanjivanje opterećenja gospodarstva. U dobrom gospodarskom ambijentu samo gospodarstvo će stvarati novu vrijednost, profit, a putem jake pravne i socijalne države, stvorena vrijednost se može dijeliti na odgovoran način. Ovdje mislim na odgovornost prema svima: poslodavcima, zaposlenima i socijalno ugroženim grupama građana. Drugo, mjere za prevladavanje sadašnje Covid-19 krize. Neke od mjera su već primijenjene, s nekima se mi poslodavci nismo složili, neke su nam djelomice odgovarale. Pored svega ovoga mi, poslodavci, predlažemo: umanjenje PDV-a na 10 posto za ugostiteljstvo i turizam, koji su najviše stradali; obvezu plaćanja PDV-a od strane tvrtki izvršiti tek nakon naplate fakture; ukinuti obvezu dokumentiranja neporezivih naknada za troškove prijevoza, te dolaska i odlaska uposlenih na posao i s posla; umanjenje iznosa lokalnih komunalnih taksi; odgoda obveze plaćanja eko-takse. Odgovorno tvrdimo da bi ove mjere, uz već primijenjene, bar djelomice pomogle gospodarstvu.

DR **Kako će, po Vama, izgledati gospodarstvo Srbije nakon završetka priče o Covidu-19?**

Mislim da na ovo pitanje danas nitko nema odgovor i to ne samo za Srbiju, već za cijeli svijet. Nisam pristalica katastrofičnih predviđanja i mislim da će čovječanstvo nastaviti svoj razvoj, vjerojatno na neke druge načine, da će se prilagoditi i ovom i drugim problemima. Glede Srbije, mislim da se mjere i način rada moraju prilagoditi našim uvjetima. Mi ne možemo prepisati recept iz Njemačke ili Austrije, jer polazni uvjeti, veličina proračuna, stanje gospodarstva, tradicija, mentalitet, nisu isti. Gospodarstvo je jedno u cijelom svijetu, pitanje je tko će i kada to prepoznati. Oni koji su to već prepoznali, u velikoj su prednosti i uspješni su. Oni koji to nisu prepoznali i zatvoreni su samo u svoje dvorište, ne razvijaju se sukladno napretku cijelog gospodarstva, stagniraju i zaostaju. Međutim, i u ovoj situaciji vidimo kako će se, primjerice Hrvatska, kao članica EU, snalaziti i rješavati nastale probleme, odnosno vidimo koliko financijsku pomoć će Hrvatska dobiti od EU. Možda bi to trebalo i nama u Srbiji biti poticaj ili možda nauk, da se što prije, ali ovoga puta ozbiljno, primimo poslova vezanih za učlanjenje u Europsku uniju i započnemo potrebne reforme. Već sada vidimo koliko bi nam bilo bolje da smo članica EU, a mislim i da će razlike u budućnosti biti puno veće. Možda bi ovo bio i moj zaključak, želim da Srbija što prije započne reforme koje će nas približiti EU, a potom i omogućiti da postanemo punopravna članica.

Kulturni turizam

Kuća – centralna identitetska tema šokačkih Hrvata

Nije dovoljno planirati rad šokačkih kuća isključivo na razini pojedinačnog objekta, već svaki od njih mora ostvarivati raznovrsne veze s lokalnim turističkim organizacijama, kulturnim udrugama, lokalnom samoupravom, turističkim agencijama, organizacijama za zaštitu nasljeđa, fakultetima

Profesori Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu dr. **Snežana Besermenji** i dr. **Vladimir Stojanović** završili su znanstveno proučavanje identitetskog i turističkog značaja etno-kuća šokačkih Hrvata *Kulturni turizam u funkciji očuvanja nacionalnoga identiteta vojvođanskih Hrvata*. Znanstveni pogled na ove objekte i na pristup njihovom funkcioniranju koji primjenjuju vlasnici ili korisnici obuhvatio je etno-kuće u: Bregu (Šokačka kuća u vlasništvu HKPD *Silvije Strahimir Kranjčević*), Monoštoru (kuća *Mali Bodrog* u vlasništvu **Jelisavete Bešenji**, Sonti (Šokačka kuća u vlasništvu KPZH *Šokadija*), Baču (*Didina kuća* u vlasništvu **Stanke i Stipana Čobana**) i Vajskoj (Šokačka kuća u vlasništvu HKU *Antun Sorgg*). Nakon znanstvenog proučavanja, nadaju se autori, ove etno-kuće moći će se bolje pozicionirati i etablirati kao pružatelji brojnih usluga ovdašnjoj hrvatskoj zajednici i posjetiteljima.

Očuvanje i njegovanje kulturnog identiteta zajednice

Istraživači su svrstali »šokačke kuće« u skupinu kolonističkih obiteljskih kuća, građenih na jednostavnim i uniformnim principima u vremenima velikih naseljavanja Bačke u XVIII. stoljeću. Kasnije su dobivale nešto složenije i modernije forme. U istraživanju su vlasnici nabrojali mnogobrojne funkcije etno kuća: očuvanje nacionalnog identiteta bačkih Hrvata Šokaca, čuvanje predmeta etnološke vrijednosti, turizam, održavanje događaja, mjesta sakupljanja članova, medijska promocija, suradnja s lokalnom zajednicom, edukacija... Kako unaprijediti kapacitete vlasnika kako bi sve ove funkcije uopće bile dugoročno uklopive u koncept etno-kuća? Pitali smo dr. Stojanovića koji bi bio najbolji model po kome bi ove kuće funkcionirale. »Aktivnosti koje smo vidjeli su različite, ali se stapaju u najznačajniju funkciju, zajedničku za svih pet objekata koje smo istraživali, a to je očuvanje i njegovanje kulturnog identiteta zajednice. Model po kome bi one funkcionirale mora biti postavljen na dva međusobno povezana stupa: očuvanje kulturne baštine i razvitak održivoga turizma koji razumije lokalnu zajednicu i njezine potrebe«, kaže on. Stojanović dodaje da nije dovoljno planirati rad šokačkih kuća isključivo na razini pojedinačnog objekta, već svaki od njih mora ostvarivati raznovrsne veze s lokalnim turističkim

organizacijama, kulturnim udrugama, lokalnom samoupravom, turističkim agencijama, organizacijama za zaštitu nasljeđa, fakultetima i brojnim drugim ekspertima. Važan je, po njegovom mišljenju, i odnos prema stanovnicima sela, jer oni trebaju doživjeti etno-kuće kao važne promotore lokalne kulture i baštine, budući da vrlo često doniraju brojne predmete ili umjetnine. Od te suradnje ovisit će i kvaliteta kulturne i turističke ponude.

Optimizam i posvećenost vlasnika

Rezultati istraživanja, urađenog u formi intervjua s vlasnicima ovih objekata, pokazuju zavidan optimizam i posvećenost očuvanju objekata i njihovog inventara. Pitali smo našeg sugovornika kolika je razina znanja vlasnika šokačkih kuća u smislu turističkog poslovanja ovih objekata i postoje li programi obuke na koje se mogu prijaviti. On kaže da su sporadični programi obuke često dio nekog većeg i složenog projekta u kojem, na kraju, obuka ne ostvari svoj puni kapacitet. Potreban je, smatra Stojanović, kontinuitet u edukaciji, na koji su se pružatelji usluga u razvijenim turističkim destinacijama navikli. »Svaki od pet objekata se nalazi na različitim stupnjevima svog razvojnog puta. Najdulje poslovanje bilježe etno-kuće u Monoštoru (od 2008.) i Baču (od 2009). Sigurno je da su njihove vlasnice na temelju osobnog iskustva stekle znanje o tome kakva je to djelatnost turizam. U Monoštoru je mudro djelatnost povezana s pričom o zaštiti prirode u rezervatu *Gornje Podunavlje*. Tu je na djelu integralni pristup u stvaranju kvalitetne turističke ponude, u kojoj se čini da je doživljaj nepotpun u obilasku onog dijela Rezervata koji se nalazi u okolici Monoštora, ukoliko niste vidjeli i etno-kuću *Mali Bodrog*.«

Sve šokačke kuće pune su inventara. Neki od vlasnika su ga aktivno sakupljali ili su ga mještani poklanjali smatrajući da će tu biti kvalitetnije čuvan. Ipak, kako i tko može objektivno i stručno valorizirati predmete i postavke u šokačkim kućama? Kome se obratiti za stručnu pomoć glede autentičnog prezentiranja i poboljšanja prezentiranja svog sadržaja? »To je najvažnije pitanje, jer se turistička ponuda uvijek povezuje s pojmovima izvorno, autohtono, jedinstveno. Problem je složeniji i po karakteru i po obujmu, te prelazi okvire lokalnih zajednica. U turizmu se često

rabe prefiksi 'eko' i 'etno', a da prije toga nitko nije ispitao koliko je to opravdano. Oni koji pružaju usluge shvatili su da takvo označavanje privlači posjetitelje, ali ostaje dvojba je li ono što nude zbilja sukladno s ekološkim načelima i lokalnom etnografijom. Ne postoji tijelo ili organizacija koja bi limitirala upotrebu prefiksa 'etno', pod uvjetom da ustanovi kako objekt, koji je namijenjen turističkom predstavljanju nije potpuno ili djelomice autentičan. Kada bi se morali ispuniti neki kriteriji, smatram da bismo imali manje propusta u turističkoj prezentaciji etno-kuća«, kaže Stojanović. »Etno-kuće bačkih Hrvata Šokaca nisu spomenici kulture i država tu nema izričitu obvezu. Ipak, čak i osobno poznajem stručnjake u nadležnim organizacijama za zaštitu spomenika kulture koji bi bili spremni pomoći«, dodaje.

Podunavska turistička ruta?

Strukturno gledajući, poslovanje etno-kuća povezano je s lokalnim udrugama ili osobnim inicijativama. »Kao što je to obično i u životu, mora postojati inicijator i predvodnik. Mislim da su se takve osobe već pokazale. Impresivno je vidjeti kakav entuzijazam postoji u Bregu na polju prikupljanja i očuvanja kulturnog nasljeđa. Mladi čovjek, predsjednik lokalne hrvatske kulturne udruge, prikupio je artefakte na koje bi bio ponosan svaki veliki i ozbiljan muzej«, kaže Stojanović. On navodi i najčešće greške koje su zapažene u postavkama, promociji i marketingu. »To su suvremeni materijali, na primjer stolarija, u kućama koje prezentiraju način života u XIX. i prvoj polovici XX. stoljeća. Sve ostalo se lakše može ispraviti, uključujući tu i promociju, ali nešto što je kao 'strano' ugrađeno u te kuće teško da će se lako promijeniti.«

Konačno, etno-kuće se nižu uz lijevu obalu Dunava u liniji od šezdesetak kilometara te mogu činiti okosnicu »podunavske šokačke rute«. Ima li smisla razmišljati u pravcu kreiranja ovakve destinacije? »Nitko ne bi trebao sprječavati lokalnu zajednicu da radi na razvijanju takve rute i vjerojatno bi ona mogla i trebala biti zanimljiva kako domaćim turistima koji bi se mogli upoznati s vojvođanskom multikulturalnošću, tako i stranim koji, primjerice, žele upoznati UNESCO Rezervat biosfere *Bačko Podunavlje*. Tu ne bi trebalo pozicionirati etno-kuće kao centralni resurs, jer su one, iako specifične, podjednako interesantne, kao i drugi segmenti baštine, ali isto tako i prirode, kojoj treba pokloniti posebnu pozornost u turističkim proizvodima. Na cijelom ovom prostoru je već prisutan jedan globalno prepoznatljivi turistički brend, a to je status UNESCO rezervata biosfere. Bilo bi idealno da zajednica šokačkih Hrvata koji žive u Bačkoj pruži svoj maksimalni potencijal, sa svim ostalim zajednicama, na izgradnji nove destinacije od koje svi mi mnogo očekujemo«, kaže Vladimir Stojanović.

Projekt *Kulturni turizam u funkciji očuvanja nacionalnoga identiteta vojvođanskih Hrvata* financiralo je Pokrajinsko tajništvo za visoko obrazovanje i znanstveno-istraživačku djelatnost.

M. Tucakov

Usporedbe, usporedbe...!

Slušao sam govor našeg Predsjednika na »tenkovskom i raketnom mitingu« u Srijemskoj Mitrovici gdje je izjavio: »Mi ćemo imati najjače oklopne i raketne jedinice u odnosu na okolne zemlje!«. Ova izjava podsjetila me ne jednu reklamu lovačkog oružja koja je davno-davno objavljena u francuskom časopisu za muškarce *Lui (On)*. Na crno-bijeloj fotografiji s leđa se vide dva dječaka, koji najvjerojatnije vrše fiziološke radnje, gledajući jedan drugog preko pola ramena. Potpis ispod slike, pomalo dvoznačan, bio je: »Muškarci su uvijek uspoređivali svoje oružje!«. Predsjednikova izjava, po meni slična dječakim usporedbama, u suštini nije ni tako naivna. Naime, granica Republike Hrvatske (RH) je relativno blizu; manje od 30 km, što se može računati i kao pogranična zona (tako se računa malogranični promet s Mađarskom); što neko maliciozan može kazati: vježba je održana u pograničnoj zoni! Ima još simbolike: pored Srijemske Mitrovice su prolazili autocestom *Bratstvo-jedinstvo* elitne oklopne gardijske jedinice ispraćene cvijećem u »nepoznatom pravcu«; poruka je: eto mi danas opet imamo snažne oklopne i raketne jedinice. Ako je naš Glavnokomandujući armije želio poslati poruku susjednoj zemlji, malo je promašio temu, RH je članica NATO-a i kao takva može računati na solidarnu pomoć ostalih članica u slučaju neke vojne agresije. U meni je također izazvala čuđenje izjava koja zvuči kao neka šala: »Od SAD-a smo zatražili da nam prodaju 20 komada lovca-bombardera, koji služe za potporu kopnenim jedinicama, ako oni to odbiju, onda ćemo slične avione *Suhoy* kupiti od Ruske federacije«. Na novinarsko pitanje što će nam takvi avioni, Predsjednik je rekao: »Mi smo vojno neutralna zemlja i kao takva želimo štititi naše nebo, ne kao Hrvatska, koja je tu zaštitu prepustila drugim zemljama«. Malo po malo, opet se uspoređujemo s RH. Možemo, recimo, usporediti i formiranje Vlade dvije zemlje.

Kad ćemo »dobiti« Vladu?

Prošlog tjedna u RH je formirana Vlada, od 151 zastupnika Sabora, novi (stari) Premijer dobio je minimalno potrebnih 76 glasova. Poznat je i program Vlade. Umjesto 20 ministarstava bit će ih 16, istina bit će četiri potpredsjednika, jedan iz redova manjina (Srbin), koji će biti u rangi ministra bez portfelja, zadužen za probleme manjina. Kakva je situacija kod nas? Redoviti izbori u Srbiji bili su održani prije izbora u RH, a konačno znamo i rezultate. SNS je dobio više od dvije trećine mandata, u Skupštini nema oporbe. Prošlog tjedna naš Predsjednik u svojstvu onog tko će određenoj osobi dodijeliti mandat za formiranje nove Vlade, sastao se s predstavnicima stranaka koje će imati predstavnike u Skupštini. Prvo su dolazili predstavnici manjin-

skih partija, zatim druge partije, a na koncu sastanka susreo se Predsjednik države s Predsjednikom pobjedničke stranke SNS (zamjenjivao ga je potpredsjednik), u suštini bio je to sastanak sa samim sobom, kao neki bog Janus koji ima dva lica. Rezultate ovih konzultacija možemo sažeti ukratko: »tresla se gora, rodio se miš«. Ono što je izvjesno, da manjinska partija SVM, koja ima i najviše narodnih zastupnika ne želi dobiti nikakvo ministarsko mjesto, bit će zadovoljna ako bude imala nekoliko tajnika ministarstava, Albanci bi možda bi prihvatili takvo rješe-

Rimski bog Janus

nje. O programu buduće Vlade nismo čuli ništa, (nema ga tko sastaviti?!), osim izjava Predsjednika države da ćemo za četiri godine imati prosječne plaće od 900 eura i u općem razvoju bit ćemo uspješniji (opet) od susjedne RH, koju ćemo prevazići, o ostalim zemljama da ne govorimo i naravno imat ćemo najjaču armiju u okolini. Zasad je ovo nekakav dugoročni okvirni program. U utorak (28. srpnja) dvostruki Predsjednik na svom je Instagramu najavio dobru vijest za građane: »Uskoro će početi izgradnja brze pruge Beograd-Niš, završetak je planiran 2023. godine, kao i izgradnja pročistača otpadnih voda i

kanalizacije u 70 općina centralne Srbije s rokom završetka do 2025., kako smo to najavili u programu Srbija 2020. – 2025.«. Prilično ambiciozni plan, pitanje je: je li uračunat i Beograd?! A gdje je Vojvodina?

Što ima novo u borbi s virusom?

Svakodnevno dobivamo redovito izvješće o borbi s »nepoznatim virusom«, posljednjih tjedana dnevno oboli preko 400 ljudi, a umire osam do deset pacijenata. Posljednja brojka: ukupno je preminulo 543 osoba. U usporedbi sa susjednom Mađarskom, tamo nitko nije umro posljednjih osam dana, a dnevno oboli oko desetak ljudi, dosad je od virusa umrlo 591 građanin. Sjećam se kada su održani izbori kod nas, broj umrlih je bio oko 200 osoba, dok su Mađari tada već dostizali brojku od 500. Izgleda, nešto su bolje odradili nego naši stručnjaci, jer rade banje, plivališta i naravno »mađarsko more«. Premijer je pozvao građane »da umjesto na Jadransko more, radije putuju na Balaton«. Naravno i u toj zemlji ima problema, npr. veliki hoteli u Budimpešti su prazni, ali hoteli izvan glavnog grada su puni skoro 100 posto s domaćim gostima. Isto je obavezno nošenje zaštitnih maski u zatvorenim prostorima, što se kako-tako i poštuje. Neki dan su bile i demonstracije više tisuća ljudi, nisu se držali odstojanja niti su svi nosili maske. Možda će biti posljedica?! Zasad su tamošnji stručnjaci »zadovoljni« s desetak dnevno oboljelih i prognoziraju da će tako biti i u »drugom valu« napada virusa. Možda bi vrijedilo konzultirati se s njihovim stručnjacima?!

Testiranje i individualni razgovori

Ozbzirom na aktualnu situaciju u svezi epidemije i puno neizvjesnosti, program profesionalne orijentacije *Gdje poći sutra?* koji Hrvatsko nacionalno vijeće provodi petu godinu zaredom, ove godine će se održati u izmijenjenom obimu i sadržaju, kaže predsjednica Odbora za obrazovanje HNV-a **Margareta Uršal**. »Jednodnevni program će se održati u HKC *Bunjevačko kolo*, u grupama od po deset učenika, uz poštovanje svih propisanih preventivnih mjera – rukavice, maske, distanca od 2 metra, posebna flaširana voda za svakog učenika. Grupe će biti testirane profesionalnim testovima u trajanju od osam sati, a između će imati ručak i osvježenje. Nakon testiranja i obrade rezultata pedagog i psiholog će obaviti individualni razgovor s učenikom i njegovim roditeljima u zakazanom terminu«, kaže Uršal te ujedno poziva sve one koji su zainteresirani, a do sada se nisu prijavili da to učine.

Program je namijenjen svim učenicima koji su završili sedmi razred osnovne škole (11. kolovoza) i treći razred srednje škole (13. kolovoza). Kotizacija iznosi 1.000 dinara zahvaljujući osiguranoj financijskoj potpori HNV-a, potpori Pokrajinskog tajništva za propise, upravu i nacionalne manjine - nacionalne zajednice po natječaju na koje je apliciralo Hrvatsko prosvjetno društvo *Bela Gabrić* i financijskoj potpori udruge *Naša djeca*.

Pozivaju se i roditelji koji ne mogu sufinancirati program da se jave u HNV kako bi se oslobodili plaćanja, a njihova djeca također prošla program profesionalne orijentacije.

Inače, ove godine se trinaest studenata upisalo u Republici Hrvatskoj na fakultete i to u Puli, Rijeci, Splitu, Zagrebu, Osijeku i Vukovaru. »Osigurane kvote su se pokazale vrlo popularne i značajne za učenike koji su se upisivali ove godine na fakultete u Hrvatskoj«, rekla je Uršal.

J. D.

Umjesto na Radio Bačkoj na Radio Vukovaru

Premda su u vrijeme privatizacije lokalnih medija bila prisutna uvjerenja kako će se sačuvati programi na jezicima nacionalnih manjina, u praksi se većina takvih programa i emisija ugasila, kao što se to dogodilo i s emisijom *Zvuci bačke ravnice* koja je postojala do prije dvije godine na Radiju *Bačka*, a privatizacijom ovoga radija se prekinulo njeno emitiranje. Predsjednik i potpredsjednik za Podunavlje Izvršnog odbora Hrvatskog nacionalnog vijeća **Lazar Cvijin** i **Željko Pakledinac** su 17. srpnja održali sastanak s predsjednikom udruge *Dukat* **Pavlom Pejčićem** s idejom da se pokuša oživjeti ova emisija, budući interesa ima, a i on kao nekadašnji urednik emisije je voljan nastaviti s radom. »Udruga *Dukat* je dobila i određena sredstva po natječaju Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske i kroz razgovor s vlasnikom Radio *Bačka* smo pokušali vidjeti koji

su modaliteti i uvjeti da se nastavi s radom. Na žalost na sastanku se vlasnik nije niti pojavio. Na koncu smo se čuli telefonom i u telefonskom razgovoru je rekao da je to 10.000 eura u startu, a ostalo se dogovara«, kaže Cvijin.

»Radi se o kolažnoj emisiji koja je nekada trajala dva sata, međutim vlasnik niti u jednom trenutku nije pokazao interes i nije bilo mogućnosti za dogovor. Došli smo stoga na ideju da tu istu emisiju pokušamo emitirati preko Radio Vukovara koji se jako dobro čuje na istom području koje pokriva i Radio *Bačka*. Pokrenuli smo određenu inicijativu prema Vukovarsko-srijemskoj županiji koja je podržala ideju da dođe do suradnje s Radio *Vukovarom*, te ostaje na nama do kraja je finalizirati i provesti.«

J. D.

Projekt Arheološka mapa sjeverne Bačke

Tajne plodne ravnice

Projektom Arheološka mapa sjeverne Bačke 2017. godine pokriven je teritorij Općine Kanjiža, u 2018. završene su općine Kanjiža i Senta, a u 2019. radilo se u Općini Ada. Do Subotice, kako kaže arheologinja-konzervatorica Međuopćinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Subotici dr. Neda Mirković-Marić, još nisu stigli (u njoj do sada, zahvaljujući prostornim planovima i drugoj dokumentaciji, ima 30-ak zabilježenih lokaliteta), ali se očekuje da će biti prepuna arheoloških lokaliteta, posebice obala Ludoša

Zahvaljujući geološkim karakteristikama, plodnoj zemlji, šumama, rijekama, jezerima i barama, koji osiguravaju povoljne uvjete za život čovjeku i domaćim životinjama koje gaji, kao i divljači i ribama koje lovi za prehranu, prostor sjeverne Bačke oduvijek je bio pogodan za naseljavanje. Dokaz za to brojni su napisi, bilješke i crtece nekadašnjih istraživača, ljubitelja starina, kao i ovdašnjih školovanih arheologa, koji su potaknuli uposlenike Međuopćinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture Subotica da »zasuču rukave« i pokretanjem projekta *Arheološka mapa sjeverne Bačke*, saznaju što se krije pod njenom plodnom ravnicom. Započet je 2017. godine, a na područjima općina Kanjiža, Senta i Ada, koje je do sada obuhvatio, otkriveno je preko 500 arheoloških lokaliteta. Za Suboticu, koja još nije došla na red, očekuje se da će biti prepuna ovakvim nalazištima.

No, prije podataka o samom projektu, vratit ćemo se u malo dalju prošlost i upoznati njene zaljubljenike s poviješću arheoloških iskopina i s razdobljem kada su otkriveni prvi arheološki lokaliteti.

Historijat istraživanja Subotice i okolice

Rijeka Tisa, uz koju leži cijelo ovo područje, prijesudna je za višestoljetni i pogodan život ljudi na ovim prostorima. Ona je svojedobno bila široka i uglavnom je prolazila kroz mekano nizinsko tlo. Zbog toga je meandrirala i vrlo često se izlivala, pa je u XIX. stoljeću kanalisana i njen tok je smanjen s 1.419 na današnjih 966 km. Saznali smo ovo od arheologinje-konzervatorice Međuopćinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Subotici (MZZSK) dr. **Nede Mirković-Marić**, koja ističe da je nekadašnji vrsni poznavatelj arheologije sjevernih predjela Bačke **László Szekeres** prve nalaze zabilježio iz razdoblja paleolita, te

kako »kasnije, od starijeg neolita (6. – 7. milenija p.n.e.) imamo podatke da su na ovim prostorima živjeli prvi zemljoradnici kojima je bilo bitno da u neposrednoj blizini svojih naselja imaju vodu i plodno zemljište. Bilo je i dovoljno gline i drveta za pravljenje posuda, a od kosti su pravili razne alatke«.

Ona nam navodi informacije i o prvim arheološkim lokalitetima na ovom području, dodajući kako one današnjim arheolozima predstavljaju korisne izvore o podacima koji više ne postoje.

»Prvi arheološki nalaz na ovim prostorima spominje se 1697. godine kada je grof **Marsilji**, general austrijske vojske, arhitekt, istraživač, pisac i znanstvenik, obišao Suboticu i zabilježio da se u jednom zidu tadašnje subotičke tvrđave nalazi ugrađen rimski kamen s natpisom (ni tvrđava ni kameni spomenik nisu sačuvani).«

Osamdesetih godina XIX. stoljeća opet se javlja veće zanimanje za arheologiju, a u to vrijeme Subotici najbliži muzej je bio u Segedinu, u kojem se nalazi većina nalaza s ovog teritorija. Koncem XX. stoljeća na ovim se prostorima pojavljuju istraživači, ljubitelji starina (neškolovani arheolozi), koji su tadašnjom metodologijom iskopavali neke lokalitete i zapisivali to što su našli. Tako je primjerice **Gyula Dudás**, rodom iz Sente, bilježio podatke iz svog kraja pa se tako zna o nekim crkvicama, nekropolama, grobljima, humkama.

Muzeji u Subotici i Senti, navodi dalje Mirković-Marić, osnivaju se poslije II. svjetskog rata kada se javljaju prvi školovani arheolozi i kada već postoji jedna muzeološka mreža.

»Svakako treba spomenuti osobu koja je najznačajnija u ovom području i koja je ostavila najviše traga u arheologiji sjeverne Bačke. To je **László Szekeres** koji je istražio, mapirao, rekonoscirao, bilježio lokalitete, a potom o njima pisao i napisano publicirao. Zahvaljujući njemu imamo mnogo podataka o arhe-

ologiji koje često koristimo i mi u Međuopćinskom zavodu za zaštitu spomenika kulture, a i kolege u Gradskom muzeju Subotica. On je, skupa s drugim arheolozima Muzeja i Zavoda (koji danas pokriva devet općina sjeverne Bačke i sjevernog Banata), te zahvaljujući svojim projektima i suradnji sa svjetskim stručnjacima, do 80-ih godina obavljao mahom zaštitna iskopavanja. Gradski muzej Subotica (osnovan 1892., a reosnovan 1948.) uz MZZSK (1980.), na ovom teritoriju skupa iskopavaju brojne lokalitete. Uglavnom se radilo o zaštitnim iskopavanjima (kada je neki lokalitet bio ugrožen), potom su u okviru nekih građevinskih radova (auto-ceste) iskopani brojni lokaliteti u Horgošu, Kanjiži, Subotici, Senti, a bilo je i sistematskih iskopavanja kakvo je primjerice bilo na lokalitetu Kaponja u Tavankutu«, kaže Neda Mirković-Marić.

Uz saznanja o ovim brojnim podacima te nedostatak podataka o nekim razdobljima koja bi trebalo rasvijetliti, došlo je do potrebe da se oni sistematiziraju i digitaliziraju i tako je Zavod pokrenuo projekt sistematskog mapiranja arheoloških nalazišta *Arheološka mapa sjeverne Bačke*.

O projektu

Međuopćinski zavod za zaštitu spomenika kulture Subotica je s realizacijom ovog kompleksnog projekta, koji prije svega obuhvaća reviziju i dokumentaciju, započeo 2017. godine.

»Polazna točka je bila da vidimo što imamo do sada, koji su lokaliteti zabilježeni, kao i da se iz drugih izvora, prije samog terenskog rada, izvrši priprema i otkriju potencijalne lokacije arheoloških nalazišta. To se vrši istraživanjem povijesnih mapa iz različitih premjera, analizom toponima koji mogu ukazati gdje

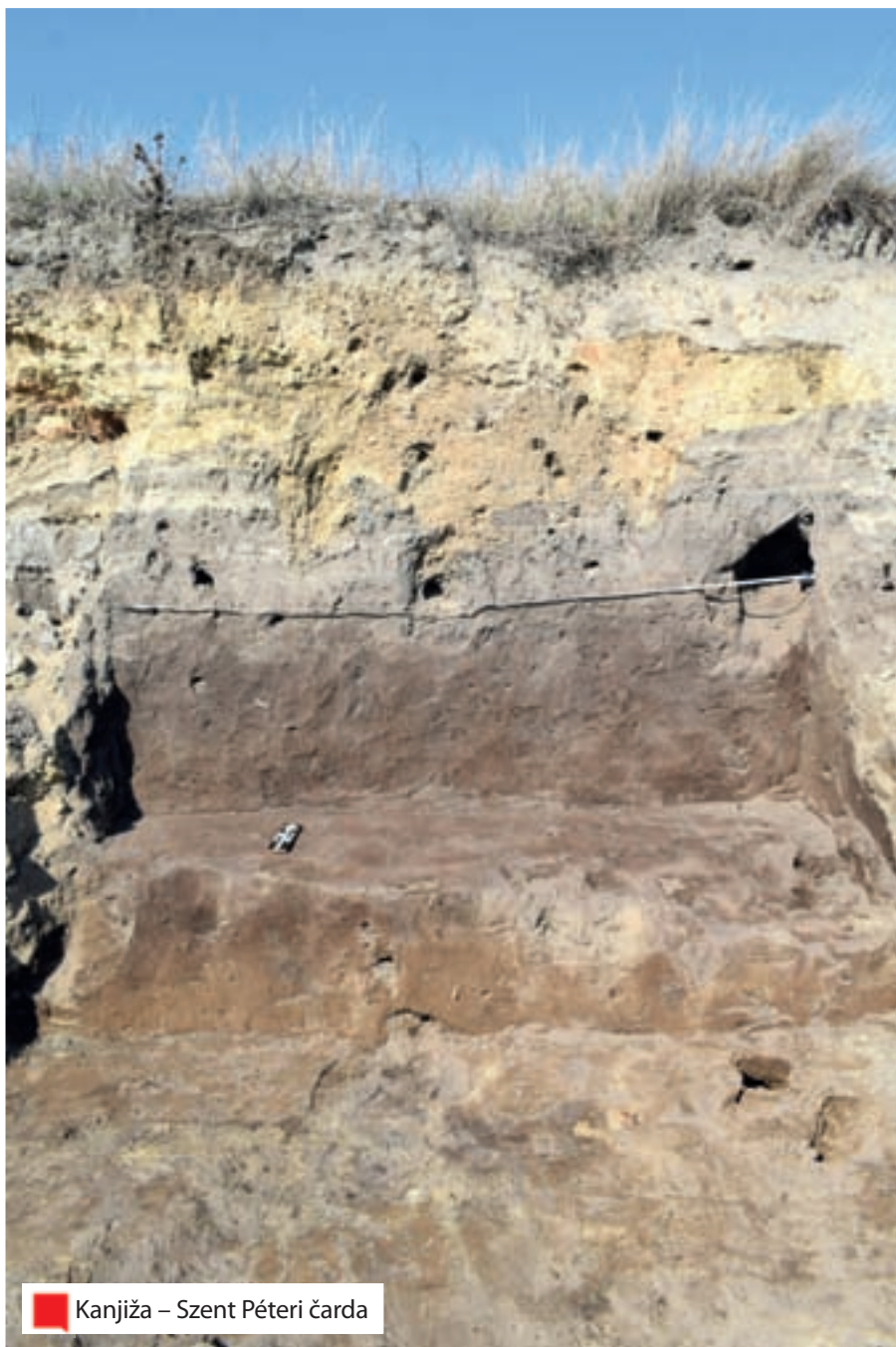
se nalaze neki lokaliteti. Također se na *google earth* snimkama mogu identificirati stari vodotoci gdje se pretpostavlja da su bila naselja. Služimo se i geološkim i pedološkim mapama koje nam ukazuju koja su zemljišta pogodna za život ljudi (naseljavali su se na ili u blizini crnice (černozema), a trebalo im je i slano zemljište (solončak) zbog ispaše). Sve su nam to bili indikatori gdje možemo tražiti arheološka nalazišta. Potom se uglavnom u svakom mjestu razgovara s mještanima, ljubiteljima arheologije i starina koji znaju gdje je i kad što nađeno. Pregledamo publiciranu literaturu i potom se izlazi na teren gdje se radi njegova površinska prospekcija (rekognosciranje). Podijeli se arheološka ekipa i po područjima gdje smatramo da mogu postojati arheološki lokaliteti istražuje ima li na njima površinskih nalaza«, objašnjava korake istraživanja Mirković-Marić.

Najčešći površinski nalazi su, kako kaže, žbuka, opeka, ljudske kosti i keramika, a do njih se dolazi na sljedeći način:

»Nakon što prikupimo određenu količinu podataka, znamo granice gdje se prostire određeni arheološki materijal, a na temelju analogije iz literature odnosno uz saznanje kojem je razdoblju taj lokalitet pripadao (neolitu, kamenom dobu, bronzanom dobu, Sarmatima ili srednjem vijeku). U ovisnosti o nalazima, dolazimo do podataka da je na određenom mjestu bilo naselje ili neka građevina, najčešće crkva, običnu uz nju ide i nekropola, a pomoću pronađene keramike možemo zaključiti iz kog je stoljeća. Na svih do sada otkrivenih preko 500 lokaliteta na području općina Kanjiža, Senta i Ada, obuhvaćenih ovim projektom, našli smo neke površinske materijale.«

Projektom *Arheološka mapa sjeverne Bačke* 2017. godine pokriven je teritorij Općine Kanjiža, u 2018. završene su općine Kanjiža i Senta, a u 2019. radilo se u Općini Ada. Do Subotice,

Kanjiža – Szent Péteri čarda

kako dodaje Neda Mirković-Marić, još nisu stigli (u njoj do sada, zahvaljujući prostornim planovima i drugoj dokumentaciji, ima 30-ak zabilježenih lokaliteta), ali se očekuje da će biti prepuna arheoloških lokaliteta, posebice obala Ludoša. Svake godine, ističe ona, Zavod konkurrira kod Ministarstva kulture i informiranja RS i do sada su uvijek bili podržani. Podržavaju ih i lokalne samouprave, dobru suradnju su imali s Općinom Ada, a ove godine su konkurirali i dobili sredstva za rekognosciranje Općine Mali Idoš koja također sufinancira ovaj projekt.

Projekt prate i edukativne aktivnosti po školama, koje su do sada provedene u Subotici i Senti, a nastaviti će se i sljedećih godina. Uz prikupljen arheološki materijal i arhivsku građu slijedi publiciranje nalaza, a dalja istraživanja, prema riječima arheologinje MZZSK-a, ovise prije svega o odobrenim financijskim sredstvima.

Njegovi ciljevi su: mapiranje lokaliteta sjeverne Bačke kao doprinos budućoj arheološkoj karti Vojvodine i Srbije i digitalnoj

arheološkoj karti Srbije; evaluacija stanja postojećih lokaliteta, a time i poduzimanje daljih koraka ka proglašenju i pravnoj zaštiti arheoloških nalazišta u sjevernoj Bačkoj; znanstvena obrada i dobivanje novih saznanja o oblicima naseljavanja i životu ljudi u različitim periodima prošlosti; promocija arheologije i podizanje svijesti o potrebi da se ovo nasljeđe čuva, kao i uključivanje lokalne zajednice na čuvanju i održavanju arheoloških nalazišta ovog područja.

Lokaliteti

U Općini Senta posebno je interesantna dolina Kaloče, koja je, kao i Čik, jedna od pritoka Tise i koja je prepuna arheoloških nalazišta iz različitih razdoblja – od prapovijesti do srednjeg vijeka. Jedno od takvih lokaliteta je Crkveno brdo koje se nalazi u Gornjem brijegu. Zabilježen je i u ranijim izvorima, a prošle godine su za potrebe plinovoda izvršena prva njegova iskopavanja. Na njemu se nalazi brežuljak na čijoj se površini nalaze ostaci žbuke, opeke i ljudskih kostiju. Ovdje se nalazila crkva, oko nje groblje, a pronađeni su i brojni fragmenti keramike iz srednjeg vijeka kao i iz ranijih razdoblja (od XI. do XVI. stoljeća).

Jedan od lokaliteta u Općini Kanjiža je Szent Péteri čarda, koji je ugrožen današnjom eksploatacijom pijeska. »Nadam se da ćemo uskoro organizirati zaštitna iskopavanja na ovom lokalitetu i radi se elaborat na njegovom proglašenju kao zaštitnom dobru. Na njemu također postoje ostaci iz razdoblja srednjeg vijeka, vjerojatno je i tu postojala crkvice, pa tako i naselje, ali ima ostataka i iz drugih razdoblja. Posebno je zanimljivo da ima izuzetnih nalaza kereške kulture odnosno starijeg neolita o kojem inače imamo malo saznanja«, kaže Neda Mirković-Marić.

Suradnja s RH

Između Međupćinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture Subotica i istih odnosno sličnih institucija u Hrvatskoj ne postoji službena suradnja, ali bi se na njoj, prema riječima Mirković-Marić, trebalo poraditi. »Ne postoji službena suradnja, ali svatko od nas ima neke profesionalne kontakte. Što se tiče same arheologije, u prošlim vremenima, kada nije bilo država u današnjim granicama, bile su to neke kulture, poput vinčanske, koje ima i u Hrvatskoj. Isto je i s drugim kulturama, a dijelimo i zajedničku prošlost, od prahistorije do srednjeg vijeka. Razmjenjujemo brojna profesionalna iskustva, susrećemo se, a spomenula bih profesora **Marsela Burića** koji predaje na Sveučilištu u Zagrebu, čije publikacije iz tog razdoblja koristimo u našim istraživanjima i koji je često naš gost. Smatram da bi trebalo poraditi na tome da imamo i neku službenu suradnju u području arheologije.«

I. Petrekanić Sič

Povratak modrovrane u zapadnu Bačku

Plavi biser usred ravnice

Modrovrana je ptica ravnice. Njezin dom su otvoreni pašnjaci, livade i druga travnata staništa, na kojima pronađe sve što joj treba za hranu, a to su uglavnom kukci: kornjaši, skakavci, zrikavci, nekada leptiri i vretenca, no i kralježnjaci: gušteri i ponekad sitni glodavci

Do nedavna ih nisu mogli primijetiti ni oni u čijoj blizini žive. Sada je situacija bolja, jer ih ima mnogo više. Priča o modrovrani u Vojvodini priča je velikog uspjeha zaštite prirode, predanosti pojedinaca onom što cijene kao vrijednost u suvremenom društvu, ali ima i lokalpatriotske tonove.

Traže livade i stabla

Modrovrana je ptica ravnice. Njezin dom su otvoreni pašnjaci, livade i druga travnata staništa, na kojima pronađe sve što joj treba za hranu, a to su uglavnom kukci: kornjaši, skakavci, zrikavci, nekada leptiri i vretenca, no i kralježnjaci: gušteri i ponekad sitni glodavci. To je i ptica dupljašica i svoja gnijezda pravi u raznim dupljama, najčešće u drveću i u odronjenom pjeskovitom ili prapornom tlu, rjeđe u ljudskim objektima, a vrlo često u kombinaciji ljudske vještine i duplje – kućicama za ptice. To joj je u Vojvodini spasilo glavu. Nisu se, naime, dugo – sve do prije dvadesetak godina – mogli pronaći parovi modrovrane, čak i kada ste ih vrlo uporno tražili, na staništima u Vojvodini. Pojedini su se krili na proplancima u Subotičko-horgoškoj pješčari, a ornitolozi procjenjuju da ih nije bilo više od petnaestak. S druge strane, isti ti ornitolozi, čitajući zapise pticoljubaca iz Vojvodine iz početka druge polovice prošlog stoljeća, čudili su se obilju zapisa o modrovrana, što je potvrđeno i mnogobrojnim primjercima u muzejskim zbirkama u tom periodu. Zna se dobro da je većina livada i pašnjaka netragom nestala u poslijeratnim svojinskim promjenama, industrijalizaciji poljoprivrede i komasaciji, no ipak je u Vojvodini ostalo gotovo sto tisuća hektara slatinskih livada, idealnih za ovu vrstu.

Problem je bilo drveće – pojedinačno, staro, drvoređi, dračovi, topole i brijestovi, drvoređi duda... Poslovično, njega nema, a naročito ne na našim pustarama, oko salaša i na livadama. Što je bilo, posječeno je još u poslijeratnom periodu. Što nije posječeno tada, istu sudbinu doživjelo je kasnije, no uz sporadična nova sadjenja, prije svega drvoređi i vjetrobanskih pojaseva. Ornitolozi su vješto primijenili

trik: počeli su postavljati kućice za gniježđenje modrovrane na električne stupove, ali i na nisko drveće, nove drvoređi, pa i napuštene objekte. Taj je pokret, koji je započela Udruga ljubitelja prirode *Riparia* 1999. godine, a prihvatili ornitolozi širom Vojvodine, toliko zaživio da su se svake godine ornitolozi borili i izborili za sve veća sredstva i za sve više kućica, istovremeno prateći kako ih modrovrane zauzimaju i sve češće se gnijezde u njima. Danas, dvadeset godina kasnije, većina populacije u Vojvodini se gnijezdi u umjetnim dupljama, a parova ima gotovo 300!

Zapadna Bačka

Posljednji par modrovrane u prošlom stoljeću u zapadnoj Bačkoj gnijezdio se 1978. u drvoređi između Gakova i Rastine (koji je prošle godine posječen). Pojedine su se mogle vidjeti i na obodu šume Junaković kod Apatina, te na proplancima šuma Štrbac i Kozara kod Monoštora. I one su se prestale gnijezditi sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća. Avanturu povratka izgubljene vrste u zapadnoj su Bačkoj započeli i još je uvijek ostvaruju ornitolozi **Dejan Đapić** i **Draženko Rajković** iz Stanišića, **Thomas Oliver Merő** i **Antun Žuljević** iz Sombora i **Nenad Spremo** iz Apatina. »Počeli smo postavljati kućice za modrovrane 2009., i to na slatinama u okolici Stanišića. Na potpuni povratak ovih ptica čekali smo pet godina: prvi par se

u njima nastanio 2014., nakon nepunih 40 godina odsustva iz zapadne Bačke. Budući da smo svake godine postavljali sve više kućica, i to gotovo isključivo na električne stupove u okolini Gakova, Kruševlja, Stanišića, Riđice, Rančeva, Bilića, Lemeša, Čonoplje, Sombora i Bezdana, svake godine smo imali i sve više parova, tako da ove godine bilježimo da je od 30 naših duplji u zapadnoj Bačkoj, 19 naseljeno modrovrana, što je izniman uspjeh», kaže ornitolog Dejan Đapić. On navodi da se neki parovi gnijezde i prilično blizu Bezdana, na periferijama Sombora i Čonoplje, gotovo svi na pašnjacima. »Do sada su se ljudi odnosili prema njima s čuđenjem i simpatijama. Neobične su im te velike ptice tirkiznih boja koje ranije nisu viđali oko svojih naselja. Bilo bi dobro da i dalje zadrže takav odnos prema njima, jer modrovranne ne prčinjavaju nikakvu štetu ljudima«, dodaje Dejan, ne bez bojazni. Naime, na nekim drugim modrovranskim

terenima kućice su namjerno skidane, propucavane ili razbijane, a mladunci su čak i kradeni od strane ljudi. Modrovran je, upozoravaju sugovornici, strogo zaštićena vrsta u Srbiji. Zato žele da ih bude što više. Nove kućice su ovih dana postavljene u okolini Apatina, Kule i Sivca.

Livade i pašnjaci nestaju

»Dolaze koncem travnja, a odlaze koncem kolovoza. Othrane tri ili četiri mladunca, a rekord na našem terenu je bilo gnijezdo sa sedam mladunaca. Ipak, modrovranama opstanak nije osiguran. Livade i pašnjaci i dalje nestaju, pred našim očima, preoravanjem i pretvaranjem u ratarske površine.

Ukoliko ta praksa ne prestane, sve

što smo uradili na spašavanju ove vrste past će u vodu, jer modrovranne nisu prilagođene na život u okruženju moderne poljoprivrede«, kaže Đapić. Budući da ornitolozi prstenuju mlade modrovranne tijekom lipnja i srpnja, prije izlijetanja iz gnijezda, znaju da su ptice koje su ovako obilježene na području sliva Gornje Mostonge primjećivane u susjednoj Mađarskoj i u Banatu. »Imali smo slučaj da su od četiri mladunca iz iste duplje kod Riđice tri pronađena naredne sezone kako se gnijezde na tri različita mjesta: jedan u Banatu, jedan u Mađarskoj i jedan kod Čonoplje«, dodaje on.

Do sada je u Vojvodini postavljeno više od 500 kućica koje čekaju svoje modrovranne svakog proljeća. Nakon što ptice odu, treba ih pregledati i popraviti. U inat onima koji smatraju da je zaštita ptica uzaludno gubljenje vremena, na sjeveru Bačke

postavljena je i opremljena osmatračnica iz koje se mogu fotografirati ove visokoatraktivne ptice, što je postala dodatna turistička ponuda za »lovce fotoaparatom« i ona je, čini se, isplativa. Imati ovakvu pticu u svojoj okolini ipak je privilegij. To je potvrdila velika popularnost jedne bačkotopolske modrovranne proljetos. Ona je prstenovana 2019. godine, a pronađena je 7836 km južnije, ove godine, u Namibiji, tik pred proljetnu seobu prema sjeveru. Sada, kada naše modrovranne polako ispraćamo na jug, bilo bi odlično kada bismo im kuću ostavili u barem istom redu kada se na proljeće vrate.

Marko Tucakov

Foto: Levente Szekeres

Zašto se sve više obitelji odlučuje za život na selu?

Naš izbor – zdraviji način života

»Sretan sam što sam se ostvario u poslu koji volim i ne bih se nikada vratio u grad. Želja mi je kupiti još dva imanja na selu i proširiti proizvodnju. Trebat će još više posla i odricanja, ali ja volim seoski život i nije mi teško«, kaže Miroslav Ponjiger

Posljednjih godina bilježi se porast popularnosti seoskih sredina i povrat ljudi na selo. Oni koji su odlučili napustiti grad i naseliti se na selu sa svojim obiteljima, kao osnovni razlog navode zdraviji, mirniji i kvalitetniji način života, te bliskiji odnos sa susjedima. No ekonomski proračun je također presudan. Naime, dok je u gradu za kupovinu stana potrebno izdvojiti više od 1.500 eura za četvorni metar, kuće s okućnicom s pomoćnim zgradama na selu se prodaju od 1.000 do 10.000 eura. Oni koji se odluče da život u gradu zamijene zdravijim navikama, također trebaju znati da je za život na selu potrebno mnogo rada, ulaganja i odricanja. Toga su itekako bili svjesni i bračni par **Zdenka i Miroslav Ponjiger** iz Šida kada su prije godinu dana odlučili preseliti se u Ilince, selo koje je osam kilometara udaljeno od Šida, a samo tri kilometra od susjedne Hrvatske. Kako su potvrdili za naš tjednik, nisu se pokajali. Već su vidljivi prvi rezultati njihovog rada, a u planu im je kupiti još nekoliko imanja kako bi proširili svoju proizvodnju.

Uspjeh uz puno rada i odricanja

Zdenka i Miroslav Ponjiger su živjeli u Šidu. Proizvodnjom i prodajom voća i povrća na tržnici se bave 18 godina. Ideja da se iz grada presele na selo potekla je od Miroslava, a u tome ga je podržala supruga.

»Kuću u Ilincima smo kupili za 2.000 eura. Za godinu dana uspjeli smo je prilagoditi svojim potrebama, uredili smo je, osposobili objekte za životinje, uredili vrt i posadili povrće i voće. Želja nam je baviti se povrtlarstvom i stočarstvom, registrirati poljoprivredno gazdinstvo, uslužno klati svinje i praviti suhomesnate proizvode. Nismo se pokajali što smo se odlučili za život na selu. Osim kokoši, koza i jarića, gajimo oko sto zečeva, deset svinja, deset prasića, a kupio sam i deset mangulica. Uživam na selu i nije mi teško raditi«, kaže Miroslav.

Svaki rad zahtijeva i odricanje. Ovaj bračni par je itekako toga svjestan jer, kako kažu, navikli su na rad od jutra do mraka. S obzirom da su prvi rezultati njihovog rada već vidljivi, to im daje dodatnu motivaciju da se još više potruže.

»Nismo još sve uradili kako smo zamislili. Planiramo ovdje donijeti veliki hladnjak gdje ćemo stavljati prerađevine od svinjskog mesa koje planiramo proizvoditi u većem obimu. Pečenja ru za uslužno pečenje prasica i jaganjaca smo već donijeli. Posla će biti, a nadam se i zarade«, ističe on.

Stočarstvo – solidna zarada

Miroslav već dvije godine uzgaja svinje. Kaže da se za stočarstvo odlučio zbog dodatne zarade.

»S deset do 15 krmača, jedna obitelj može lijepo živjeti bez drugih primanja. Ako prodaš deset prasića, dobiješ od 50 do 60.000 dinara, što je solidan iznos. Da ne govorimo o prodaji suhomesnatih prerađevina gdje je zarada puno veća. Tko hoće raditi, može solidno zaraditi. Sretan sam što sam se ostvario u poslu koji volim i ne bih se nikada vratio u grad. Želja mi je kupiti još dva imanja na selu i proširiti proizvodnju. Trebat će još više posla i odricanja, ali ja volim seoski život i nije mi teško«, navodi naš sugovornik.

Obitelj Ponjiger se bavi i povrtlarstvom. U svom vrtu su posadili 1.000 sadnica slatkog krumpira (batuta), domaći grah, kupus, krastavce, kukuruz i maline. Neke od svojih proizvoda su svojevremeno izlagali i prodavali u susjednoj Hrvatskoj koja je od Ilinaca udaljena svega tri kilometra.

»Nekada je skoro svaka obitelj u Ilincima na svom imanju sadila lubenice. Svoje plodove su odvozili na hrvatsko primorje. Kada bi ponovno bio omogućen plasman naše robe na hrvatsko tržište, to bi bilo idealno. I selo bi malo živnulo, a vjerujem da bi se i ljudi više bavili poljoprivredom i uzgojom onih kultura za kojima je potražnja velika, posebno u većim gradovima«, zaključuje Miroslav.

Potpora supruge

Supruga Zdenka je prihvatila ideju supruga da se preseli na selo i pored toga što je zbog posla vezana za Šid.

»Oduvijek mu je bila želja živjeti na selu, baviti se stočarstvom i poljoprivredom, uzgajati organske biljke i proizvoditi zdravu hranu. Imamo puno obveza, ali kada se udružimo, stišemo sve uraditi«, kaže Zdenka.

»Život na selu je mirniji, pitomiji i imamo više volje za rad nego u gradu. Mnogo je opuštenije, a i ljudi su pitomiji. Zato bih poručila svim bračnim parovima koji oklijevaju da dođu živjeti na selo, da se ne predomišljaju. U svom vrtu uvijek možeš uzgajati zdravu hranu. Prednosti sela su i u tome što je život mirniji i što su ljudi pitomiji. A što se tiče posla, ne treba se plašiti. Važna je samo potpora bračnog partnera i zajednički rad cijele obitelji. Manja sredina omogućuje i kvalitetnije odrastanje djece i svakako zdraviji način života«, ističe Zdenka.

Potpuni ugođaj seoske idile i potvrda da zaista uživaju u životu na selu je i ambijent u njihovom dvorištu: raznovrsne biljke i cvijeće, antikviteti i predmeti stari više desetljeća, raznorazne alatke kojima su se nekada ljudi služili u polju. Iako život u gradu ima svoje prednosti ali i mane, u primjeru života ove obitelji uvjerali smo se da je ipak ljepše živjeti u seoskoj idili, te da je zdraviji način života uvijek bolji izbor.

S. D.

Naši gospodarstvenici (I.)

Vinska priča sestara Đipanov

Vinograd je gospodar koji zahtijeva konstantan i težak rad

Anita Đipanov Marijanović i Biljana Đipanov Ivakić aktivne su članice KUD-a Hrvata *Bodrog* i o njima smo već pisali na stranicama *Hrvatske riječi*. Pišemo ponovno, ali sada na drugačiji način, jer su se ove mlade Monoštorke, usprkos svojoj naobrazbi, odlučile vratiti u Monoštor, na obiteljsko gazdinstvo i nastaviti vinogradarsko-vinsku proizvodnju koju je prije 60 godina započeo njihov dida **Ivan**.

Dida Ivanovim stazama

Dida Ivan važan je dio ove priče, jer kako kaže Anita, sve što imaju duguju upravo njemu. Jedina ljubav u životu bila mu je zemlja i tome je posvetio cijeli svoj život. »Kao mladić prije šezdeset godina započeo je uzgoj vinove loze na tradicionalan način u predjelu monoštorskog atara zvanom *Pisak*. Mukotrpnim radom uz suprugu **Stanu** i dva sina **Marka** i **Stipana** uspio je ostvariti svoj san. Zbog povoljnog geografskog položaja, kvalitete zemljišta, mikroklimi i blizine Dunava, ovo je oduvijek bio više-manje vinogradarski kraj. Uz entuzijazam, vizija i prije svega ljubav prema vinu i vinogradima opredijelili su nas da 2015. godine otpočnemo svoju modernu vinsku priču u Monoštoru«, kaže Anita. Na priču se nadovezuje Biljana, koja vlastitim iskustvom svjedoči da se grožđe i vino mogu proizvesti jedino teškim i mukotrpnim radom. »To je dida Ivan dobro znao i tu mudrost prenio je na tatu«, kaže Biljana. »Užareni pisak ispod stopala, karakterističan miris vinograda koji zauvijek ostane, upečatljiva je slika Biljaninog i mog djetinjstva«, kaže Anita. I poslije takvih riječi pitanje odakle ideja za bavljenje vinogradarstvom i vinarstvom postaje suvišno. U krvi je to ovih monoštorskih cura koje su na zemlji odrasle i sa zemljom srasle. Kako kažu još dok su u jednoj ruci držale okvašen kriv sa šećerom, a u drugoj nekoliko grozdova.

Bodrog u butelji

Službeno *Bodrog Agrar* osnovan je 2015. godine i registriran je za prodaju grožđa i vina naveliko. »Sve parcele pod zasadima vinove loze nalaze se u sklopu tatinog poljoprivrednog gazdinstva i uvrštene su u Vinogradarski registar Republike Srbije. Dvije godine prije osnivanja, otpočela je suradnja s **Darkom Vukovićem**,

grafičkim dizajnerom, koji je osmislio logo budućeg podruma, te izgled etiketa pratećih butelja vina. Podrum *Bodrog* nosi naziv po srednjovjekovnom vojnom utvrđenju Bodrog, koji još zovu bačka Atlantida, te logo i čine butelje vina u formi tvrđave. Vinogradi se prostiru nekoliko kilometara od ivice Specijalnog rezervata prirode *Gornje Podunavlje*. Osim nekoliko sačuvanih čokota autohtonih sorti vinove loze kao što su Noha i Otelo, a koje su stare preko 40 godina, danas se u našim vinogradima uglavnom nalaze poznate sorte vinovih loza Muscat Sauvignon Blanc, Muscat Ottonel, Rajnski rizling, Pinot noir, Pinot blanc..., ali i sorte koje pripadaju ovom podneblju Slankamenka, Frankovka, ili sorte koje su pogodnije za organsku proizvodnju kao što su Petra, Panonia, Bačka, nastale na Departmanu za vinogradarstvo Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu«, detaljno objašnjava Anita. »Trudimo se i vodimo izuzetnu brigu o našoj vinovoj lozi, te slobodno mogu reći da smo mi najprije velika potpora svojim roditeljima, bez kojih ne bi zasigurno niti bilo ove priče, jer su oni veliki dio slagalice. Vinograd je gospodar koji zahtijeva konstantan i težak rad, te neprikosnovena vrijednost i prednost jeste ta što smo mi u ovom poslu zajedno, i tako je jedino moguće. Bavljenje vinogradarstvom u našim uvjetima može opstati jedino ako je ono u okviru obitelji i 'uživa' potporu svih njenih članova«, kaže Biljana.

Za hektar vinograda do 40.000 eura

Sestre Đipanov dobro poznaju prilike na srbijanskom vinskom tržištu koje se posljednjih godina, kada je riječ o sortama koje se gaje, više okreće francuskim, njemačkim, priznatijim i u svijetu poznatijim sortama. One to nisu htjele već je njihova odluka razvijati vojvođanski sortiment i proizvoditi jedinstvena, monoštorska vina. »Mi spadamo u male proizvođače vina, do 15.000 litara godišnje, i jedan od glavnih ciljeva bio je taj da imamo vina od jedne do druge berbe. Generalno što se tiče stanja u vinogradarstvu posljedica je

Majka i maćeha

»Dalmatinska poslovice kaže – Maslinik i vinograd su kao majka i maćeha. U maslinik jednom ne doša, uvijek dobrodoša. U vinograd, jednom ne dođi, ka da nikad u njemu nisi bija. Tako je i kod nas, pogotovo sada, kada obje imamo obiteljskih obveza. Da nema roditelja i organizacije posla, trenutno mnogo toga ne bi se moglo uraditi«, kaže Anita.

Anita Đipanov Marijanović i Biljana Đipanov Ivakić

odnosa države prema poljoprivredi uopćeno. Polazeći od činjenice da je za samo jedan hektar vinograda potrebno investirati od 30.000 do 40.000 eura, ne čudi što se 'sitni' proizvođači odlučuju za sadnju malih površina. Bilo je priča prije nekoliko godina kako će Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva osigurati poticaje za proizvođače grožđa, međutim i dalje se površine pod vinogradom tretiraju kao ostalo poljoprivredno zemljište. Možda je to i urađeno, ali kao što kod nas sve ide, do tih sredstava nije mogao svatko doći, a došli su oni bez ozbiljnijih namjera u ovoj poljoprivrednoj grani», kaže Anita. Njen savjet onima koji misle da se u vinogradarstvo i vinarstvo može krenuti s razmišljanjima o potencijalnoj zaradi i prije nego što se zasadi i jedan čokot vinove loze, da se nema niti podrum, niti jedna bačva, je da odmah odustanu. »Vinograd se prvo mora podići, pa se tri godine čeka na prvi urod, mora se izgraditi podrum sa svim kapacitetima, a to su izuzetno velika ulaganja koja danas teško može odraditi onaj koji hoće biti vinogradar. Oni vinogradari, koji počinju bez sredstava, nemaju šanse za uspjeh. Znam da zvuči pomalo grubo, ali ako moraš prvo kupiti zemljište, obraditi ga, nabaviti sadni materijal, radnu snagu ... Da nismo imali dobar temelj što se tiče svega toga nikada i ne bismo krenuli u ovu priču. Nadalje, poznavanje rada u vinogradu koje traje 365 dana godišnje, a onda kada završe radovi u samom vinogradu dolazi veliki posao u podrumu«, kaže ova mlada monoštorska vinarka i priču o problemima završava primjedbom da somborska Poljoprivredna služba nije pretjerano zainteresirana za ovu granu poljoprivrede, te se tijekom zimske sezone ne održi niti jedno stručno predavanje na bilo koju temu vezanu za vinogradarstvo. »Nekoliko godina unazad, zahvaljujući sasvim slučajnom susretu, odlazimo na stručna predavanja u Republiku Hrvatsku, koje organizira Udruženje vinogradara i vinara

Baranje, sa sjedištem u Kneževim Vinogradima«, kaže Anita.

Jasno je da ozbiljnog bavljenja vinogradarstvom i vinarstvom nema bez ozbiljnih ulaganja u proizvodnju. Mogu li natječaji koje raspisuje Ministarstvo poljoprivrede i Pokrajinsko tajništvo za poljoprivredu biti način da se osiguraju sredstva, ono je što nas je interesiralo u nastavku ovog razgovora. »Prije nego što Anita započne priču o natjecajima, htjela bih iznijeti činjenicu da sadnja vinograda počinje najmanje dvije godine prije kopanja rupa i stavljanja sadnica, a još bolje je tri godine ranije. Ima mnogo poslova koje treba odraditi prije same sadnje i kada se posadi vinograd, da ste sigurni da ste posadili to što ste željeli. Zatim, treba kalem da krene na vrijeme... Prije 20 godina bio je zastupljen klasični način sadnje, kopale su se rupe, stavljali se kalemi, uz upotrebu stajnjaka. Danas imamo upotrebu 'vodene sadiljke', to je vrlo dobro jer ne traži puno radne snage, a produktivnost i efekt su veliki. Hoću reći, zasad vinograda ne može čekati natječaj, zna se točno kada se loza može zasaditi, kada je najbolje uzeti sadni materijal«, kaže Biljana.

»Što se tiče našeg ulaganja u zemljište – kupovina, obrada, uložena su vlastita sredstva. Za podizanje novih zasada putem projekta Pokrajinskog tajništva 2017. godine kupljena je nova, moderna oprema za 1,5 hektar vinograda, gde je Pokrajina financirala 60 posto uložених sredstava. Sav sadni materijal smo sami financirali. Bilo je velikih planova za ovu godinu što se tiče opremanja smještajnih kapaciteta, međutim sagledavajući sveukupno stanje u svijetu, vjerojatno će biti u manjem i skromnijem obimu od planiranog. Ne želim trenutačna zaduženja u bankama bez potrebe«, kaže Anita. A protekle četiri godine najviše novca uloženo je u kupovinu zemljišta, podizanje novih zasada, pa je sada prioritet proširenje smještajnih kapaciteta koji će trebati već za tri godine. »Isto tako, ostao je jedan dio starog vinograda koji se u narednom periodu mora obnoviti, budući da su u njemu zastupljeni drveni, bagremovi stupovi, te još jedna parcela na kojoj se u narednom periodu planiraju novi zasadi. Ovo je još jedna otegotna okolnost naše države, koja ne financira obnovu starih vinogara nego samo podizanje novih zasada«, kaže Anita. Priču završava Biljana planovima koji se tiču turističke ponude. »Budući da se nalazimo na samoj ivici SRP Gornje Podunavlje i u jednom od najljepših atara u Vojvodini, želimo iskoristiti ove potencijale u punom obimu, i da napravimo shemu 'zatvorenog kruga'. Mi se nećemo vezati za šumu i vodu, nego za zemljište, poljoprivredu, lokalnu gastronomiju i specifične običaje vezane za određene poljoprivredne radove. Ovdje ću stati, jer ne želim otkrivati dalje planove. O njima će biti riječ kada za to dođe vrijeme. Sada neka sve ide svojim tijekom«, kaže Biljana.

Z. V.

Vinograd

»Trenutačno godišnje proizvedemo do devet tona na 1,5 ha zasada. Od toga skoro dvije tone je stolno (jestivo) grožđe, ostatak su vinske sorte. Ove godine prvi puta imat ćemo pun prinos s jednog dijela novog zasada. Po novom modelu sadnje (razmak između čokota je 80 centimetara, a između redova do 2,40 metra) dolazi oko 3.000 sadnica vinove loze, s tim što su grozdovi stolnih sorti teži i krupniji od većine grozdova vinskih sorti. U novim zasadima gajimo samo vinske sorte. Kroz nekoliko godina kada na svim kupljenim parcelama budu novi zasadi, to je oko 4 hektara, obim proizvodnje grožđa, s obzirom na sorte koje su zastupljene ili će biti zasađene, bit će do 20 tona grožđa«, kaže Anita.

Kiparska radionica u Nazoru

SOMBOR – HKUD *Vladimir Nazor* iz Sombora organizator je Kiparske radionice čiji se rad već odvija svake srijede od 18.30

sati u dvorištu Hrvatskoga doma. Radionicu, koja nudi osnove vajarstva i vježbe na grnčarskom kolu, vode **Ana Ilić Panjković, Adrijana Mračina i Borko Markovinović**. Dodatne informacije dostupne su na telefon: 025/416019.

Filmska radionica za mlade u Orašju

ZAGREB – Hrvatska matica iseljenika i Centar za kulturu Orašje osmislili su filmsku radionicu u kojoj pravo sudjelovanje imaju Hrvati iz domovine, BiH i iseljeničstva te predstavnici hrvatskih manjina. Uz stručno vodstvo akademskog redatelja **Ivana Mokrovića**, radionica će se održati u Orašju od 27. kolovoza do 1. rujna 2020. Cilj radionice je mlade upoznati s procesom stvaranja filma, montaže, produkcije i distribucije.

Filmska radionica započinje prije otvaranja 25. Dana hrvatskog filma *Ivo Gregurević* u Orašju, a posljednjeg dana će se u sklopu festivala prikazati i film sudionika radionice. Filmska radionica je novi projekt HMI-ja kojim se pokazuje da i u doba koje nam nosi nove izazove programi idu dalje.

Detaljnije informacije u svezi programa i prijava možete dobiti na mail: nives.antoljak@matis.hr.

Novi web Strossmayerove galerije

ZAGREB – Na adresi <https://sgallery.hazu.hr/> pokrenuta je nova internetska stranica Strossmayerove galerije starih majstora HAZU iz Zagreba. Uz opće podatke, kratku povijest institucije i rubrike koje se odnose na pojedine segmente djelatnosti Galerije (Projekti, Knjižnica, Edukacija, Publikacije), na stranici je osiguran prostor za online izložbe i e-kataloge. Tu je i online katalog s opsežnim tekstovima o pojedinim umjetninama čijom će se kontinuiranom nadogradnjom korisnicima omogućiti temeljito upoznavanje s bogatim zbirnim fondom Galerije.

Odgođen 27. Palički festival

SUBOTICA – Festival europskog filma Palić, čije je 27. izdanje bilo najavljeno od 8. do 14. kolovoza, odgođen je do daljeg

zbog novih mjera Vlade Srbije o zabrani okupljanja uslijed pogoršanja epidemiološke situacije. Novi termin 27. FEF Palić bit će naknadno objavljen u skladu s razvojem situacije u zemlji u vezi s epidemijom koronavirusa, priopćili su organizatori.

Programski direktor FEF Palić **Miroslav Mogorović** izrazio je uvjerenje kako će publika tog festivala **do kraja ljeta ipak imati priliku uživati** u odabranim filmovima pod sjajem zvijezda, uz primjenu svih mjera prevencije širenja epidemije.

»Uslijed novih mera za sprječavanje širenja epidemije, prinuđeni smo pomjeriti datum održavanja našeg festivala. Svoj dio posla smo završili, imamo sjajan program, a filmovi su dogovoreni i razvrstani u programske cjeline. Po poboljšanju epidemiološke situacije objavit ćemo novi termin. Sigurni smo kako ćemo ovoga ljeta omogućiti gledateljima da uživaju u filmovima pod sjajem zvijezda, uz primjenu svih mera prevencije i socijalnog distanciranja«, izjavio je Mogorović.

Otkazan Srem folk fest

SRIJEMSKA MITROVICA – U skladu s novonastalom situacijom izazvanom virusom Covid-19, organizacijski odbor Međunarodnog festivala folklor *Srem Folk Fest* donio je odluku da se ta manifestacija neće održati u 2020. godini.

Mitrovački festival folklor tradicionalno okuplja veliki broj sudionika iz cijelog svijeta i još veći broj posjetitelja, ali je zdravije izvođača i publike na prvom mjestu, te organizator otkazuje ovogodišnju manifestaciju.

Otkazivanje održavanja *Srem Folk Festa* jeste preporuka i Međunarodne federacije folklornih festivala CIOFF, pod čijim okriljem od 2015. godine djeluje i mitrovački festival.

Iz programa Dužijance 2020.

– Nedjelja, 2. kolovoza u 10 sati: Dužijanca u Đurđinu, uz poštivanje svih mjera zaštite od širenja virusa. Misa zahvalnica bit će služena u crkvi sv. Josipa Radnika.

– Nedjelja, 2. kolovoza – NEMA DUŽIJANCE U MIRGEŠU! Misa zahvalnica za ovogodišnju žetvu bit će po redovitom nedjeljnom rasporedu.

– U HKC *Bunjevačko kolo* mogu se pogledati slike nastale na prošlogodišnjoj likovnoj koloniji *Bunarić*.

Dužijanica u Maloj Bosni

Zahvala za dar kruha

U z poštivanje svih mjera zaštite od koronavirusa, u Maloj Bosni je u nedjelju, 26. srpnja, proslavljena *Dužijanica*, običaj zahvale Bogu za rod žetve. Misu zahvalnicu u mjesnoj crkvi Presvetog Trojstva predvodio je preč. dr. **Ivica Ivanković Radak**, uz župnika **Dragana Muharema** i mons. **Andriju Anišića**. Ovogodišnji bandaš i bandašica su bili **Kristijan Pelhe** i **Mirela Poljaković**, a na misi su bili prisutni i bandaš i bandašica katedralne župe. Pjevao je župni zbor uz orguljašku pratnju župne kantore **Jelene Demšedi**.

Preč. dr. Ivica Ivanković Radak je u svojoj propovijedi podsjetio kako se ovogodišnja *Dužijanica* slavi u doba neizvjesnosti i iščekivanja nekog konačnog mirnijeg ishoda.

»No, jednako tako, ovaj period nas je naučio mnogim stvarima

koje smo zaboravili, osvijestilo nam je kako nisu sve naše navike i stvari koje čovjek posjeduje tako normalne da imamo pravo na njih, pa smo postali zahvalni i za ono osnovno. Naučili smo zapravo cijeniti ono bitno! Danas činimo to isto, *Dužijanica* je zahvala Bogu za dar žita i kruha, a iz toga proizlazi zahvala za rad, za kruh na stolu i za dostojan život i egzistenciju. Zato je dobro da jedne godine nema karuca, konja, narodnih nošnji, tamburaša, užne, bandašicinog kola...«, poručio je on.

Župa u Maloj Bosni je i u ovo vrijeme koronavirusa uspjela održati tradiciju *Dužijance*. Iduće godine, *Dužijanica* u ovom selu nadomak Subotice bit će u znaku 90. obljetnice mjesne crkve i 50. obljetnice posvete novog oltara.

H. R.

Razmotriti alternativne načine održavanja

Glede manifestacije

»Srijemci Srijemu«

postoji ideja da se

snime pojedinačni

nastupi svake udru-

ge te da se kolažno

objedinjen program

emitira na televiziji

Kao i sva druga područja ljudskoga djelovanja, i kultura se u doba korone suočava s brojnim izazovima. Gotovo svakodnevno slušamo kako neki kulturni događaj ili manifestacija bivaju otkazani. Bilo da je riječ o prostoru većinske ili neke manjinske kulture.

Samo u prošlom broju našega tjednika imali smo vijesti o otkazivanju ili odgađanju manifestacije *Bunjevci bez granica*, koja okuplja udruge bunjevačkih Hrvata iz Srbije i Mađarske, »jubilejskoga« koncerta HKC-a *Bunjevačko kolo* ili Festivala europskog filma na Paliću. Još ranije je bila otkazana *Dužionica* u Somboru, a nedavno je otkazan i *Srijem folk fest* u Srijemskoj Mitrovici. Kako se čini, za mnoge aktere u kulturi ovo bi mogla biti godina diskontinuiteta.

Održati kontinuitet

Osim problema s održavanjem programa, ovakvo stanje otvara i druge izazove za one koji se bave kulturom. Jedan od njih je i pitanje pravdanja ili prenamjene sredstava dobivenih na natjecajima. Kada su u pitanju ovi izazovi, u Hrvatskom nacionalnom vijeću hrvatskim udrugama sugeriraju da počnu razmatrati alternativne načine da se njihove manifestacije i programi ipak održe.

Član Izvršnog odbora HNV-a zadužen za kulturu **Darko Sarić Lukendić** kaže kako je velika manifestacija *Srijemci Srijemu*, čiji je HNV pokrovitelj, već pomjerena za rujan te da će, sudeći po razvoju događaja, možda biti otkazana. Ipak, razmišlja se o

alternativnom načinu održavanja ove zajedničke manifestacije hrvatskih udruga iz Srijema.

»Na tragu ideje da održimo kontinuitet manifestacija, razmatramo alternativne mogućnosti kako manifestaciju ipak održati, a da to ne uključuje okupljanje velikog broja ljudi. Postoji jedna ideja, a to je da se snime pojedinačni nastupi svake udruge koja je trebala nastupiti te da se onda kolažno objedinjen program emitira ili na Radio televiziji Vojvodine ili na drugim medijima«, kaže Sarić Lukendić.

Poznati su rezultati natječaja i s lokalne (osim natječaja Grada Subotice), pokrajinske te republičke razine, kao i natječaja Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske. Pretpostavlja se da će oni organizatori, koji zbog epidemiološke situacije neku manifestaciju ne održe, sredstva morati vratiti.

»Ukoliko udruge ne organiziraju planirani događaj bit će u obvezi vratiti ta sredstva, a ukoliko ga organiziraju u nekom smanjenom obujmu postoji mogućnost da će prijedlozi i zahtjevi za prenamjenu sredstava u pogledu vrste troškova koji su manifestacijom predviđeni, biti prihvaćeni. To je neka vrsta sugestije udrugama da razmišljaju u tom smjeru. Jesen nas čeka i nema naznaka da će biti pomaka glede epidemiološke situacije«, kaže Sarić Lukendić.

Virtualne opcije

Na tzv. alternativan način već su održane neke od manifestacija ili programa u kojima su sudjelovali ili mogli sudjelovati

predstavnici ovdašnjih hrvatskih udruga, poput Revije i izbora najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji izvan Republike Hrvatske u Tomislavgradu te »alternativne« Ljetne škole folklor Hrvatske matice iseljenika. Oba programa su održana »online«: prvi kao kolaž video snimaka svih sudionica, a drugi u formi serije webinar.

Hrvatska čitaonica iz Subotice je već ranije objavila kako će stručni skup u sklopu *Dana hrvatske knjige i riječi – Dana Balinta Vukova*, koji ove godine ima temu *Čitanjem do uključenosti*, biti održan 2. listopada i to virtualno, preko platforme Zoom koja može istodobno uključiti do 100 osoba. Za skup je prijavljeno 24 izlagača iz Srbije i Hrvatske. Kako u udruzi kažu, postoji i razmatra se mogućnost da se i drugi programi u okviru *Dana*, publici ponude u alternativnoj »online« verziji.

Ris pod maskama

Poznata manifestacija u sklopu subotičke *Dužijance, Takmičenje risara*, održana je u manjem obujmu, bez publike i uzvanika. Iako pod maskama, suština je bila tu: risari i risaruše pokazali su kako se nekada kosilo žito. Direktor UBH *Dužijanac* **Marinko Piuković** kaže za HR kako će i središnja proslava *Dužijance* u kolovozu biti održana, ali u nekom drugačijem, smanjenom obujmu. O tome će, kako dodaje, javnost biti pravovremeno obaviještena.

U HKPD-u *Jelačić* iz Petrovaradina su optimisti i nadaju se kako će planirane programe, izuzev možda gostovanja, ipak

održati do kraja godine. U pitanju su njihova gastro manifestacija *CROZ kuhinje Vojvodine*, Godišnji i Božićni koncert. Zbog izvanrednog stanja, njihov Uskršnji koncert nije mogao biti održan.

Predsjednik ove udruge **Mirko Turšić** kaže kako nisu razmišljali o alternativnim načinima održavanja manifestacija, a u slučaju da, zbog korone, do kraja godine bude nemoguće održavati veće javne skupove.

»U pitanju je viša sila. Ukoliko ne održimo neke manifestacije, uputit ćemo donatorima zahtjev za prenamjenu sredstava, razlozi su opravdani. Najlakše je odustati, nije nam cilj da nešto ne održimo, ali ako ne bude moglo drugačije vratit ćemo sredstva donatorima«, kaže on.

S druge strane, HLU-a *Croart* iz Subotice već je donijela odluku da njihova najveća manifestacija, međunarodna likovna kolonija *Stipan Šabić*, ove godine ne bude održana. Kako kažu, zbog nemogućnosti dolaska umjetnika iz inozemstva, gubi se međunarodni karakter tog događaja.

»Nismo za neka alternativna rješenja, bio je prijedlog da na koloniji sudjeluju samo akademski slikari iz Srbije, ali time se gubi njezin međunarodni karakter. Za koloniju smo dobili sredstva od Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH i Pokrajinskog tajništva za obrazovanje, upravu propise i nacionalne manjine – nacionalne zajednice, ali sredstava nećemo morati vraćati jer nećemo s njima ni potpisati ugovore o donaciji«, kaže predsjednik udruge *Croart* **Josip Horvat** dodajući da likovnu koloniju *Panon*, koja je manjega značaja i obujma, udruga ipak planira održati.

D. B. P.

Izložba s prošlogodišnje kolonije *Bunarić*

Širenje likovnih vidika

HKC-a *Bunjevačko kolo* iz Subotice, odnosno njihov Likovni odjel, već više od dva desetljeća organizira međunarodnu likovnu koloniju *Bunarić*, nazvanu po lokalnom marijanskom svetištu. U svečanoj dvorani Centra u ponedjeljak, 27. srpnja, otvorena je izložba radova nastalih na lanišnjem, 23. sazivu te kolonije, koja je okupila amaterske i akademske slikare iz Srbije, Hrvatske, BiH i Slovačke. Izložba je priređena u uvjetima poštivanja mjera vezanih za koronavirus epidemiju.

Na otvorenju izložbe govorili su poznati subotički arhitekt **Ante Rudinski** i predsjednik HKC-a *Bunjevačko kolo* **Lazar Cvijin**.

»Reklo bi se časkom prođe godina i eto nas ponovno zajedno«, kazao je Rudinski. »Kao dugogodišnji član ove kolonije, još od samog osnivanja, rjeđe sam prisutan i kraće boravim u cijelosti na sazivima, ali to mi eto daje možda i mogućnost da jasnije uočim podosta pojedinosti i napredak njenih članova u slikanju i traženju pravog izraza – vlastitog viđenja – 'onog što samo oni vide'. Neki autori ostali su dosljedni svom slikarskom izrazu, neki su napredovali u izražajnosti svog kolorita, a poneki su se upustili u avanture istraživanja novih likovnih izraza i primjenom novih materijala – reklo bi se u tom eksperimentiranju tražeći, pronalaze i sebe, na neki drugi način, možda onaj pravi.

Zahvalio bih se i našim gostima iz bliže regije na gostovanju, s kojima u našim međusobnim komunikacijama proširujemo vlastite vidike.«

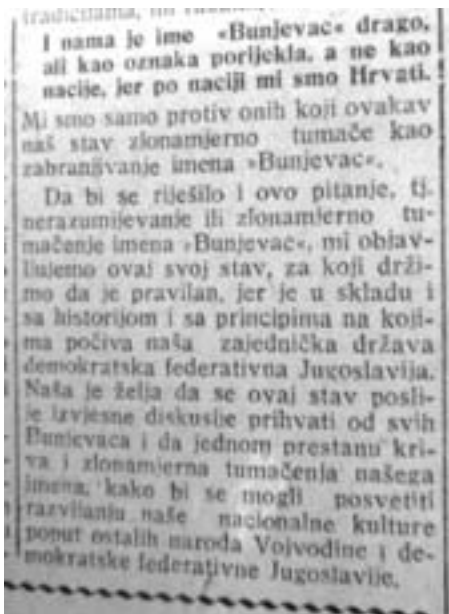
HKC planira održati i ovogodišnji, 24. saziv kolonije *Bunarić*, koji će, ukoliko mjere ne dozvole drukčije, biti organiziran u nekom alternativnom formatu, bez javnog okupljanja.

D. B. P.

Bukinčev doktorat u Rimu, prvi subotički senat

26. srpnja 1945.

– Glasilo Narodne fronte *Slobodna Vojvodina* donosi članak pod naslovom »Mi smatramo da su Bunjevci po narodnosti Hrvati«, koji završava ovako: »Naša je želja da se ovaj stav poslije izvjesne diskusije prihvati od svih Bunjevaca i da jednom prestanu kriva i zlonamjerna tumačenja našega imena, kako bi se mogli posvetiti razvijanju naše nacionalne kulture poput ostalih naroda Vojvodine i demokratske federativne Jugoslavije.«

28. srpnja 1936. – *Napló* javlja da je **Ljudevit Budanović**, administrator Bačke apostolske administrature, otputovao u ponedjeljak, 27. srpnja, navečer u Sloveniju i da će odsustvovati iz Subotice deset dana.

28. srpnja 1939. – *Hrvatski dnevnik* javlja da je u Srijemskoj Mitrovici u nedjelju, 23. srpnja, prijepodne u velikoj dvorani *Hrvatskog doma* održan sastanak pristaša Hrvatske seljačke stranke, na kojem su osim mitrovačkih Hrvata prisustvovali i predstavnici Hrvata iz ostalih mjesta Srijema. Prisutnima je **Živan Kuveždić**, seljak iz Ilače i hrvatski narodni zastupnik za šidski kotar govorio o pregovorima za preuređenje Kraljevine Jugoslavije i stvaranje Banovine Hrvatske.

28. srpnja 1939. – *Subotičke novine* prenose da je **Beato Bukinac** 6. srpnja na papinskom sveučilištu *Antonianum* obranio doktorsku tezu, koja nosi naslov »Uloga franjevaca u iseljavanju Hrvata u Bačku i njihov pastoralni rad«. Također prenose da članstvo monaškog općinskog vijeća na čelu s predsjednikom općine **Marinom Ivakićem** odlazi na euharistijski kongres muškaraca koji će se održati početkom kolovoza u Somboru. Na kongres odlazi i činovništvo skupa s bilježnikom **Jankom Durancijem**.

29. srpnja 1926. – *Neven* obavještava da se njegov urednik **Joso Vuković Đido** razbolio.

29. srpnja 1943. – *Magyar*

Nemzet, mađarski dnevnik iz Budimpešte, donosi povijesnu bilješku »Subotica prije dvije stotine godina« (*A kétszáz éves Szabadka*), gdje podsjeća kako je 29. srpnja 1743. Subotica svečano instalirana kao povlašteno kraljevsko trgovište. Doda je da Srbi nisu sudjelovali u instalaciji, što je, kako piše, razumljivo, s obzirom kako je privilegij predviđao da članovi gradskog senata mogu biti samo katolici. List navodi imena nekih članova senata: **Ilija Bukvić, Ivan Vojnić, Grgo Križanović, Josip Jaramazov, Marko Skenderović, Ilija Kopunović, Mijo Perčić, Andrija Pavlešanov, Petar Mukić, Ivan Mačkov, Mijo Bačin i Grgo Vidaković**. List naglašava da u prvom subotičkom senatu nije bilo nijednog Mađara, objašnjavajući da je to razumljivo s obzirom da je u Subotici tada živjelo jedva nekolicina mađarskih obitelji.

31. srpnja 1919. – *Neven* prenosi zahvale hrvatskog Sokola iz Zagreba načelniku Subotice **Stipanu Matijeviću** na svečanom dočeku i gostoljubivosti.

31. srpnja 1987. – *Subotičke novine* prenose da je program koji je započeo u subotu, 25. srpnja, u 20 sati na Trgu slobode u okviru proslave *Dužijance 1987*, pokvarila kiša. Pjevač **Zvonko Bogdan**, koji je trebao nastupati te večeri, našao se u svom maniru: »Nisam se ovako dogovorio sa svetim Ilijom...«.

Novi album Boba Dylana *Rough And Rowdy Ways*

Tračak sunca u mračnim vremenima

I'm just like Anne Frank, like Indiana Jones / And them British bad boys, The Rolling Stones pjeva **Bob Dylan** na mističnoj *I Contain Multitudes*, uvodnoj pjesmi na novom albumu *Rough And Rowdy Ways* koji je objavljen sredinom lipnja. Album se nalazi na impresivnom broju 39 u njegovoj diskografiji i ovo su prve nove

Dylanove pjesme još od albuma *Temptest* objavljenog 2012. godine. U međuvremenu, pojavila se glasina kako više nije u pjevačkoj formi i kako ga glas napušta. Onda je »izbacio« tri albuma na kojima obrađuje američke jazz i pop standarde, uglavnom one povezane sa **Sinatrom** i dokazuje kako je zapravo bila riječ o ispraznim glasinama, a demonstrira i novootkrivenu snagu u svom hrapavom glasu. Zatim je 2016. dobio Nobelovu nagradu za književnost i u tipičnom Dylanovskom stilu, par dana od pjesnika ni traga ni glasa, potom jedno skrušeno – hvala i onda ponovno čekanje dugo tri mjeseca da tu nagradu i pokupi. Ipak, tri albuma sačinjena isključivo od obrada, podigli su par obrva i par sumnjičavih pitanja – je li laureat Dylan možda istrošio svoje stvaralačke sokove? Jesu li mu sve muze na broju? Ima li Dylan što novo za reći?

Aluzije i reference

Rough And Rowdy Ways je po mom mišljenju možda najknjiževnije Dylanovo izdanje do sada. Naravno, ne želim reći kako su mu prijašnji albumi bili išta manje poetični ili manje književno vrijedni, ipak, postoji nešto drukčije u Dylanovoj poetici i to nešto se naslućuje već na početnoj *I Contain Multitudes*. Stih koji se nalazi u uvodu ove preporuke je odabran i tamo postavljen jer smatram da savršeno sumira cijeli album koji je raznovrstan,

pun aluzija i referenci (od **Julija Cezara** i generala **Žukova** do **John Lee Hookera** i **Marilyn Monroe**, a tu su i **Karl Marx**, **William Blake**, **The Beatles**, **Leon Russell**, **E. A. Poe** i mnogi, mnogi drugi) i vjerujem kako će otkrivanje i tumačenje ovih stihova biti prava poslastica za svakog istinskog *dylanologa*.

Na albumu se nalaze i neki od najduhovitijih momenata u Dylanovom opusu poput: *I'll take the Scarface Pacino and the Godfather Brando / Mix 'em up in a tank and get a robot commando*, ali i neki od mračnijih, poput suočavanja s vlastitom smrtnošću u pjesmi *Mother Of Muses* gdje pjeva: *Mother of Muses, wherever you are / I've already outlived my life by far*, a kasnije se u istoj pjesmi mogu pronaći i reference na pokojnog **Leonarda** Cohena. Možda je zanimljivo ovdje napomenuti kako je Cohen svoj posljednji album objavio u 79. godini, isto koliko Dylan ima sada. Što se tiče glazbe, prisutni su elementi čikaškog bluesa, najočigledniji primjer je svakako pjesma *Goodbye Jimmy Reed*, moćna blues kompozicija koja bi se mogla usporediti s jednim starijim Dylanovim klasikom – *Blind Willie McTell*, prisutan je i zvuk »old school« rock and rolla, countryja i folka. Slikovito govoreći, album zvuči kao da dolazi s nekog prašnjavog, zaboravljenog, američkog jukeboxa, ali taj zvuk u kombinaciji s Dylanovom poezijom se uzdiže u nešto nadnacionalno, nadameričko, u nešto kozmopolitsko i kozmičko. Teško je odabrati jednu pjesmu s albuma i nazvati je najboljom, ali ako bih to morao učiniti bila bi to *Key West (Philosopher Pirate)* ili prvi singl s albuma *Murder Most Foul* koja traje točno 16 minuta i 55 sekundi i zapravo je najduža Dylanova pjesma do sada. Ova pjesma u fizičkom izdanju albuma dolazi na posebnom CD-u.

Odstupanje od prosvjeda

Kao mnogi raniji Dylanovi albumi, pogotovo oni iz 60-ih i 70-ih godina, i *Rough And Rowdy Ways* izlazi u izuzetno turbulentnim vremenima. Amerika je najgore pogođena novim virusom i pandemijom, još bitnije, val antirasističkih prosvjeda je započeo u Dylanovoj matičnoj Minnesoti i brzo se proširio na sve veće američke gradove i na kraju eskalirao u nasilje i fizičke okršaje s policijom. Pojavu **Donald Trumpa** kao i sveopći uspon desnice u svijetu, vjerujem, nije potrebno posebno objašnjavati. Bob Dylan je odavno odstupio od prosvjednih pjesama, a nećete ih pronaći ni na ovom albumu (barem ne u takvom jasnom prosvjednom obliku kao u *The Lonesome Death Of Hattie Carroll*), ipak *Rough And Rowdy Ways* djeluje kao tračak sunca u ovim mračnim vremenima.

Što još dodati, osim da Dylan zaslužuje još jedan duboki naklon jer je u 79. godini života stvorio jedan ovakav album koji se već sada svojom kvalitetom jasno izdvaja iz mase. Ako mene pitate, ovo je album godine.

Ivan Benčik

Nova elektrificirana zvona na crkvi sv. Ane u Laćarku

Dar ljudi otvorenog srca

Na području Srijemske biskupije na blagdan svete Ane, 26. srpnja 2003. godine, osnovana je nova župa Laćarak s filijalama: Martinci, Kuzmin, Divoš, Čalma, Stara Bingula i Mandelos. Na mjestu današnje crkve, postojala je stara crkva koja je u vrijeme i Prvog i Drugog svjetskog rata stradala, a zatim je urušena. Dugo vremena se čekalo na gradnju nove crkve. Uvjeti su se stekli tek 2001. kada je blagoslovljen kamen temeljac za izgradnju. Danas župljani u Laćarku mogu biti ponosni na lijepo zdanje svoje crkve na kojoj su nedavno, zahvaljujući angažmanu njihovog župnika **Ivice Zrna** i vjernika iz Njemačke, postavljena nova elektrificirana zvona. Ona su svečano blagoslovljena u nedjelju, 26. srpnja, na blagdan svete Ane, njihove zaštitnice.

Oduvijek uz mitrovačku župu

Danas u Laćarku, osim većinskog srpskog stanovništva, živi oko 800 katolika uglavnom starije populacije. Kako navodi župnik Zrno, oni su aktivni u pastoralnom životu, što se najbolje očituje na nedjeljnim euharistijskim slavljinama.

»Ljudi su oduvijek dolazili ovdje u crkvu. Tako je i danas. Oni svakog dana dođu, otključaju crkvu, zaliju cvijeće, provjere je li sve u redu. Mogu reći da vjernici crkvu doživljavaju kao svoju kuću. Mladih ima ili su tu negdje. Izgubio se taj neki osjećaj da se treba doći raditi prije svega duhovno, pa onda i pridružiti se u drugim aktivnostima. Drugi dio mladih je odrastao, dobio svoje obitelji i imaju druge brige. To ne ističem kao nešto negativno, nego samo primjećujem da ih ima i da se može i treba raditi. Mi ćemo u župi učiniti ugodan prostor za boravak, a vjerojatno će i vjernici to prepoznati i pridružiti nam se«, ističe župnik Zrno.

Malo je povijesnih pisanih tragova o župnoj zajednici u Laćarku. Jedini trag, kako kaže vlč. Zrno, je natpis na njemačkom jeziku is-

pisan na zvonima, gdje stoji Gemaine Laćarak (zajednica Laćarak). Iz tog natpisa se može izvesti zaključak da Laćarak nije bila župa, nego zajednica oduvijek naslonjena uz Srijemsku Mitrovicu.

Novi sjaj

Sa željom da crkvi podare novi sjaj pred proslavu blagdana svete Ane, u suradnji s mladima iz Srijemske Mitrovice župnik Zrno je započeo uređenje prostora oko crkve i unutar nje.

»Krenuli smo od stolarije jer je bila u vrlo lošem stanju. Vremenski uvjeti su učinili svoje. Stolarija se rasušila, primijetili smo truljenje materijala i krenuli smo ga spašavati. Kako smo počeli to raditi uočili smo još nekoliko stvari koje treba učiniti. Odlučili smo obojati i staze ispred crkve i konačno smo instalirali električna zvona. Do prošlog tjedna zvona u Laćarku su se čula samo onda kada se održava misa. Sada je već drugačije. Laćaračka zvona se sada čuju tri puta dnevno, kako je zapravo onaj pravi katolički običaj, ujutru, u podne i navečer u 20 sati. Poziv na molitvu. Kada to kažem, ne označava to samo poziv na molitvu katolicima, budući da je ostatak stanovništva uglavnom pravoslavni živalj. Radi se o kršćanima za koje vjerujem da ih zvuk zvona isto tako potiče na molitvu«, kaže župnik.

Ljudi otvorenog srca

Prije postavljanja elektrificiranih zvona, postojala su dva zvona. Za oba se pretpostavlja da su prebačena sa stare laćaračke crkve. S

obzirom da su bila stara, bilo je vrijeme da se nabave nova.

»Budući da sam boravio osam godina u Njemačkoj na postdiplomskom studiju, bio sam aktivan u zajednicama u okolici Stuttgarta. Ostale su veze i poveznice s tim ljudima. Budući da su mi i ranije izlazili u susret, zamolio sam voditelja zajednice vlč. **Antu Kutlaša** za pomoć. On je to veoma rado oglasio zajednici. Zanimljivo je da su već uvedene restrikcije zbog onog prvog vala koronavirusa kada je zakazano skupljanje darova. Unatoč svemu tome skupljeno je oko 3.000 eura. Odlučio sam se za opciju električnih zvona i ono što me je iznenadilo u pozitivnom smislu, kada sam razgovarao s ljudima iz *Elektroakustike* u Zagrebu, podvučena cijena je bila 3.000 eura. Tako da ono što je dobiveno, to je doslovno utrošeno. Ja bih upro pogled prema gore i rekao, baš Božja providnost. To je ono što me veseli, Bog je provideo, a ljudi su bili otvorene ruke«, ističe on.

Zvona nisu jedina donacija vjernika iz Njemačke. Dar tih istih ljudi vrijedan 1.000 eura je uskrсна misnica s likom svete Ane, kopija istoga kipa koji se nalazi u crkvi u Lačarku. Također uz pomoć njih, u crkvi je obnovljen kalež, misne knjige, led rasvjeta, te realizirano još nekoliko projekata.

Poticaj vjernicima

U vrijeme kada sam posjetila Lačarak, osim župnika pridružili su se radovima i dva mlada župljanina iz Srijemske Mitrovice. Vrijedno su radili na uređenju dvorišta, košenju trave, te bojanju prostora ispred crkve.

»Koliko god je župa u Srijemskoj Mitrovici veća naspram župe u Lačarku i ovi župljani zaslužuju da se nešto uradi za njih. Ovdje je većinski starija populacija i trebamo im pomoći. Ovo je i dobar način da primjerom animiramo i druge mlade ljude da se priključe i pomognu u ovim radovima. Ovo je lijep prostor i pogodan je za okupljanje mladih i nadamo se da će uskoro zaživjeti i da ćemo se redovito okupljati u velikom broju i u ovoj župi«, kaže **Ivan Reves** iz Srijemske Mitrovice.

S.D.

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Dajte im vi jesti

Evandjelja su zabilježila više od trideset **Isusovih** čuda, među kojima je i čudesno umnažanje kruha, kada on s pet kruhova i dvije ribe hrani više od pet tisuća ljudi (usp. Mt 14,13-21). Isus ni jedno čudo nije učinio da bi se pokazao moćnim pred narodom i sebi priskrbio slavu i veliki broj pristalica. Činio ih je isključivo da bi navijestio Božje kraljevstvo u kojemu, kada se potpuno ostvari, neće više biti ni bolesti, ni gladi, ni patnje, već vječna sreća i radost. Također je želio pokazati da Bog već sada djeluje tamo gdje se prihvaća njegov navještaj, gdje ljudi računaju s Bogom, gdje vjeruju.

Čudesno umnažanje kruha

Da bi shvatili pouku čuda treba analizirati i okolnosti u kojima se ono dogodilo, jer svako je po nečemu specifično. Čudo umnažanja kruha dogodilo se u trenutku kada je Isus saznao da je pogubljen **Ivan Krstitelj** i želio je biti sam. To je razumljivo, jer Isus je bio čovjek, a ljudi u trenucima žalosti, kakvu je i on tada osjećao, žele se povući u osamu, a Isusovo povlačenje u osamu u Svetom pismu znači da se želio moliti, razgovarati s Ocem. Ipak, ljudi ga slijede i remete njegove planove. On se ne ljuti, naprotiv, želi im izići ususret: »Kad on iziđe, vidje silan svijet, sažali se nad njim te izliječi njegove bolesnike« (Mt 14,14). Dakle, već je i prije čudesnog umnažanja kruha činio više čuda ozdravljenja, te tako pokazao Božju ljubav i brigu za svoj narod.

No, narod je dugo ostao s Isusom, a evanđelje kaže, bili su u pustom kraju. Mrak se blizio. Čini se kao da je Isus zaboravio na nevolje koje mogu nastupiti, pa ga učenici opominju, želeći izbjeći neugodnosti: »Pust je ovo kraj i već je kasno. Otpusti dakle svijet: neka odu po selima kupiti hrane« (Mt 14,15). Njihova sugestija djeluje potpuno razumski i posve je opravdana s ljudskog stanovišta. No, s Isusom ništa nije onako kako s ljudskog stanovišta izgleda. On, na njihovo čuđenje, odgovara posve čudnim riječima: »Ne treba da idu, dajte im vi jesti« (14, 16). Učenici su morali ostati zbunjeni njegovim prijedlogom, jer imali su samo pet kruhova i dvije ribe, a i kako bi imali dovoljno hrane za više od pet tisuća ljudi. Nakon što je Isus zatražio njihovu hranu, sve su oči bile uprte u njega, mogli su naslutiti, dogodit će se neko čudo. A Isus, pogleda u nebo, izreče blagoslov, kao svaki pobožni

Izraelac, koji je prije nego što je okupljenima oko stola podijelio kruh, izrekao nad njim blagoslov. Kruh koji je nasitio tisuće ljudi nakon izrečenog blagoslova potvrđuje da je Isus onaj kojega je poslao Otac, da je on Mesija.

Čudo euharistije

Na čudesan način Isus je nastavio hraniti svoj narod pod prilikama kruha i vina u euharistiji. Svaki dan on daje sebe za hranu tisućama ljudi koji se okupljaju na misnim slavljenjima. Njegove riječi: »Dajte im vi jesti« ispunjavaju njegovi učenici slaveći euharistiju i omogućujući mnoštvu da se hrani onom hranom koju nam je ostavio da nahrani ne naše tijelo, nego naš duh. Zato euharistija i jest izvor i vrhunac svega kršćanskog života, kako nas Crkva uči, jer po njoj bivamo nahranjeni i osnaženi da kršćanski živimo i već ovdje na zemlji spremamo se za Nebo. Stoga ne smijemo zanemariti euharistiju u svome vjerničkome životu. Nije dovoljno samo vjerovati, što se može i bez mise, kako mnogi govore i misle. Nije dovoljno biti pobožan u svoja četiri zida. Potreban je susret sa živim Kristom pod sakramentalnim prilikama. Po tom susretu bivamo osnaženi za ono što nas čeka u svijetu, bivamo potaknuti da postupamo i živimo kao kršćani, jer kao što tijelo ne može živjeti bez hrane, tako ne može ni duh, a njega hranimo blagujući okupljeni oko euharistijskog stola.

Nahraniti gladne

No, Isusove riječi: »Dajte im vi jesti« za učenike znače i potrebu dijeljenja. Trebalo je nahraniti one koji nisu imali jesti, pa su učenici Isusu dali ono što su oni imali, od čega je onda Isus na čudesan način podijelio svima. On želi da svaki njegov učenik dijeli onome koji nema. U današnje vrijeme kao da smo previše zaokupljeni činjenicom da teško živimo, puno radimo, malo zarađujemo i ne možemo si priuštiti sve što bismo željeli. To nas priječi da oko sebe uočimo one koji uistinu nemaju. Možda ne možemo kao pojedinci zaustaviti glad u svijetu, niti u svome mjestu, ali možemo svojom dobrotom i spremnošću na odricanje donijeti radost u neku siromašnu kuću, nekoj siromašnoj djeci, makar ponekad. Naša je kršćanska dužnost dijeliti s onim tko nema, zato osvrnimo se oko sebe i otvorimo oči, ali i srce za siromašne.

Marija Milodanović, učenica generacije Osnovne škole *Vladimir Nazor* u Đurđinu

Gluma, folklor i prirodne znanosti

Radosni smo kad možemo pisati o lijepim stvarima. Ponosni na još jednu maturanticu iz hrvatske zajednice koja je proglašena učenicom generacije. Slijedi priča o skromnoj, vrijednoj i nadarenoj **Mariji Milodanović**, učenici generacije Osnovne škole *Vladimir Nazor* u Đurđinu.

Marija, kao najmlađe dijete **Ane** i **Jose**, nastavila je stopama svojih sestara i brata **Jasmine, Ivane, Damira** i **Mirjane** koji su također u istoj školi završili osnovnoškolsko obrazovanje te koje učitelji i nastavnici pamte samo po dobrom. I ona školske dane pamti samo po dobrom. Bilo joj je lijepo u Đurđinu, maloj ali veoma aktivnoj školi, koja svojim učenicima pruža dobru nastavu i brojne izvannastavne aktivnosti, čini se i više od nekih gradskih škola. U ovom slučaju pohađati seosku školu, odnosno đurđinsku, nije nedostatak nego prava sreća, doznajemo od Marije koja kaže: »Bilo mi je dobro svih osam godina u školi. Imali smo brojne aktivnosti i nikad nam nije bilo dosadno. Posebno sam voljela *Dječji tjedan*. Nakon redovitih, skraćenih sati, svaki dan smo imali drugu aktivnost, a najviše sam uživala kada smo kao učenici viših odjela skupa sa svojim razrednicima kuhali kotlić u dvorištu škole. Meso smo dobili od škole, a ostale namirnice smo sami donijeli. Naš rad ocjenjivao je žiri, a mi smo čak dva puta osvojili prvo mjesto. Kasnije smo ručak koji smo skuhali podijelili sa svojim mlađim drugarima koji su za ovu prigodu pripremili kolače. U ovome smo uvijek uživali«.

U hrvatskom odjelu

Marija Milodanović je pohađala nastavu na hrvatskom jeziku. Bio je to odabir njezinih roditelja koji se podrazumijevao. »U hrvatski odjel upisali su me moji roditelji. Budući da su i moje starije sestre pohađale nastavu na hrvatskom jeziku, roditelji nisu puno dvojili kada sam ja trebala krenuti u školu«, objašnjava Marija i dodaje: »Nastava na hrvatskom jeziku ima dosta prednosti koje itekako mogu olakšati roditeljima, a i nama djeci. Svake školske godine dobivamo besplatne udžbenike, a u organizaciji Hrvatskog nacionalnog vijeća nudi nam se mogućnost da kroz brojna putovanja i izlete stvaramo nova iskustva i prijateljstva, učimo njegovati vlastitu tradiciju i razvijamo zajedništvo«.

Od svih predmeta Mariju su u osnovnoj školi najviše zanimali prirodne znanosti, stoga su joj omiljeni predmeti biologija i kemija, ali i matematika. Voli istraživati i učiti o ljudskom tijelu i o svijetu u kojem živi kao i rješavati logičke zadatke i probleme. Svi je poznaju kao uvijek nasmijanu i dragu djevojku koja voli

pomagati drugim ljudima. Često je viđamo na školskim i drugim priredbama u selu i na župi gdje rado pjeva i glumi. To su joj također dvije ljubavi u kojima uživa i posvećuje im dosta vremena. Druželjubiva je i uživa vrijeme provoditi s prijateljima. Stoga kaže: »U najljepšem sjećanju ostat će mi prijatelji i sve ekskurzije i putovanja na koje smo išli skupa. U šestom razredu bila sam na razmjeni učenika u Žrnovnici, u Hrvatskoj. Tada sam prvi puta išla na more. Bilo nam je prekrasno. Upoznala sam nove prijatelje i vidjela kako oni tamo žive. Oni su kasnije bili u uzvratnom posjetu Subotici i Đurđinu. Prošle godine smo s učenicima iz Tavankuta i Subotice posjetili LABUS Sajam (Laboratorij za učenike srednjih i osnovnih škola) u Osijeku gdje smo sudjelovali i na radionicama robotike, a obišli smo i upoznali se sa znamenitostima Osijeka i osječke tvrđe. Bila sam i u Slavonskom Brodu gdje smo na *Danima Ivane Brlić Mažuranić* nastupili s predstavom *Lina snaja* koju smo pripremili i odigrali na *Danima hrvatske knjige i riječi, danima Balinta Vujkova* u Subotici. I to je bilo lijepo iskustvo.«

Iako je, kao i druga djeca, veći dio drugog polugođa pohađala putem online nastave, završni ispit je uradila bolje nego što je očekivala. Najbolje je riješila zadatke iz hrvatskog jezika. Možda i zato što je u 7. razredu osvojila 3. mjesto na republičkom natjecanju iz hrvatskog jezika. Sudjelovala je i na drugim natjecanjima te osvojila dosta nagrada. Spomenimo da je na općinskom natjecanju iz biologije osvojila drugo mjesto, a na međuškolskom natjecanju *Čitanjem do zvijezda* održanom u Gradskoj knjižnici Subotica se s prijateljicama plasirala na treće mjesto. Sudjelovala je i u Ekološkom kvizu *Lijepa naša* koji je održan u Zagrebu, a osvojila je i nagradno putovanje u Osijek sudjelujući na smotri recitatora na hrvatskom jeziku koju organizira *Hrvatska čitaonica*.

Folklor je ljubav

Na pitanje što voli raditi i čime se bavi u slobodno vrijeme Marija je istaknula: »U slobodno vrijeme idem na folklor u HKPD Đurđin u Đurđinu. Na folklor sam prvi put otišla sa sedam godina i tada sam prvi put osjetila ljubav prema folkloru. Budući da u našem selu ima malo djece, bilo je godina kada se nije moglo održati folklorno društvo, te tako nisam mogla ići svake godine, već s prestancima, što znatno otežava učenje folklornih igara jer se jednostavno zaboravi. Planiram na jesen krenuti na folklor u HKC *Bunjevačko kolo* u Subotici. Kao i svi moji doma volim se oblačiti u nošnju, te se tako rado odazivam kada se treba oblačiti za *Dužijancu* i ostale manifestacije koje se održavaju.«

Na pitanje je li bila iznenađena što je proglašena za učenicu generacije, Marija nam je rekla: »Kada sam čula da sam proglašena za učenicu generacije bila sam iznenađena i veoma sretna, jer sam imala jaku konkurenciju, točnije učenicu koja je isto tako bila uspješna i koja se isticala u natjecanjima. Osnovna škola je za mene lijepo iskustvo i vjerujem da ću to vrijeme dugo pamtit. Pomisao da će se moje ime pamtit u školi me doista raduje.«

Marija Milodanović je upisala Gimnaziju *Svetozar Marković*, opći smjer na hrvatskom jeziku, kako bi, po njezinim riječima, nastavila slušati nastavu i učiti na materinjem hrvatskom jeziku. »Oduvijek mi je bila želja upisati gimnaziju, a poslije toga ići na fakultet. Možda je rano o tome razmišljati, ali voljela bih upisati Prirodno-matematički fakultet.« Mi joj želimo da joj se to i ostvari.

B. I. / I. P. S.

RECEPT NA TACNI

Obrok iz čaše

Ljeto je idealan period za savršen detox organizma. Tržnice su pune svježeg povrća i voća, ponuda je raznovrsna... Za sirovu prehranu su vezane mnoge priče, a neke od njih zvuče kao veliki mitovi i govore o izlječenju brojnih tegoba, pa čak i velikih i opakih bolesti. No, naravno, neki pothvati se ne rade bez savjetovanja s liječnikom, ali se detox programi mogu primijeniti na svoju ruku. Čak su i poželjni. Ja sam svom tijelu priuštila dva tjedna prehrane samo sirovom hranom, a budući je osjećaj fenomenalan želim preporučiti svima. Mogućnosti su brojne. Danas pažnju posvećujemo zdravim cijeđenim sokovima od voća i povrća koji mogu zamijeniti pojedine obroke.

Zelena kraljica – zelena je boja namirnica koje su najpoželjnije na našem tanjuru ili ovog puta u čaši.

Potrebno: 2 mrkve / 2 mala celera / 100 g špinata / 100 g zelene salate / 25 g peršina.

Priprema: Sve sastojke staviti u blender i izmiksati. Dekorirati peršinom.

Čudna kombinacija – tražim kombinacije i slušam prijedloge, čini se kako se sve može miksati. Stavim »to sve« u blender, a okus nikakav. Zato volim provjerene recepte.

Potrebno: 100 g crvenog grožđa / 2 male cikle / 2 male šljive.

Priprema: Sve sastojke staviti u blender i izmiksati. Dodati leda i ukasiti komadićima šljive.

Krem juha za večeru – jedna od prvih asocijacija kada pomislim na juhu je da je vruća, ali juhe mogu biti i hladne.

Potrebno: dvije šake špinata / tri rajčice / sok od naranče / jedan štap celera / malo korijandera / češnjak.

Priprema: Sve sastojke staviti u blender i izmiksati. Ukasiti bosiljkom.

Dobar tek!

Gorana Koporan

Bicikli, mladi i staza

Biciklistička staza između grada i Palića je ljeti omiljena trasa za vozače dvokotača, rolera, trotineta, pa i šetnju pješaka, iako je dostigla stanje kada je neophodna obnova ili makar popravka pojedinih dionica ove staze duge desetak kilometara. Kako je i kada ona nastala? Detalje otkriva lokalni tjednik *Subotičke novine* u broju objavljenom prije više od pola stoljeća – 3. kolovoza 1962. godine – s pitanjem hoće li te, spomenute godine, biti završena biciklistička staza Subotica-Palić.

»Početkom proljeća ove godine članovi Narodne omladine subotičke općine – uglavnom učenici srednjih škola i iz nekih privrednih organizacija – započeli su jednu od vrlo značajnih dobrovoljnih radnih akcija: izgradnju biciklističke staze od Subotice do Palića. U izgradnji značajan udio dali su i pripadnici Jugoslavenske narodne armije (možda i više nego omladina), kao i neka poduzeća koja su ovu akciju pomogla prijevoznim sredstvima, zatim Narodni odbor općine alatom i drugi. Međutim, početkom ljeta radovi na izgradnji staze privremeno su prekinuti – uglavnom zbog završetka školske godine i velike omladinske radne akcije na izgradnji autoputa 'Bratstvo – jedinstvo' između Niša i Osipaonice. Ali, omladina nikada ne napušta započeto djelo...«.

U gradu s dugom tradicijom biciklizma, u kojem je svojevremeno postojala nadaleko poznata tvornica za proizvodnju dvokotača, do danas nije stvorena mreža odgovarajućih staza za vožnju biciklima, što je razlog učestalih primjedbi i pritužbi svih sudionika u prometu.

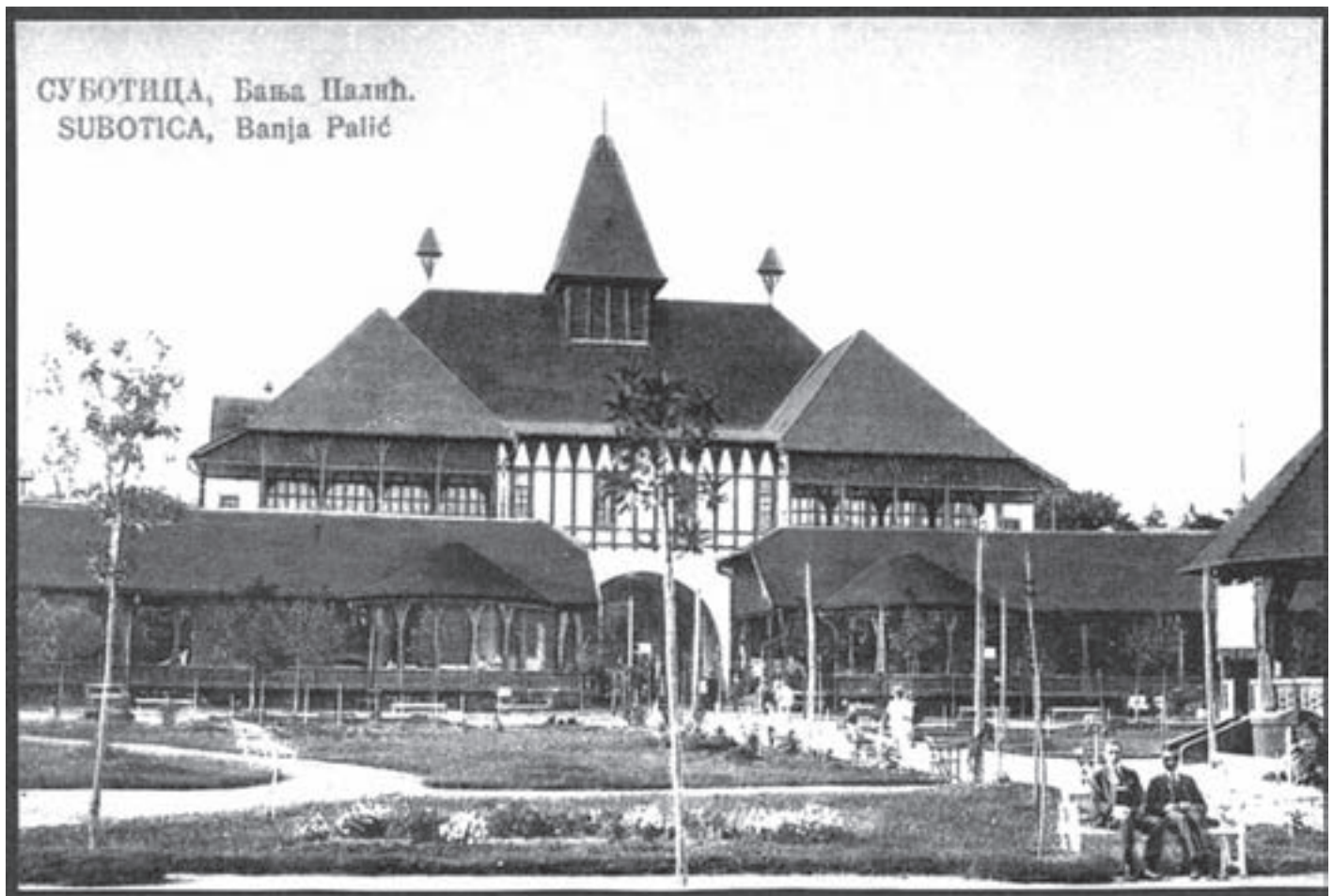
Fotografije su nastale u drugačije vrijeme, kada je na ulicama bilo mnogo više bicikla nego automobila, na manifestaciji koja se zvala *Nedjelja sigurnosti saobraćaja*, 1959. godine.

Velika terasa

Prvobitno zamišljena kao sanatorij (naručitelj projekta je bio Grad Subotica), Velika terasa na Paliću je u prvim zamislima svojih kreatora **Dezsőa Jakaba** i **Marcela Komora** zamišljena kao vrhunac njihovog cjelokupnog secesijskog projekta izgradnje turističkog kompleksa na najvećem jezeru u Vojvodini. Prvi nacrti za ovaj grandiozni objekt ove dvojice peštanskih arhitekata, čije su prekrasne građevinske kreacije uljepšale najveći grad sjevera Bačke, datiraju iz 1909. godine (nepoznat je točan datum početka izgradnje – izvođač radova je bio poduzetnik **Lajos Fazekas**, šef gradilišta **Dezső Jakab**, dok je nadzor vršio **Pal Mamužić**), kao i podatak da je 8. srpnja 1911. godine izgradnja okončana.

postala je višenamjenski objekt pod čijim krovom su se u vremenu njezine najveće slave priređivali balovi, igranke, koncerti, zabave, kazališne predstave i razna organizirana okupljanja građanstva. Velika terasa je zbog svega navedenog nosila i oznaku – Kur salona (mjesto za zabavu). Napose, zbog svojih specifičnih performansi ona je bila vrlo funkcionalna i za brojne sportske aktivnosti, ponajprije mondenski tenis. Prema nekim zapisima (istina povijesno nepotvrđenim), smatra se kako je drugi teniski meč u zatvorenom prostoru (indoor) odigran upravo u Velikoj terasi na Paliću. U modernom vremenu sedamdesetih godina prošloga stoljeća, u njezinom donjem dijelu s desne strane djelovao je i poznati palički disco klub *Amfora* (koji je posjećivao

Prema zamisli svojih autora, sagrađena je građevina pravokutnog oblika uz tzv. apsidalne anekse u sjevernom pročelju. Račvasti stupovi su noseća osnova krovne konstrukcije, a ponavljaju se i na gornjem dijelu zgrade. Pročelje Velike terase, posve prirodno, je kao dio plana da ona izvorno bude sanatorij, okrenuto prema južnoj strani i gleda na obalu jezera. Ali, umjesto sanatorija, ova građevina od svojih 3.300 četvornih metara,

i veliki broj Subotičana, te žitelja okolnih sela), a na terasnom dijelu organizirane su brojne kulturne priredbe i izložbe slikarskih radova.

Ispred Velike terase izgrađen je i najmanji secesijski objekt na Paliću, tzv. Glazbeni paviljon koji je imao namjenu zabave građanstva koje je posjećivalo jezero i park oko njega.

D. P.

Pečati za originalne umjetnike

NAPRAVITE vlastite personalizirane PEČATE

Već više puta smo konstatali da je ova godina po mnogo čemu drugačija, pa tako i raspust. Mnogi zbog epidemiološke situacije neće ići na more, možda čak ni u goste te će veći dio raspusta provesti doma. No, to ne treba nikoga zabrinjavati. I raspust doma može biti kreativan i interesantan. Brojne su mogućnosti kako se zabaviti, a mi ćemo vam danas predstaviti jednu od njih.

Pečati

Svi volimo pečate, a vjerujem da ih mnogi i imaju doma. No, svakako je najinteresantnije kada sami napravite vlastiti pečat. Još je bolje ako ovo radite u društvu. Postoji nekoliko jednostavnih načina za to.

Pečati od krumpira

Vjerujem da svi znate kako se prave pečati od krumpira. No, i ovdje postoji više načina.

Krumpir prerežite na pola. Uzmite metalni (a može i plastični) kalup za kolače ili plastelin i utisnite ga cijelog u polovicu krumpira. Potom nožem zarezite krumpir okolo kalupa kako biste lako mogli odstraniti višak krumpira. Uklonite kalup i gotov je pečat. Stavite boju kistom ili umočite u tanjurić gdje ste temperu pomiješali s malo vode i možete početi s pečatiranjem.

Ako nemate kalupe za kolače (što je manje vjerojatno), pečat možete napraviti i ručno tako što ćete željeni oblik na krumpiru iscrtati markerom ili nožem i potom pažljivo i precizno izrezati nožem ili skalpelom. Ako ste mlađi i niste vješti s nožem obvezno potražite pomoć roditelja da se ne porežete. Upamtite: uvijek režemo od sebe!

Napomena:

Pazite da vam se krumpir ne osuši. No, ako se to i dogodi ne trebate ga odmah baciti nego samo odrežite jednu šnit krumpira i on će ponovno biti svjež i spreman za upotrebu. Kada to više nije moguće napravite novi, to bar nije teško, a i uvijek ćete imati nove originalne pečate.

Ako nemate krumpir možete koristiti i mrkvu.

Pečati od plutelih čepova za vino

Ako ste sačuvali plutene zatvarače za boce vina po istom principu kao i s krumpirom možete napraviti originalne pečate. Ovdje treba koristiti skalpel da izrežete željene oblike.

Pečati od mrežica

Laki za pravljenje, a veoma interesantan otisak daju pečati od mrežica. Zgužvanu okruglicu od papira obavijte prozirnou pvc folijom (to radimo kako bi nam pečat bio trajniji). Zavrtite je pri vrhu i stavite u mrežicu (može i onu od mandarina). Pričvrstite (zavezati) pri vrhu i pečat je spreman za upotrebu.

Pečati od rolna toalet papira

Rolna toalet papira ili ubrusa je materijal koji svi imamo doma, a može veoma lako postati originalni pečat većih dimenzija. I ovdje postoji više tehnika i mogućnosti.

Potrebno je škarama rolnu zasjeći na 4-5 mjesta duljine oko 4-5 cm. Dobivene parčiće kartona potrebno je saviti ka vani i škarama oblikovati željeni oblik (latice, zvijezda ili drugo).

Jednostavniji način za korištenje rolni toalet papira je da se zaštitna folija s mjehurićima (*bubble wrap*) koju svi volimo pritiskati da nam pucketa, stavi na kraj rolne i pričvrsti gumicom. Ovaj pečat daje veoma interesantan otisak posebice ako se koristi više boja.

Pečati od lišća

Ovdje nisu potrebni nikakvi dodatni radovi. Dovoljno je prikupiti nekoliko različitih listova koji svaki za sebe ima različitu reljefnu površinu. Premažite ih bojom i možete raditi otiske.

Pečati od oklagije

S oklagijom također imate brojne mogućnosti. Oklagiju možete obaviti zaštitnom folijom s mjehurićima koju ćete pričvrstiti kanapom ili gumicama. Također, možete ju obaviti debljim kanapom. Dobit ćete veoma interesantne pečate koji se koriste rolajući. Sve ovisi o vašoj mašti i kreativnosti.

Pečati od kukuruza, poriluka, kupusa i drugog voća i povrća

Ovdje također nisu potrebne nikakve predradnje. Po istom principu kao i s lišćem, dovoljno je kukuruz premazati bojom (još je ljepše ako se koristi više boja) i rolati ga po papiru ili tkanini. Ostavit će predivan trag. Baš kao i poriluk, limun i drugo voće i povrće koje je potrebno samo prerezati.

Zbog čega pečati?

Igrati se pečatima može biti veoma zabavno, ali prije svega kreativno i nadasve korisno. Iako se možda roditeljima čini da je to beskorisno i možda neinteresantno, evo nekoliko ideja kako se može lijepo i korisno upotrijebiti pečati:

Pečatima se mogu izraditi lijepe fotografije kao i čestitke za rođendane i druge prigode.

Ako pečate koristimo na papiru možemo dobiti personalizirani papir za pakiranje darova, što nas čini veoma originalnima.

Ako koristite neperivu, tekstilnu boju na nekoj staroj majici, možete je veoma lijepo osvježiti i obnoviti svoju garderobu. Ovdje se ipak posavjetujte s roditeljima.

Trebamo čuvati okoliš i koristiti platnene vrećice za odlazak u trgovinu. Pečatima i neperivom tekstilnom bojom možemo dobiti lijepe platnene vrećice koje će nam uljepšati kupovinu, a mogu biti i odličan praktičan dar.

Naravno postoje i drugi načini za pravljenje pečata. Ideja je bezbroj, a vi imate i vremena i maštu pa požurite. Svakako nam pošaljite neki od svojih uradaka.

B. I.

Hrckov spomenar

ZOVEM SE: **Karlo Kujundžić**

IDEM U ŠKOLU: OŠ *Matko Vuković*, Subotica

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: orkestar i gluma

VOLIM: glumiti

NE VOLIM: kada netko laže

U SLOBODNO VRIJEME: vozim bicikl sa svojim prijateljima

NAJ PREDMET: geografija

KAD ODRASTEM ŽELIO BIH BITI: dobar čovik!

Too Toth optika

DR. TÓTH

551-045

Subotica, kod glavne pošte.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodajem salaš na Mirgeškom putu, 4 km od grada, nova gradnja, sve od čvrstog materijala, trofazna struja, bunar 50 m, dvije kupaonice, tri štale, svinjci, dvije garaže. Tel.: 064 247-09-49.

Primam u radni odnos zubnog tehničara s iskustvom u Županji, R. Hrvatska. Smještaj osiguran. Informacije na tel.: 00385-95-366-17-67.

Prodaje se građevinska parcela površine 844 m² za gradnju stambenog objekta, Mali Radanovac, Ulica Heroja Pinkija. Tel.: 063/551-871.

U Somboru prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025 544-92-20; 064 280-84-32.

Prodaje se kuća u centru sela Golubinci, Šimanovačka 14, na parceli 796 K. O. Golubinci koja s parcelom 797 čini jednu cjelinu – plac u građevinskom području, ukupne površine 25a i 14m². Dragan 063-509-902.

Prodaje se poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063-509-902.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor. Tel.: 024/528-682.

Roleri i starinska kolijevka, ormari, kreveti, viranogši, stol, stolice, bunjevačka ruha, marama, pregače i sl. Tel.: 024/532-570.

Dvobrazni plug 14, roleri, bunjevačka ruha, papuče, marama i slično, starinska kolijevka. Tel.: 024/528-682.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem garsonjeru u centru Subotice. Tel.: 065 6081194.

Izdaje se u arendu – zakup poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci, površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063/509-902.

Hitno i povoljno prodajem kuću u Subotici, 107 m². Tel.: 064 18-39-591.

Hitno i povoljno prodajem zemlju u Subotici, 1 h 6 ari. Tel.: 064 18-39-591.

Povoljno prodajem dvosobnu kuću u Mičurinovoj 22, Subotica. Informacije na mobitel: 066-555-49-61.

Prodaju se: dunje, dvije nekoristene perne punjene novim sitnim guščijim perjem i auto Lada Samara '90. (200 eura). Tel.: 024 532570

Prodaje se pneumatska 4. redna sejačica 2016. g. iz Agrije, elektronska sjetva (tri para ploča za kukuruz, suncokret i soju), Lada Samara 90 (150 eu), špediter (150 eu), starinski ormani i sl. Tel.: 024/532570 ili 0600532570.

Prodaju se starinske zavjese, ponjavice, pregače, sefiri, sukna, papuče, marama (razne) i svečane duge i kratke haljine (600 – 1200 din), bebi kapice i haljinice starinske i slično. Tel.: 024 528682.

Prodaje se peč za etažno grijanje na čvrsto gorivo Podvis Knjaževac 30 kw. Tel.: 024 528682.

Privremeno ukidanje pojedinih polazaka na međumjesnim linijama

Zbog smanjenog broja putnika koji se odražava na rentabilnost poslovanja, JP Subotica-trans je od ponedjeljka, 27. srpnja, privremeno ukinulo određene polaske (radnim danima) na međumjesnim linijama.

Na liniji Subotica-Kanjiža-Bečej, ukinut je polazak iz Subotice u 14.15 i polazak iz Bečeja u 16.50.

Na liniji Subotica-Sombor ukinuti su polasci iz Subotice u 7 i 14.15, koji prometuju do Bajmaka i polasci iz Sombora u 10.15 i 15.35.

Na liniji Subotica-Kraljev Brig-Male Pijace ukinuti su polasci iz Subotice u 7.10 i 13.15 i polasci iz Malih Pijaca u 8.05, 14 i 18.05.

Na liniji Subotica-Horgoš-Kanjiža privremeno neće prometovati polazak iz Subotice u 18 sati i polasci iz Kanjiže u 17.45 i 19.12.

Na liniji Subotica-Horgoš-Kanjiža-Novi Kneževac do daljnjeg neće prometovati polasci iz Subotice u 4.40, 11.40 i 19.20 i iz Novog Kneževca u 5.50 i 12.50.

Na liniji Subotica-Bikovo-Orom-Novo Selo privremeno su ukinuti polasci iz Subotice u 14.05, 16.20 i 18.40 i iz Novog Sela u 17.10 i 19.35.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz Hrvatske riječi koji VAŽI DO 4. 8. 2020.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priloženi kupon kojega objavljujemo u svakom broju Hrvatske riječi.

Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

Hrvatska likovna udruga CroArt prodaje umjetničke slike, djela članova udruge. Zainteresirani se mogu javiti predsjedniku udruge.

Tel.: +381 24 529 745; mobil: +381 63 518 218; e-mail: horvat.josip.su@gmail.com

HKC Bunjevačko kolo, Likovni odjel, prodaje slike svojih članova. Slike se mogu vidjeti u prostorijama Centra, ul. Preradovićeve 4, radnim danom od 8 do 14 sati. Tel: 024/556-898 ili 555-589.

INTERNET + TELEVIZIJA + TELEFON

STANDARD MIX PAKETI

Astra Telekom

024 555 765

Karadordev put 2, Subotica
www.astratelekom.com

AUTOR: KRISTIJAN SEKULIĆ 17.	AUSTRIJA VRSTA OTROVNOG PAUKA		PLANINSKA BILJKA VIDRA (NJEM.)	POPULARNA TV OSOBA KARDASHIAN	CRNOGOR. SLIKARICA MAROVIĆ 1815. - 1887.	LJUSKASTA TILOVINA, ZANOVJETAK	STRIJELJAK MISTER...	TREĆI SAMO- GLASNIK	CALIFORNIA	TO (NJEM.)
KUĆE NA TRI KATA										
ŠPANIJSKI GLUMAC BANDERAS								PRVAK, SAMPION		
CEREMONIJA OBRED							AM. FILMSKI I KAZALIŠNI GLUMAC WYLE		STARI NAZIV ZA JEDNU KUTIJU CIGARETA	DRŽAČ
BELGIJSKA FILMSKA PRODUCEN- TICA, CHANTAL								POST SCRIPTUM TURISTIČKA AGENCIJA U AUGSBURGU		
MJESTO U HRVATSKOJ, OPĆINA ŠTEFANJE						GLAVAR SAMOSTANA				
TONA		BESPOS- LIČAR, ZGUBIDAN, NERADNIK	KRATICA ZA NUMMER (NJEM.)			KARIKA JAPANSKI PROIZVOĐAČ AUTO SVJEĆICA				
DIO TUELA			NJEMAČKI PROIZVOĐAČ EL ALATA							
LOS ANGELES			PJESMA "YELLOW JACKET GIRL" 20-TO SLOVO				SOUTH AFRICAN AIRWAYS RADIO TELEVIZIJA			
SOFTWARE TOOL				KRIŽARSKI GRAD U IZRAELU AM GLUMAC ROBER DE					11-TO SLOVO MJESTO STANOVANJA	
	GENER. ADV. NETWORK POSJEDNIČKI PEHAR				NO Nestandardni oblik u Cocney govoru Eng. jezika	TONA ARRAY TECHNO- LOGY INC.		SUMPOR 3. SAMOGL.		SNJIG (PJESMA)
JESTIVA BILJKA PUZAVICA							IT IS SKRAĆENO THE INSTITUTE OF JUSTICE			
KUPITI SKUPLJATI BRATI PLODOVE								ANTO NOBILO 1. SLOVO		
ČLANOVI JEDNE PAROHIE U IST. CRKVI										

RJEŠENJE:
 VODORAVNO: A. TROKATNICE, ANTONIO, AS. RITUAL, AKERMAN, PS, NARTI, OPAT, T. NR, ALKA, UD, EINHELL, LA, YJG, SAA, ANT, AKRA, K, GAN, T, S, KUPINA, ITS,
 UBRATI, AN, PAROHIJANI
 OKOMITO: TARANTULA, KUP, ARNIKA, DANGUBA, OTTER, TAPIR, KOURTNEY, NIRO, ANA MARIJA, NAH, TILA, NGK, ATI, NO, NOAH, RT, IJ, I, PLESA, I, A, CA, PAKLA,
 STAN, ES, STALAK, SNI

Uzbudljivo i atraktivno do samoga kraja

Dinamo i Lokomotiva predstavljat će Hrvatsku u kvalifikacijama za Ligu prvaka

Posljednje prvenstveno kolo 1. HNL donijelo je odlučujući susret borbe za drugu poziciju na tablici, mjesta koje u europskoj sezoni 2020.-21. donosi dodatnu kartu za mogućnost ulaska u grupnu fazu Lige prvaka. U izravnom duelu sastali su se drugoplasirani *Osijek* i trećeplasirana momčad *Lokomotive*, domaćinu je bio dovoljan i neodlučni ishod dok je gostima »igrala« samo pobjeda. Do 88. minute Osječani su se radovali naslovu viceprvaka, a onda je uslijedio autogol **Lončara**...

Lokomotiva

Zagrebačka momčad *Lokomotive* svladala je u subotu navečer *Osijek* usred njegovog Gradskog vrta (2:1) i posve zasluženno osvojila drugo mjesto u 1. HNL. Trener **Goran Tomić** izvukao je maksimum iz svoje momčadi, koja je objektivno nakon »korona pauze« igrala najbolji nogomet ovog »produljenog« prvenstva. *Lokosi* su u posljednjih, odlučujućih pet prvenstvenih kola zabilježili tri pobjede i dva remija (s kojima su pomalo zakomplicirali svoju poziciju), a u izravnom srazu protiv glavnog konkurenta zabilježili su zasluženu pobjedu i veliku nagradu zvanu Liga prvaka. Naime, drugoplasirana momčad hrvatskog prvenstva igrat će jedan susret protiv predstavnika Turske (*Beşiktaş*), Češke (*Viktorija Plzen*) ili Austrije (*Rapid Beč*). U slučaju pobjede, Zagrepčanima će biti osiguran nastup u skupinama Lige Europe, te daljnja mogućnost da u kvalifikacijama stignu i do grupne faze Lige prvaka.

Dinamo

Iako je spletom i raspletom okolnosti u ovom tekstu na drugoj poziciji, slavodobitnik netom završenog nogometnog prvenstva je *Dinamo*, najtrofejniji hrvatski klub u povijesti. Još jedan naslov stigao je na Maksimir, posve zaslužen još u dijelu natjecanja prije korone i prisilnog zaustavljanja prvenstva. Nažalost, efekti neplanirane višemjesečne pauze negativno su se odrazili na momčad koju je suvjereno vodio **Nenad Bjelica** (raskinuo ugovor zbog neslaganja s upravom oko visine primanja tijekom

korona pauze), a potom i na njegovog nasljednika **Igora Jovičevića** (dobio otkaz nakon samo par mjeseci). Bilo kako bilo *modri* su osvojili naslov prvaka s golemih 15 bodova prednosti ispred drugoplasirane *Lokomotive*, a čak 20 bodova imaju više od tradicionalno najvećeg rivala, *Hajduka*.

Hajduk

Momčad *majstora* s mora potpuno se kompromitirala u samoj završnici prvenstva i s tri poraza u posljednjih pet susreta »prokockala« drugu poziciju koja je bila glavni cilj ove neobične sezone. Imali su bili sve u svojim nogama, ali porazi protiv izravnih konkurenata (ali i *Gorice* kojoj to ništa rezultatski nije značilo) donijeli su na kraju petu poziciju. Srećom, zbog uspješnosti *Dinamo* u prošlim euro sezonama, hrvatski koeficijent je skočio pa je, eto, i peta pozicija na tablici – europska. Slaba je to utjeha **Igoru Tudoru** i njegovoj momčadi, ali upravo na ovom prvenstvu i njegovom dramatičnom raspletu treba izvući pouke i stvarati ekipu za budućnost. Klub s najvećom armijom najvjernijih navijača to jamačno i zavrjeđuje.

Rijeka i Osijek

Nogometaši *Rijeke* iskoristili su poraz *Osijeka* i pobjedom protiv susjeda *Istre* (4:2) čak ih i pretekli na tablici. No, treće mjesto ne može se smatrati uspjehom za momčad koja je, također, najozbiljnije pretendirala za glavnu nagradu – mjesto u kvalifikacijama za Ligu prvaka. Ali Riječanima ostaje još jedan adut u spašavanju sezone, finalni susret kupa protiv *Lokomotive* (1. kolovoza u Šibeniku). Četvrtoplasirani *Osijek* imao je na svom stadionu (istina praznom zbog kontroverzne odluke HNS) sve u svojim rukama. Bod je donosio najveći uspjeh kluba u povijesti 1. HNL, ali je autogol samo nekoliko minuta prije kraja susreta, nakon nesretnog napucavanja u šesnaestercu, sve to raspršio u nepovrat. Igrao je *Osijek* solidno cijelo ovo prvenstvo, ali kada je trebalo najviše, nije dao maksimum. Ostaje utjeha mjesto u kvalifikacijama za Ligu Europe.

Varaždin

Najugodnije iznenađenje ovoga prvenstva je jamačno *Varaždin*, momčad koja je dobrim dijelom prvenstva držala posljednju poziciju i slovila za glavnog kandidata za ispadanje. Odličnim igrama u nastavku sezone (sedam pobjeda) *Varaždinci* su već nekoliko kola prije kraja prvenstva osigurali ostanak, a s konačnih 36 osvojenih bodova itekako mogu biti zadovoljni s prvom, povratničkom sezonom u društvu najboljih hrvatskih klubova.

Inter

S druge strane, momčad *Intera* je najneugodnije iznenađenje i ispadanje *diva iz predgrađa* je svojevrsno iznenađenje. Zapešićani su godinama bili sigurni sudionici 1. HNL i predstavljali su tvrd orah svim protivnicima, pa i onima najvećima. Ali nakon

»korona pauze« i određenih faktora koji su pogodili klub, kao da se sve srušilo poput kule od karata i sada će morati, kroz sljedeću sezonu u 2. HNL, tražiti način povratka u elitu.

Prvenstvo

Ocjena cjelokupnog doživljaja proteklog nogometnog prvenstva Hrvatske je zbilja visoka, ma što o tome tko mislio. Natjecanje najboljih klubova države koja je druga na svijetu bilo je zanimljivo i neizvjesno doslovno do posljednjih minuta posljednjeg kola (izuzev naravno borbe za naslov prvaka). Mjesta koja donose najviše (Liga prvaka i Liga Europe) pripala su objektivno najboljima, dok je rasplet situacije na začelju donio iznenađujući sunovrat *Intera* i klasičnu devetu poziciju Istranima koji će se za ostanak boriti s drugoplasiranom momčadi 2. HNL. Družina kvalitete cijeloga natjecanja donijela je i borba za najboljeg strijelca prvenstva koja je, također, kulminirala u posljednjem kolu, a zanimljivo je kako su na koncu čak tri nogometaša uspjela postići jednak broj pogodaka (20). Naslov najboljeg golgetera 1. HNL na koncu pripada **Čolaku** (*Rijeka*), jer ih je uspio zabiti s najmanjom minutažom (2508). Drugi je **Caktaš** iz *Hajduka* (2803), a treći **Marić** (*Osijek* – 3057).

Najefikasnija momčad je naravno *Dinamo* sa 62 postignuta gola, a *modri* imaju i najmanje poraza (6), neodlučnih susreta (5) i primljenih golova (20). Najviše remija ima *Gorica* (13), a najviše poraza, naravno, posljednji *Inter* (25).

D. P.

Novi prvoligaš

Momčad Šibenika je osvojila naslov prvaka 2. HNL i vraća se ponovno na prvoligašku scenu, dok će u borbi za preostalo drugo mjesto u 1. HNL odlučivati *Istra* i *Orjent* (*Rijeka*). Prvi susret se igra 2. kolovoza (*Rijeka*), a uzvrat je tri dana kasnije (*Pula*).

POGLED S TRIBINA Legionari

Hrvatsko nogometno prvenstvo završilo je prošloga vikenda susretima posljednjeg kola, a završavaju ili su već završene i velike europske lige. Tako je bilo i u Engleskoj gdje su u zanimljivim i dramatičnim završnicama okončana natjecanja u Premiershipu i Championshipu (Druga liga). Hrvatsku javnost posebno je zanimala završnica drugog razreda engleskog nogometa u kojemu se s *West Bromwich Albionom* (WBA) bivši hrvatski izbornik **Slaven Bilić** borio za ulazak u elitni razred. I uspio je, istina na »teške muke«, ali to više uopće nije bitno. Važno je kako će hrvatski nogometaš imati ponovno svog predstavnika na klupi jedne Premiership momčadi (Bilić je već prije bio trener *West Hama*). Nešto južnije, u Monacu, na klupi poznatog francuskog ligaša odnedavno je sjeo još jedan ex hrvatski izbornik. Naime, poslije kraće stanke nakon otkaza u *Bayernu*, **Niko Kovač** je prihvatio ponudu iz Kneževine i u narednom razdoblju vodit će njihov nogometni ponos. U Italiji odlično radi još jedan hrvatski nogometni struč-

njak, **Ivan Jurić** koji je zaslužan za odlične rezultate *Hellas Verone*, a ugovor koji je potpisao sve do 2023. godine najbolje govori koliko ga cijene u ovom klubu.

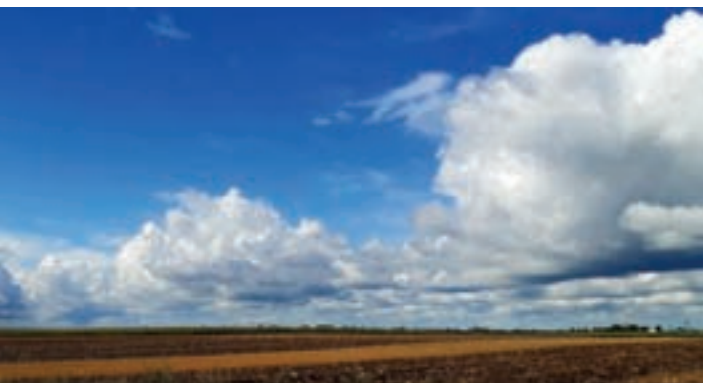
Što se tiče najboljih hrvatskih nogometaša u prvom planu je jamačno **Luka Modrić**, koji je unatoč malo starijim nogometnim godinama i stalnim spekulacijama kako više nema mjesta u *Realu*, na travnjaku pokazao i dokazao svoju veličinu. Madridani slave novi naslov, koji su nakon »korona krize« posve zaslužno oteli *Barceloni*, a slave i veznjaka čijim su neospornim zaslugama stigli do novog trofeja. Solidnu sezonu iza sebe ima i **Perišić** u redovima njemačkog šampiona *Bayerna*, u kojemu je igrao na posudbi kao igrač *Intera*. No, Bavarci ne žele otkupiti njegov ugovor (govori se o 20 milijuna eura), ali odnedavno se sve više spominje mogućnost njegovog prelaska u *Manchester United* (kompenzacija za **Alexis Sanchez**). Bude li tako, Ivan bi mogao postati prvi Hrvat u povijesti koji je obukao majicu jednog od najvećih klubova svih vremena.

Bio je to kratak, ovog puta internacionalni »pogled s tribina« i mali uvod u nastavak nogometne sezone, koja tijekom kolovoza slijedi u natjecanjima u Ligi prvaka i Ligi Europe. Hrvatskih legionari bit će ponovno u punom pogonu.

D. P.

U NEKOLIKO SLIKA

Plovidba na oblacima

Iz Ivković šora

Golupčarenje

Piše: Branko Ivković

Faljis čeljadi moja, jevo mene da vam se izdivanim, dospijo sam malo prid noć od ovog našeg svakdašnjeg salašarskog posla, doduše i on se fajin smanjijo, odlaze naši salaši lagacko u zaborav a tako i poslovi oko nji, sve ćedu priuzet ove velike farme i zadruge, nema više ni traga o onim velikim avlijama od po par jutara na kojima su kadgod pasili konji, krave i ovce, rebućili se pućke i pućkovi, gakale guske i kukurikali pivci najavljuvajući gazdi da triba uranit, namirit josag i pomuzit. Nema borme, sad su pileži u škrletkama, konja već nemož vidit od želje, ako dobro znadem imade i u selu samo tri i to ona trkačka, gospocka, ti su bili plave krvi i nisu baš bili za poso i uprezanje u špediter, više za pokazivanje i paradiranje, joj kad ste spomenli paradiranje nemož se čovik ne rastužit kad se čulo da ove godine neće bit ni naše lipe dužijance, neće se moć vidit oni lipi karuca i u njima upregnuti oni lipi debeli žerava, neće bit ni povorke u našim lipim nošnjama, ni gostiju sa sviju strana svita u njevima, ta šta se ovo trevilo sa svitom nisam ni sam pametan, kako se kogod moć toliko poplašit, ta ja sad za me divanim, ako Bog oće on će me primit kad on odredi, a šta se toliko triba toliko boli posvitit ja nemožem skontat u ovoj mojoj paorskoj glavurdi pa da mi mako divanijo. Al manimo to, neg ja vam niki dan bijo na golubijoj peci, nebi ja to vama se sitijo spomenit neg evo sidim ode pod orasom u suton, gledim na litnju kujnu komaru i košaru, sve mi pod jednim krovom a na fajeru velik šlog, već zdravo odavno prazan, deran nije volijo baš golubove, a ja sam omatorijo, a i imo sam uvik kakog pričeg posla pa nisam imo vrimenta za golupčarenje. Sad mi veli rođo Joso di sam se toliko zamislijo i gledim na krov, pita me šta sad gustiram, a ako se triba verat na krov da na njeg ne računam. Nije nika-ko veranje, neg jel se sicaš kako smo se kadgod golupčarili, ovaj šlog mi uvik bijo pun siveša letača, feketa najviše, a imo sam borme i lipi dereša i vereša, našlo se i koji par šarga i modri, nji sam volijo jel su zdravo dobro odranjivali golupčiče, ta bilo svakaki, i ćulavi i začesljani i lisasti, slipim čikovima a i oni manje vridni... Bože moj pa kadgod nije bilo salaša, a ni kuće u selu da nije bilo golubova i golupčara, nakupimo se pa se još i okladimo da ćemo odnet podbacivat kod koga pa koji će se vratit na salaš pa koji neće, imali smo i za te koji su odlutali kod drugog gazde u čopor opravdanje, te zbog vitra te poplašili se te zbunijo i oblak. Nije bilo srca, ako ga taj što ga uvatijo tijo prodat otkupijo se i nikom ništa, bilo je to niko lipo složno vrime, sad se svit borme pati, vidim na peci čovik prodo četri solidna goluba, fekete za sto dinara još dao i džak, nema više ni cinu golub, a tribo bi imat najveću, golub je tica mira, čovik ga triba i mora volit. Niki moji pajdaši su ustrajni pa i dan danas drže po lip čopor. Kandar će se i Braniša opet progolupčarit, dosta je bilo posla i letenja, sist malkoc prid koter pa uživat, ajd zbogom čeljadi moja.

Bač Ivin štodir**Vi danas baš znadu kako triba**

piše: Ivan Andrašić

Bač Iva se niko jutro probudijo, pa veli oma će otit naranit živad, nek se nameću za ladovine. Veli, juče pridveče prošo eroplan priko sela, šesedam put i ošprico komare, pa se oma navuko u kratko. I pokajo se. Komari ga izboli, ka došo natrag u kujnu i latijo se fruštuka, vraganajs put prikido i drafo se. Samo što fruštukovo, čuje nikoga da rda na vraci. Taksa da se pokida o lajanja, ko da pobisnijo. Bač Iva se misli, ko bi to mogo bit vako rano. Kuršmita već davno nema u selu, njegov pajta poštaš više ne radi, malo odmara pri neg se krene u penziju. Tako bisno zna lajat još jedino na kuma Tunu. I ne samo lajat, oće se i zatkrat i uvatit za čakšire, nikako mu ne može zaboravit šljokac što o njega dobijo, još bijo štene, ne starije o po godine. Odganjo Taksu u stražnji dvor i ošo odrezit. Na vraca navro kum Tuna, pa za dram šmugnijo u kujnu. Bač Iva mu naljo polučak, znade da u vo doba još ni fruštukovo. Jedino se čudi što poslen dan, a kum već došo iz varoši. »Eto, kume, uzo sam malo bolovanja, otkako nas uvalila va gripa, a izbiranje prošlo, ne mili mi se ni it na posov. Eno nam se po partije pobolilo, pa sad kogod može, radi priko sokočala. A znadeš da ja tomu baš i nisam vičan. A vamo, moram koišta posvršavat u vinogradu. Ne bi baš bijo rad plaćat nadničara, a ja ću to i bolje«, veli kum Tuna i nagne polučak. »Pa koji očin i radu ti tvoji? Pri izbiranja okupljali vaše digod stigli, nisu ni sapili da to izgledalo ko da nas baš oće zatuć, a šćim izbiranje prošlo, ispalo da zatukli sami sebe. I danas Najštosezasvepita obilazi televizije, samo ništa izigrava i zamaziva nam oči, priti nam se i prdači, a vamo se radi puno toga cilomu svitu iza leđi. A svit samo gleda ko opcinit. Puno nji bi š njim i drečalo, pa se stali i naveliko protirivat između sebe, bome bilo u tomu svemu i rašaka kaki se već davno ni vidlo. A vamo, diglo se vo, diglo se no, najesen će se dignit i letrika i... to nit je ko obnarodovo, nit se ko opravdava. A vidim, ti možeš uvik otit svojim poslim, niko ti ni ne pita zašto ne radiš. I taki je koliko oćeš u te tvoje partije. Najvažnije vam je da su državne jasle pune, a svitu kako bude. E, zoto ćemo svi mi plaćat i za televiziju i letrika će se dignit, oma na nju plaćat i nikaki novi porez, pa još i porez na porez. A ko ne plati na vrime, ko toga će se oma ezekvirat«, veli bač Iva i nalje kumu još jedan polučak. »Kume, ti se kanda baš ni malo ne razumiš u račun. Jal znadeš kako je danas? Što države više plaćamo, više ćemo imat«, veli kum Tuna, pa se zagleda nigdi u vršiku papuča. Ni brada mu ni zadržčala. »Bome, kume, ne znam di si tako štogoda čo. To mi ne bi mogo rastomačit ni moj pokojni dada. Po tebe ispada da ćemo najviše imat ka nam sve pootimljete. Tako sapit i možu ni što ne znu štodirat svojom glavom, neg samo tolmačit kako kaže Najštosezasvepita. A sapit nisi zno ni u škole, dvojku si mogo dobit samo ka ti kogod šapće«, istrese bač Iva jad i duboko izdane. Kum Tuna samo izdunijo polučak i ošo. Ni zbogom ni reko. Vada se nabruno.

NARODNE POSLOVICE

- Navika je u početku paučina, a kasnije konopac.
- Snaga lanca zavisi od njegove najslabije karike.
- Sjećanje na patnju udvostručuje sreću.

VICEVI, ŠALE...

Odlazak kod naših liječnika:

- Čekajte ovdje...
- To vam je kat niže...
- Nije ovdje nego soba 8...
- Idite u drugu zgradu...
- Tko vas je poslao kod mene...
- Nemate zakazano...
- Dođite kad umrete!

Srela se dva prijatelja i kaže jedan:

- Mojoj su ženi ukrali kreditnu karticu. Što da radim?

Drugi mu odgovara:

- I mojoj su ukrali prije dvije godine pa ništa nisam uradio. Ni prijavio, ni poništio, ništa. A i zašto bih kad lopov potroši manje od moje žene?

MUDROLIJE

- Ako imaš mana, popravi se; ako ih nemaš, čuvaj se.
- Sve što vas košta vašeg mira je preskupo.
- Tišina govori puno više nego što mislite.

Vremeplov – iz naše arhive

Slamarke, Okrugli stol, 2004.

**PETAK
31.7.2020.**

06:43 Rijeka: Kurban Bajram, prijenos
07:30 Dobro jutro, Hrvatska
08:00 Vijesti
10:20 Betty i njezine dijagnoze
11:12 Gradionica vrtova: Nadira, dokumentarna serija
12:00 Dnevnik 1
12:27 Diva, telenovela
13:17 Dr. Oz
14:05 Heartland
14:48 Bajkovita Hrvatska: NP Krka
15:01 Umorstva u Midsomeru
17:00 Vijesti u 17
17:20 Upoznajmo Hrvatsku - zaronite s nama: Smokvica - otok Brač
17:33 turizam.hrt
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:05 Počinjem ponovno, američki film
21:45 Dnevnik 3
22:20 Pali andeo, film
00:24 Milijarde
01:19 Dr. Oz
02:25 Na vodenome putu
03:10 Betty i njezine dijagnoze
03:55 Heartland
04:40 Skica za portret
04:55 Bajkovita Hrvatska: NP Krka
05:01 Gradionica vrtova: Nadira, dokumentarna serija
05:31 Dnevnik 2
06:13 Diva, telenovela

05:20 Kultura s nogu
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Tri prijatelja, crtana serija
10:09 Mali princ, crtana serija
10:29 H2O: Uz malo vode!
11:00 Tajni život zoologa vrta
12:00 Ljubav u New Yorku, američki film
13:35 Grom iz vedra neba, kanadski film
15:10 Renovacija na prepad
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Na vodenome putu
17:35 Bitange i princeze
18:15 Kuhan i pečen
19:05 Inspektor Gadget,

crtana serija
19:30 POPROCK.HR
20:05 Srednjom Amerikom pješice, dokumentarna serija
21:00 5.com s Danielom: Mia Dimšić i Drago Diklić
22:00 Nijanse plave
22:45 Dobra borba
23:40 Obiteljski zločini
00:30 Graham Norton i gosti
01:15 Grom iz vedra neba, kanadski film
02:40 Noćni glazbeni program

**SUBOTA
1.8.2020.**

07:15 Klasika mundi: Ljetni koncert Bečke filharmonije u dvorskom perivoju Schonbrunn 2017., 2.dio
08:00 Pljačkaši, američki film
09:30 Dobro jutro, Hrvatska
10:00 Vijesti
10:10 Dobro jutro, Hrvatska
11:10 Kućni ljubimci
12:00 Dnevnik 1
12:28 Ljubav na prvi lavež, američki film
13:58 Istrage prometnih nesreća

14:27 Prizma, multinacionalni magazin
15:12 Zapisano u kostima
15:49 Od Rusije do Irana kroz divljinu, dokumentarna serija
17:00 Vijesti u 17
17:20 Manjinski mozaik
17:40 Lijepom našom: Medulin
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
19:59 Loto 7
20:05 A strana
22:05 Loto 7 - izvještaj
22:08 Dnevnik 3
22:44 Seks i grad, film
01:11 Pljačkaši, američki film
02:36 Dnevnik 3
03:02 Ljubav na prvi lavež, američki film
04:27 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:43 Prizma, multinacionalni magazin
05:28 Dnevnik 2
06:10 Lijepom našom: Medulin

05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Tri prijatelja

09:35 Alvin i vjeverice
09:55 Vrijeme je za priču
10:21 EBU drama: Elen, Wales
11:02 Kraljica Elizabeta II: Modernizacija monarhije
11:54 Vrtlarica
12:31 Život u parku
13:23 Lidijina kuhinja
14:03 Inspektor Montalbano
16:00 Regionalni dnevnik
16:30 Vojno redarstvene akcije Bljesak-Oluja: Grmljavina pred bljesak, dokumentarna serija
17:03 Magazin LP
17:28 Tovare jedan! - 50. utrka magaraca u Tribunj, dokumentarni film
17:57 Sportski trenuci za pamćenje: Rukomet - finale lige prvaka: Zagreb - Barcelona 1999. 82:16
19:20 Glazbeni Top20
20:05 Šibenik: Nogomet - finale Kupa Hrvatske, emisija
20:20 Šibenik: Nogomet - finale Kupa Hrvatske: Lokomotiva - Rijeka, prijenos
22:15 Šibenik: Nogomet - finale Kupa Hrvatske, emisija
22:50 Dobra borba
23:45 Obiteljski zločini
00:35 Graham Norton i gosti
01:20 Noćni glazbeni program

**NEDJELJA
2.8.2020.**

07:45 300 Spartanaca, film
09:40 Biblija
09:50 Portret Crkve i mjesta
10:00 Marija Gorica: Misa
11:07 Pozitivno
12:00 Dnevnik 1
12:30 Plodovi zemlje
13:25 Zadar: More
14:00 Apsurdistan: Moja općina, dokumentarna serija
15:02 Priča o nama s Morganom Freemanom
16:00 Mir i dobro
17:00 Vijesti u 17
17:20 I to je Hrvatska: Kninska tvrđava
17:40 Lijepom našom: Medulin
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:00 Loto 6
20:05 Destinacija: Hrvatska, emisija o turizmu
20:30 Loto 6 - izvještaj
20:35 Djeca Mediterana
21:25 Mijenjamo svijet: Mlada talijanska mafija, novo lice terora - dokumentarni film

22:25 Dnevnik 3
22:59 300 Spartanaca, film
00:49 Apsurdistan: Moja općina, dokumentarna serija
01:42 Dnevnik 3
02:08 Mir i dobro
02:43 Destinacija: Hrvatska, emisija o turizmu
03:08 Dnevnik Woodstocka, glazbeno-dokumentarna serija
04:08 Lijepom našom: Medulin
05:23 Dnevnik 2
06:05 Zadar: More

06:05 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Tri prijatelja
08:30 25. Hrvatski dječji festival 2019. - Stih i nota, sto divota, 2.dio
09:15 Luka i prijatelji: Suveniri
09:40 Shakespeare i Hathaway
10:25 Tko ubija u Brokenwoodu
12:00 Dobar, bolji, najbolji... britanski slastičar
13:05 Prijestolnice slatkog života
13:35 Strani igrani film
15:30 Ana Karenjina - Priča Vronskoga, serija
16:20 Vojno redarstvene akcije Bljesak-Oluja: Bljesak, dokumentarna serija
16:55 Alka, dok. film
18:10 Ptica dinosaur, dokumentarni film
19:00 Parni valjak - Bez struje, 2.dio
19:50 Glazbeni spotovi
20:05 Uхватite maloga, film
21:50 Katarina Velika - Uzlet
22:45 Dobra borba
23:40 Dnevnik Woodstocka, glazbeno-dokumentarna serija
00:45 Graham Norton i gosti
01:30 Noćni glazbeni program

**PONEDJELJAK
3.8.2020.**

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:20 Betty i njezine dijagnoze
11:12 Croatia's Finest - Dhrub Baker: Iz Hrvatske s ljubavlju - Brač
11:37 Upoznajmo Hrvatsku - zaronite s nama:
12:00 Dnevnik 1
12:27 Diva, telenovela
13:17 Dr. Oz

14:05 Heartland
14:48 Bajkovita Hrvatska
17:00 Vijesti u 17
17:16 Upoznajmo Hrvatsku - zaronite s nama:
17:24 Žrtve ljubavi, serija
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:05 Nestali, serija
21:00 Junaci našega doba, dokumentarna serija
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Milijarde
00:25 Žrtve ljubavi, serija
01:10 Dr. Oz
01:50 Dnevnik 3
02:16 Na vodenome putu
03:01 Betty i njezine dijagnoze
03:46 Heartland
04:31 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:40 Croatia's Finest - Dhrub Baker: Iz Hrvatske s ljubavlju - Brač
05:05 Dnevnik 2
05:47 Diva, telenovela

05:00 Peti dan
06:00 Riječ i život
06:34 Juhuhu
06:35 Tri prijatelja
10:05 Mali princ
10:30 H2O: Uz malo vode!
11:00 Djeca Mediterana
11:50 Uхватite maloga, američki film
13:35 Mali veliki glas, njemačko-austrijski film
15:10 Renovacija na prepad
16:00 Regionalni dnevnik
16:47 Na vodenome putu
17:44 Vojno redarstvene akcije Bljesak-Oluja: Olujno nebo, dokumentarna serija
18:20 TV Bingo
19:05 Inspektor Gadget, crtana serija
19:30 POPROCK.HR
20:05 Mjesto koje zovem dom
21:00 Dan odluke, film
22:50 Lovci na ubojice, britansko-finsko-američko-njemački film
00:40 Graham Norton i gosti
01:25 Mali veliki glas, njemačko-austrijski film
02:55 Noćni glazbeni program

**UTORAK
4.8.2020.**

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
07:10 Dobro jutro, Hrvatska
08:00 Vijesti
08:10 Dobro jutro, Hrvatska
09:00 Vijesti
09:10 Dobro jutro, Hrvatska
10:20 Betty i njezine
dijagnoze
11:12 Pogled preko granice -
Hrvati u BiH
12:00 Dnevnik 1
12:27 Diva, telenovela
13:17 Dr. Oz
14:05 Heartland
14:48 Bajkovita Hrvatska
15:01 Umorstva u
Midsomeru
17:00 Vijesti u 17
17:20 Žrtve ljubavi, serija
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:05 Nestali, serija
21:00 dokumentarni film
22:00 Otvoreno
22:55 Dnevnik 3
23:30 Milijarde
00:30 Žrtve ljubavi, serija
01:15 Dr. Oz
01:55 Dnevnik 3
02:21 Na vodenome putu
03:06 Betty i njezine
dijagnoze
03:51 Heartland
04:36 Skica za portret /
Fotografija u Hrvatskoj
04:41 Reprizni program
05:10 Dnevnik 2
05:52 Diva, telenovela

05:00 Izvan formata
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Tri prijatelja
10:06 Mali princ

10:20 H2O: Uz malo vode!
10:50 Rođeni buntovnici,
dokumentarna serija
11:45 Dan odluke, film
13:35 Čarolija jezera, film
15:15 Renovacija na prepada
16:00 Regionalni dnevnik
16:49 Na vodenome putu
17:43 Bitange i princeze
18:26 Vojno redarstvene
akcije Bljesak-Oluja: Olujni
vjetar, dokumentarna serija
19:00 Inspektor Gadget
19:30 POPROCK.HR
20:05 Mjesto koje zovem dom
21:00 Paklena kuhinja, film
22:45 Najtraženiji čovjek,
američko-britansko-
njemački film
00:50 Graham Norton i gosti
01:35 Čarolija jezera, film
03:10 Noćni glazbeni program

SRIJEDA 5.8.2020.

06:55 Prvi hrvatski
redarstvenik, dokumentarni
film
07:40 Dan domovinske
zahvalnosti, prigodna emisija
11:00 Knin: Dan pobjede i
domovinske zahvalnosti -
misa, prijenos
12:00 Dnevnik 1
12:20 Bajkovita Hrvatska
12:33 Diva, telenovela
13:23 Dr. Oz
14:11 Heartland
15:01 Umorstva u
Midsomeru
17:00 Vijesti u 17
17:14 Gojko Šušak
- pobjednik iz sjene,
dokumentarni film
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2

19:47 Tema dana
19:59 Loto 7
20:05 Knin 2020 - svečani
koncert, prijenos
21:40 Loto 7 - izvještaj
21:41 Oružja Oluje,
dokumentarni film
22:46 Dnevnik 3
23:21 Milijarde
00:21 Dr. Oz
01:01 Prvi hrvatski
redarstvenik, dokumentarni
film
01:46 Dnevnik 3
02:12 Na vodenome putu
02:57 Heartland
03:42 Skica za portret
03:47 Reprizni program
04:03 Bajkovita Hrvatska
04:09 Oružja Oluje,
dokumentarni film
05:09 Dnevnik 2
05:51 Diva, telenovela

05:20 Što je klasik?
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Tri prijatelja
10:14 Mali princ
10:34 H2O: Uz malo vode!
11:00 Rođeni buntovnici,
dokumentarna serija
11:55 Paklena kuhinja,
američki film
13:40 Profesorica - Mjesto
zločina: naftno polje,
austrijski film
15:15 Renovacija na prepada
16:00 Regionalni dnevnik
16:49 Na vodenome putu
17:43 Bitange i princeze
18:26 Vojno redarstvene
akcije Bljesak-Oluja: Oluja,
dokumentarna serija
19:00 Inspektor Gadget
19:30 POPROCK.HR
20:05 Mjesto koje zovem dom

21:00 Lincoln, američko-
indijski film
23:30 Wildlike, američki film
01:15 Graham Norton i gosti
02:00 Profesorica - Mjesto
zločina: naftno polje, film
03:30 Noćni glazbeni program

ČETVRTAK 6.8.2020.

06:55 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
07:10 Dobro jutro, Hrvatska
08:00 Vijesti
08:10 Dobro jutro, Hrvatska
09:00 Vijesti
09:10 Dobro jutro, Hrvatska
10:00 Vijesti
10:10 Dobro jutro, Hrvatska
10:20 Betty i njezine
dijagnoze
11:12 Dužijanca
12:00 Dnevnik 1
12:27 Diva, telenovela
13:17 Dr. Oz
14:05 Heartland
14:48 Bajkovita Hrvatska
15:01 Umorstva u
Midsomeru
17:00 Vijesti u 17
17:20 Žrtve ljubavi, serija
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
19:47 Tema dana
20:00 Loto 6
20:05 Nestali, serija
20:55 Loto 6 - izvještaj
21:00 General i džentlmen,
dokumentarni film
22:00 Oluja nad olujama,
dokumentarni film
23:05 Dnevnik 3
23:36 Milijarde
00:33 Žrtve ljubavi, serija
01:18 Dr. Oz
01:58 Dnevnik 3

02:24 Na vodenome putu
03:08 Betty i njezine
dijagnoze
03:51 Heartland
04:33 Skica za portret /
Fotografija u Hrvatskoj
04:38 Dužijanca
05:08 Dnevnik 2
05:50 Diva, telenovela

05:20 Knjiga ili život
05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
06:35 Tri prijatelja, crtana
serija
10:10 Mali princ, crtana
serija
10:34 H2O: Uz malo vode!
10:55 Juhuhu
11:02 Lincoln, američko-
indijski film
13:34 Ljubav ekskluzivno,
američki film
15:06 Renovacija na prepada
16:00 Regionalni dnevnik
16:47 Na vodenome putu
17:41 Bitange i princeze
18:26 Vojno redarstvene
akcije Bljesak-Oluja: Sjećanja
i ožiljci, dokumentarna serija
19:00 Inspektor Gadget,
crtana serija
19:30 POPROCK.HR
20:05 Mjesto koje zovem
dom
21:00 Soba, irsko-kanadsko-
britansko-američki film
23:00 Konačni obračun:
Ecks protiv agentice Sever,
američki film
00:35 Obiteljski zločini
01:20 Graham Norton i gosti
02:05 Ljubav ekskluzivno,
američki film
03:30 Noćni glazbeni
program

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine. Emisija *Izravno* - rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna - na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* - o političkim i kulturnim događanjima u zajednici - nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata. Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS DOMOVINE

Televizijska emisija *Glas domovine* ima stalnu rubriku o Hrvatima u Srbiji, a emitira se na HRT 1 utorkom od 11.10 sati. Radijski program *Glasa Hrvatske* emitira se 24 sata dnevno i preko interneta se može pratiti u cijelom svijetu. Konkretna informacija o Hrvatima iz Srbije, koje nema nijedan drugi medij u Hrvatskoj, mogu se slušati i u radijskoj emisiji *Na valovima staroga kraja* ponedjeljkom u 10.05 i utorkom u repriznim terminima u 3.05 i 20.15 u trajanju od 45 minuta, te u velikoj trosatnoj emisiji pod naslovom *Hrvatima izvan domovine*, četvrtkom u 21.05, koju prenosi i Prvi program Hrvatskog radija.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati. Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

Dijelovi prirode koje posebno čuvamo

Jezero kraj mora

Da bi čovjek zaštitio prirodu počeo je donositi uredbe, propise, zakone i druga dokumenta kojima je kažnjivo na bilo koji način ugrožavati prirodu. Kako nisu ni svi ljudi jednaki, tako to nisu ni svi dijelovi prirode i za njih važe još jače mjere zaštite. Među takva, posebna područja ubrajamo i parkove prirode. Po nekoj definiciji to su područja dobro očuvanih prirodnih vrijednosti s većim očuvanim prirodnim ekosustavima i slikovitim krajolicima izuzetnih ekoloških obilježja zbog kojih im je dodijeljen zaštićen status. Uz to, ta područja imaju obilježja od međunarodnog ili nacionalnog značaja, s naglaskom na krajobrazne, obrazovne, kulturne, povijesne i turističko-rekreacijske vrijednosti.

Tu je naravno jasno propisano što čovjek smije, a što ne i sva druga pravila ponašanja. U rubrici *Priroda i društvo* pisala sam o nekoliko parkova prirode u Hrvatskoj, a sve bih ih voljela staviti na jedno mjesto.

Vransko jezero je najveće prirodno jezero u Hrvatskoj. Odlikuje ga mediteranska klima, a zbog blizine mora, obiluje i morskim i slatkovodnim ribama. Njegovoj raznovrsnosti pridonose i ptice jer je Vransko jezero veliko ornitološko područje Europe i do sada je ovdje zabilježeno 256 vrsta ptica, što je 65 posto svih vrsta ptica u Hrvatskoj, a od kojih se više od 100 gnijezdi na području Parka. Ljubitelji ptica ovo područje opisuju kao nezaobilazno iskustvo. No, nisu samo brojne vrste ptica. Dosadašnjim istraživanjem zabilježeno je 707 vrsta biljaka.

Nevjerojatna kombinacija slatkih izvora, rijeka i jezera u mediteranskom kršu stvorila je takvu klimu i močvare koje se rijetko gdje mogu naći. U bogatoj vodi Vranskog jezera živi jedinstvena kombinacija morskih i slatkovodnih vrsta što ga čini svjetski atraktivnom lokacijom za ribolovce. Jegulja, koja je uz riječnu babicu jedina autohtona riblja vrsta jezera, strogo je zaštićena na području Parka prirode Vransko jezero. Ova riba je pravi pri-

U Hrvatskoj je 11 parkova prirode. To su: Biokovo, Dinara, Kopački rit, Lonjsko polje, Medvednica, Papuk, Telašćica, Velebit, Vransko jezero, Učka, Žumberak – Samoborsko gorje i Lastovsko otočje. Imam namjeru sve ih istražiti, a danas posebnu pažnju pridajem Vranskom jezeru.

Park prirode Vransko jezero

Park prirode Vransko jezero obuhvaća Vransko jezero i njegovu okolicu, prostire se na površini od 57 četvornih kilometara i pripada Zadarskoj i Šibensko-kninskoj županiji kao dio Grada Benkovca i općina Pakoštane, Stankovci, Pirovac i Tisno. Za one kojima to nije dovoljna odrednica, dodajem činjenicu da je najbliži veći grad u okolici Biograd na moru. U njegovu osobnu iskaznicu kao posebnu godinu upisujemo 1999. kada je proglašen parkom prirode.

rodni fenomen, mrijesti se u dalekom Sargaškom ili Sjevernoatlantskom sargaškom moru.

Kada je riječ o kulturno povijesnoj baštini ovog kraja, u neposrednoj okolini jezera, u srednjem vijeku je izgrađen stari grad Vrana u kojem je i Benediktinski samostan kojeg su koristili i vitezovi templari, a unutar zidina se čuvala kruna hrvatskih kraljeva.

Jedna od atrakcija za obilaske je i turski han **Jusufa Maškovića** iz 16. stoljeća, svjedok vremena kada su Turci vladali ovim područjem. Danas je u sklopu njega dostupna i odlična gastronomska ponuda.

Veličinu, raznolikost, sav biljni i životinjski svijet, sve odlike i bogatstva ovog kraja teško je staviti u jedan tekst o ovom divnom i čudnovatom parku prirode, ali je dojam vrlo kratak i jasan – fenomenalan.

Gorana Koporan

RADIO MARIJA

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

5+plus

Paket SIGURNOSTI

za samo

3.600 RSD

GODIŠNJE

Osiguranje drugačije od svih

Oprez u vožnji i briga o automobilu i ljudima u njemu nekada nisu dovoljni da nas zaštite od nepredviđenih okolnosti na putu.

Zato Milenijum osiguranje u svojoj ponudi ima polisnu koja pokriva najčešće rizike po automobil i lica u njemu, a omogućava Vam da jednom polisom obezbedite sebe, svoj automobil i druge putnike u njemu.

Polisa Paket 5+ predstavlja paket sigurnosti, a za samo 3.600RSD godišnje dobijate osiguranje od sledećih rizika:

1. Lom stakala na vozilu
2. Osiguranje lica u vozilu
3. Zamensko vozilo
4. Troškovi pomoći na putu
5. Prirodni rizici
(oluja, grom, grad, snežna lavina i poplava)

**MILENIJUM[®]
OSIGURANJE**

www.mios.rs
011/ 715 23 00

SVE NA JEDNOM MJESTU

- PRODAJA POGREBNE OPREME
- PRUŽANJE USLUGA PRIJEVOZA I CEREMONIJALA POKOPA
- KOMUNALNE USLUGE

JKP POGREBNO

SUBOTICA, TRG ŽRTAVA FAŠIZMA BROJ 1.

WWW.POGREBNO.RS

KONTAKT TELEFON
ZA DETALJNIJE INFORMACIJE
+381(24) 66 55 44
DEŽURSTVO 0-24 SATI

18067

